

Միեր Սահակյանն իր գիտական ատենախոսությունը՝ «Չինաստանի քաղաքականությունը ՄԱԿ ԱԽ-ում Իրանի և ԿԺԺՅ միջուկային հիմնահարցերի շուրջ» թեմայով, 2016թ. պաշտպանել է Չինաստանի Նանժինի համալսարանի (Nanjing University) միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի դոկտորանտուրյունում: Որպես հրավիրված բանախոս զեկուցումներով հանդես է եկել Օբսֆորդի, Քեմբրիջի, Լոմոնոսովի, Ճանհայի, Նանժինի, Նաշեիիի համալսարաններում, Չինաստանում ԵՄ ներկայացուցչությունում, Միավորված Ազգերի Կազմակերպության Ակադեմիական խորհրդում (Վիեննա):

Չինաստանի արտաքին քաղաքականության և միջազգային անվտանգության հիմնախնդիրների վերաբերյալ երկու տասնյակ գիտական հոդվածների և բազմաթիվ վերլուծական էսսեների հեղինակ է, որոնք տպագրվել են «Вестник Московского университета. Серия 13. Востоковедение», «Iran and the Caucasus» (Brill Publishers), «21-րդ ԴԱԴ» և այլ գիտական ամսագրերում: Միեր Սահակյանը 2016թ. հիմնադրել և ներկայումս ղեկավարում է «Չինաստան-Եվրասիա» քաղաքական և ռազմավարական հետազոտությունների խորհուրդը՝ հիմնադրամը: Անդամակցում է Քաղաքագիտության միջազգային ասոցիացիային, Մեծ Բրիտանիայի չինագիտության ասոցիացիային, ընդգրկված է հունական «Ժամանակակից դիվանագիտություն» վերլուծական կենտրոնի խորհրդականների խորհրդի կազմում:

2006թ. ավարտել է ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետը: 2006-2008թթ. ծառայել է ՀՀ ՊՆ Հատուկ նշանակության գնդում, արժանացել է պատվոգրի, «Քաջարի մարտիկ», «Բանակի գերազանցիկ» կրծքանշանների: 2010թ. գերազանցությամբ ավարտել է ԳԱԱ ԳՄԿ մագիստրատուրան՝ ստանալով արևելագետի որակավորում: 2011թ. ավարտել է ՀՀ ԱԳՆ Դիվանագիտական դպրոցը: 2015թ. ավարտել է ՊԻՌ կենտրոնի և ՌԴ Դիվանագիտական ակադեմիայի Համաշխարհային անվտանգության հիմնախնդիրներին նվիրված միջազգային դպրոցը: 2015թ. հաղթող է ճանաչվել Նորարարական գաղափարների մրցույթում, որը կազմակերպվել էր «Նորավանդ» ԳԿՀ-ի և «Եվրասիական ինտեգրացիա» ՀԿ-ի կողմից: 2015թ. Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի կողմից արժանացել է պատվոգրի: 2012-2016թթ. սովորել է Նանժինի համալսարանի Միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի դոկտորանտուրայում:

2013թ. ընտրվել է Չինաստանի հայկական համայնքի (Չինահայ) գործադիր մարմնի անդամ: 2014թ. Չինաստանում հիմնադրել է Չինաստանի Հայկական ուսանողական միությունը, որը ղեկավարել է մինչև 2016թ.: 2014-2016թթ. զբաղեցրել է Չինաստանի հայկական համայնքի արտաքին կապերի գծով փոխնախագահի պաշտոնը: 2014թ. հիմնադրել է Չինաստանում Հայ հետազոտողների և ուսանողների առցանց գիտաժողովը: 2017թ. հուլիսին նախաձեռնել է Սիյուեբում երիտասարդ հայ հետազոտողների առաջին առցանց գիտաժողովը: 2016թ. ընտրվել է Չինաստանի հայկական համայնքի նախագահ, որը ղեկավարել է մինչև Հայաստան վերադառնալը՝ 2017թ. Նոյեմբերի 27-ը: 2017թ. դեկտեմբերին Երևանում կազմակերպել է «Վերաիմաստավորելով Չինաստանի արտաքին քաղաքականությունը» հատուկ դասընթացը:

«Սույն գիրքն իր տեսակի մեջ առաջինն է և միակը հայկական իրականությունում: Այն ճանապարհային քարտեզ է դեպի Չինաստան Հայաստանի առաջանալու համար»:
Արման Նավասարդյան
Արտակարգ և լիազոր դեսպան,
քաղաքական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

ISBN 978-9939-825-36-6

9 789939 825366

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ «ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ» ՆԱԽԱՁԵՐՈՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ՄՀԵՐ ՍԱՀԱԿՅԱՆ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ «ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ» ՆԱԽԱՁԵՐՈՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Silk Road • Մետաքսի ճանապարհ • 丝绸之路 • Шелковый путь
• One Belt, One Road • Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ • 一带一路
Один пояс, Один путь • Silk Road • Մետաքսի ճանապարհ
• 丝绸之路 • Шелковый путь • One Belt, One Road • Մեկ գոտի
մեկ ճանապարհ • 一带一路 • Один пояс, Один путь • Silk Road

Միլեր Մահակյան

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ
«ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ»
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Երևան
2018

ՀՏԴ 327
ԳՄԴ 66.4
Ս 150

*Գիրքը հրատարակվում է
«Նորավանք» ԳԿՀ Գիտական-փորձագիտական խորհրդի
որոշման հիման վրա*

*Գիտական խմբագիր՝
ՎԱԼԵՐԻ ՊՈՂՈՍՅԱՆ
փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու*

Սահակյան Մհեր

Ս 150

ԶԻՆԱՍՏԱՆԻ «ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ»
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ /
Մ.Սահակյան. - Եր.: «Նորավանք» ԳԿՀ, 2018. - 144 էջ +
ներդիր 20 էջ:

Աշխատությունում վերլուծվել է Զինաստանի «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» (ՄԳՄՃ) նախաձեռնության ազդեցությունը համաշխարհային քաղաքատնտեսական իրադրության վրա, գնահատվել է ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը Զինաստանի ազգային անվտանգության տեսանկյունից, ինչպես նաև ներկայացվել են մի շարք առաջարկություններ, որոնց միջոցով Հայաստանը կկարողանա ներգրավվել այդ նախաձեռնությունում:

Նախատեսված է արտաքին քաղաքականության պատասխանատուների, դիվանագետների, միջազգայնագետների, արևելագետների, չինագետների, տնտեսագետների, ուսանողների և ընթերցող լայն շրջանակների համար:

**ՀՏԴ 327
ԳՄԴ 66.4**

ISBN 978-9939-825-36-6

© Մհեր Դ.Սահակյան, 2018
© «Նորավանք» ԳԿՀ, 2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ	5
ՃԻՇՏ ԳԻՐՔ՝ ՃԻՇՏ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ, ՃԻՇՏ ՏԵՂՈՒՄ	7
ԳԼՈՒԽ 1. ԶԻՆԱՍՏԱՆԻ «ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ» ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՆԸ	11
1.1 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության մեկնարկը և ազդեցությունը	14
1.2 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության նպատակները և առանձնահատկությունները	21
1.3 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության գնահատումը Զինաստանի ազգային անվտանգության տեսանկյունից	28
1.4 Վերիմաստավորելով «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհը» միջազգային հարաբերությունների տեսությունների տեսանկյունից	42
ԳԼՈՒԽ 2. «ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ» ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ՀԱՅ-ԶԻՆԱԿԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ	56
2.1 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհում» ներդրումների համար տրամադրվող ֆինանսավարկային հիմնական աղբյուրները	56
2.2 Հայ-չինական ֆինանսաբանկային համագործակցության հեռանկարները «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության շրջանակներում	69

ԳԼՈՒԽ 3. «ՄԵՏԱՔՄԻ ՃԱՆԱՊԱՐՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՏՈՒ» ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՎԵՑ ՄԻՋԱՆՑՔՆԵՐԸ, «21-ՐԴ ԴԱՐԻ ՄԵՏԱՔՄԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԸ» ԵՎ ԴՐԱՆՑՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԸՆԴԳՐԿՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ	73
3.1 «Մետաքսի ճանապարհի տնտեսական գոտու» ցամաքային հիմնական վեց միջանցքները	73
3.2 «21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհի» ուղիները	95
3.3 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհում» Հայաստանի ենթակառուցվածքների ընդգրկման հեռանկարները	98

ԳԼՈՒԽ 4. «ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ» ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՀԱՅ-ՉԻՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐԱՅՄԱՆ ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ	105
4.1 Հայ-չինական ռազմատեխնիկական, ռազմաքաղաքական համագործակցության խորացման նախադրյալները «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհի» շրջանակներում	105
4.2. ՀՀ քաղաքացիների համար Չինաստանի Հոնկոնգի հատուկ վարչական շրջան այցելելու մուտքի արտոնագիրը հանելու գնահատականը ՄԳՄՃ-ում ՀՀ մասնակցության տեսանկյունից	112
4.3 Չինաստանի հայկական համայնքը որպես հայկական «փափուկ ուժի» գործոն օգտագործելու հնարավորությունները «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնությունում	117
4.4 Հանրային դիվանագիտության նշանակությունը «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհում»	127

ԱՄՓՈՓՈՒՄ	129
----------------	-----

Օգտագործված գրականության ցանկ և հարցազրույցներ	135
--	-----

ՀԱՊԱՎՈՒՄՆԵՐ

ԱԵՆԲ	Ասիական ենթակառուցվածքային ներդրումների բանկ
ԱԶԲ	Ասիական զարգացման բանկ
ԱԽՏՀ	Ասիա-խաղաղօվկիանոսյան տնտեսական համագործակցություն
ԱՄՀ	Արժույթի միջազգային հիմնադրամ
ԲՀՀՄՏՄ	Բանգլադեշ-Չինաստան-Հնդկաստան-Մյանմար տնտեսական միջանցք
ԶՆԲ	ԲՌՀՀՀ (BRICS) զարգացման նոր բանկ
ԵՄ	Եվրոպական միություն
ԽԱ	Խաղաղապահ առաքելություններ
ԿԶՆ	Կայուն զարգացման նպատակներ
ԿԺԺՀ	Կորեայի Ժողովրդական Ժողովրդավարական Հանրապետություն
ՀԱՀ	Հայաստանի ամերիկյան համալսարան
ՀԽԳՀՄ	Համատեղ խաղաղ գոյակցության հինգ սկզբունքներ
ՀՀ	Հայաստանի Հանրապետություն
ՀԱԵԱ	Հարավարևելյան Ասիայի երկրների ասոցիացիա
Հոնկոնգ	Հոնկոնգի հատուկ վարչական շրջան
ՀԱԿ	Հսկիչ անցագրային կետ
ՄԳՄՃ	Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ
ՄԾՃ	21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհ
ՄՄԵ	Մեծ Մեկոնգի ենթատարածաշրջան

ՄՃՏԳ	Մետաքսի ճանապարհ տնտեսական գոտի
ՄՃՀ	Մետաքսի ճանապարհ հիմնադրամ ՍՊԸ
ՄԱԿ	Միավորված Ազգերի Կազմակերպություն
ՄԱԿ ԱԽ	ՄԱԿ Անվտանգության խորհուրդ
ՆԵԱՄԿ	Նոր Եվրասիական մայրացամաքային կամուրջ
ՇՀԿ	Շանհայի համագործակցության կազմակերպություն
ՉԱԱԲ	Չինաստանի արդյունաբերական և առևտրային բանկ
ՉԱՆԲ	Չինաստանի արտահանման և ներմուծման բանկ
ՉԲ	Չինաստանի բանկ
ՉԶԲ	Չինաստանի զարգացման բանկ
ՉԺՀ	Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետություն
ՉՇԲ	Չինաստանի շինարարական բանկ
ՉԿԱԱԱՍՄ	Չինաստան-Կենտրոնական Ասիա-Արևմտյան Ասիա տնտեսական միջանցք
ՉինաՀայ	Չինաստանի հայկական համայնք
ՉՀԹՏՄ	Չինաստան-Հնդկաչին թերակղզի տնտեսական միջանցք
ՉՊՏՄ	Չինաստան-Պակիստան տնտեսական միջանցք
Սինծիան	Սինծիան-Ույղուրական ինքնավար շրջան
ՓՀԻ	Փոխառության հատուկ իրավունք

ՃԻՇՏ ԳԻՐՔ՝ ՃԻՇՏ ԺԱՍԱՆԱԿԻՆ, ՃԻՇՏ ՏԵՂՈՒՄ

Ես նախընտրում եմ այսպես վերնագրել իմ հակիրճ խոսքը Միեր Սահակյանի ընթերցողի սեղանին դրված «Չինաստանի «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնությունը և Հայաստանը» գրքի վերաբերյալ, և կարծում եմ, որ չեմ սխալվում: Թեկուզ այն պարզ պատճառով, որ գիրքն իր տեսակի մեջ առաջինն է և միակը հայկական իրականությունում:

Ցավալի է այն փաստը, որ Հայաստանը վատ գիտե Չինաստանը, և ավելի վատ է, որ հետ է մնում այդ կարևորագույն երկրի հետ փոխշահավետ համագործակցություն զարգացնելու հնարավորությունից: Մինչդեռ Հայաստանում հետաքրքրությունը «չնաշխարհիկ» երկրի նկատմամբ հետզհետե աճում է:

Առանց սխալվելու մեծ հավանականության կարելի է ասել, որ գիրքը ճանապարհային քարտեզ է դեպի Չինաստան Հայաստանի առաջանալու համար:

Միեր Սահակյանի ուսումնասիրությունում քաղաքագիտական, տնտեսագիտական խոր և համակողմանի վերլուծության են ենթարկվում Չինաստանի ներքին և արտաքին

քաղաքականության այն ասպեկտները, որոնք քիչ են ուսումնասիրվել կամ գրեթե չեն ուսումնասիրվել հայ մասնագետների կողմից: Սակայն գրքի ամենամեծ արժեքն այն է, որ հեղինակը հայ ընթերցողին առաջին անգամ հանգամանորեն ներկայացնում է չինական «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ», իմա՝ «Մետաքսի ճանապարհ» համաշխարհային մասշտաբի նախաձեռնությունը:

Արդ, մեզ լավ հնարավորություն է ընձեռված բազմակողմանիորեն ծանոթանալ «Մետաքսի ճանապարհի» ներչինական նշանակությանը, այն հեռանկարներին, որոնք բացվում են տարածաշրջանային երկրների և տարբեր մայրցամաքների համար այդ համապարփակ նախաձեռնության շնորհիվ:

Առաջին հայացքից տնտեսական նշանակություն ունեցող «Մետաքսի ճանապարհի» շրջանակներում Մհեր Սահակյանը մեզ ծանոթացնում է այդ ծրագրի աշխարհաքաղաքական և միջազգային սեզմենտներին, որոնք ներառված են չինական ղեկավարության ներկայացրած սկզբունքներում:

Ուսումնասիրությունում կարևոր տեղ է գրավում Չինաստանի հարաբերությունների զարգացման դինամիկան հարևանների, Ասիա-խաղաղօվկիանոսյան տարածքների պետությունների, ինչպես նաև ԱՄՆ-ի, ԵՄ-ի և Ռուսաստանի հետ:

Հեղինակն անդրադառնում է XXI դարի մարդկության համար ահագնացող վտանգին՝ իսլամական ահաբեկչությանը, որը, ինչպես պարզվում է, սպառնալիք է ներկայաց-

նում իր էպիկենտրոնից շատ հեռու գտնվող Չինաստանին և նրա քաղաքատնտեսական նախաձեռնությանը ևս:

Այդուհանդերձ, Միեր Սահակյանի աշխատության ամենամեծ արժեքը «Մետաքսի ճանապարհի» միջազգային ռազմաքաղաքական, տնտեսական և սոցիալ-մշակութային ապեկտների մատչելի բացատրությունն է, և ամենակարևորը՝ դրա պրակտիկ նշանակությունը Հայաստանի համար:

Մենագրությունը հետաքրքրություն է ներկայացնում ոչ միայն «Մետաքսի ճանապարհի» առումով, այլև հայ-չինական երկկողմ հարաբերությունների զարգացման համար: Այստեղ ևս Միեր Սահակյանը կոնկրետ է. «Հայաստանում Չինաստանի հետ համագործակցությունը կարող են զարգացնել ոչ «սովորական» զինատեսակների բնագավառում: Կարելի է համատեղ կառուցել ռոբոտացված զինատեսակների և անօդաչու թռչող սարքերի ռազմարդյունաբերական կենտրոն Հայաստանում, որի արտադրանքը կարելի է սպառել Մերձավոր Արևելքում և ԵԱՏՄ-ում», - առաջարկում է նա:

Աշխատությունում հեղինակն առաջարկություններ է անում նաև Արցախի հարցում հայ-չինական հնարավոր համագործակցության վերաբերյալ:

Եվ վերջինը: Երկար տարիներ ապրելով, սովորելով և աշխատելով Չինաստանում՝ Միեր Սահակյանն ակտիվ դեր է խաղացել հայկական համայնքի կազմավորման և գոյացման գործընթացում: Իր ուսումնասիրությունում նա համոզիչ կերպով ցույց է տալիս այն հնարավորությունները, որոնց տիրապետում է տեղի հայությունը հայ-չինական հարաբե-

րությունների զարգացման գործում: Այդ պոտենցիալը չի կարելի հաշվի չառնել:

Այս գիրքը պերճախոս վկայությունն է այն բանի, որ հանձինս Մհեր Սահակյանի մենք ունենք բարձրակարգ պրոֆեսիոնալ-չինագետ, որոնց կարելի է հաշվել մատների վրա: Նրա հնարավորությունները հայ-չինական հարաբերությունների զարգացման գործում ակտիվորեն չօգտագործելն աններելի վրիպում կլիներ:

Արման Նավասարդյան
Արտակարգ և լիազոր դեսպան,
քաղաքական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
7 հուլիսի 2018թ.

ԳԼՈՒԽ 1.
ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ «ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ»
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ,
ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՆԸ

21-րդ դարի երկրորդ տասնամյակում Չինաստանի Կոմունիստական կուսակցությունը, որում այժմ առանցքային և նախաձեռնող դեր է խաղում նախագահ Սի Ծինփինը՝ հենվելով տնտեսական զարգացման արդյունքում ձեռք բերված հաջողությունների վրա, զգալի փոփոխությունների է ենթարկում Չինաստանի արտաքին քաղաքականությունը:

21-րդ դարի չինական քաղաքականությունը կարելի է բաժանել երկու մասի.

Առաջին շրջանը մինչ Սի Ծինփինն էր, երբ Չինաստանը փորձում էր գործել խոր պաշտպանությունից և շատ չխառնվել միջազգային գործերին, խնդիրներ չստեղծել մյուս համաշխարհային խաղացողների և առաջին հերթին՝ ԱՄՆ-ի հետ: Չին բարձրաստիճան պաշտոնյաների հայտարարություններում գերակշռում էր այն միտքը, որ Չինաստանն ինքն է զարգացող երկիր և չնայած աշխարհի զարգացող շատ երկրներ կցանկանային Չինաստանը տեսնել ավելի ակտիվ, սակայն այն նման հնարավորություն չունի:

Իրավիճակը փոխվեց Սի Ծինփինի ժամանակաշրջանում. նրա օրոք Չինաստանը փորձում է դուրս գալ ստվերից և ստանձնել ակտիվ դերակատարություն, ՄԳՄՃ-ի միջոցով իր վրա վերցնել համաշխարհային տնտեսական դաշտի նախագծումը, ինչը կամրապնդի Պեկինի դիրքերը միջազգային ասպարեզում: Կարելի է փաստել, որ այս առումով համաշխարհային քաղաքական դաշտում հետաքրքիր փոփոխություններ են տեղի ունենում: Թրամփյան ԱՄՆ-ը դարձել է համաշխարհայնացման հակառակորդը, որի ջատագովն էր ու առաջին պաշտպանը մինչ Օբամայի հեռանալը, իսկ Արևելքի կարմիր դինոզավրը՝ Չինաստանը, որը դարեր շարունակ մեկուսանալու փորձ ունի, հանդես է գալիս որպես համաշխարհայնացման ջատագով¹:

Խոսելով Չինաստանի արտաքին քաղաքականության արդի զարգացումների մասին՝ չին հետազոտող Ջոն Ֆեյթենը նշում է, որ երկրի աշխարհաքաղաքականության տեսականն էլ է փոխվել, քանի որ նրա տնտեսական ազդեցությունը սփռվել է արևելքից անդին [1, p. 49]:

Չինաստանի Հասարակական գիտությունների ակադեմիայի Սահմանակից երկրների ուսումնասիրությունների չինական ինստիտուտի ղեկավար Սին Գուանչենն, իր հերթին, նշում է, որ ուկրաինական ճգնաժամը ցույց տվեց, որ եվրասիական ռազմավարական ոլորտը նոր հարթակի կարիք ունի, որը կհամապատասխանի տեղի պայմաններին: Ըստ

¹ «Армения и Китай: Растущий интерес», Голос Армении, 2017, <http://golosarmenii.am/article/56362/armeniya-kitaj-rastushhij-interes>

նրա՝ չինական ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը կարող է դառնալ նաև Եվրասիական տարածաշրջանի անվտանգությանը նպաստող գործոն [2, p. 151]: Այսինքն՝ Չինաստանը փորձելու է դուրս գալ հեռավորարևելյան տարածաշրջանային դերակատարի կարգավիճակից և ստեղծելով վերոհիշյալ բևեռը՝ ապահովել Չինաստանի անվտանգությունն ու տնտեսության կայուն զարգացումը նաև տարածաշրջանից դուրս՝ վերածվելով ուժի համաշխարհային կենտրոնի: Այս զարգացումները հաշվի առնելով էլ Հայաստանը պետք է կարգավորի հարաբերությունները Չինաստանի հետ:

Մինչև արտաքին աշխարհում առանձին ազդեցիկ բևեռ դառնալը՝ Չինաստանը նախ պետք է լուծի ներքին, սոցիալ-տնտեսական խնդիրները: Ըստ Չինաստանի ղեկավարների ճանապարհային քարտեզի՝ մինչև Չինաստանի Կոմունիստական կուսակցության ստեղծման 100-ամյակը՝ 2021 թվականը, հասարակության համար պետք է ապահովել բարեկեցիկ կյանք, իսկ մինչև 2049 թվականը, երբ չինացիները կնշեն Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետության հիմնադրման 100-ամյակը, այն պետք է վերածել բարգավաճ, հզոր, ժողովրդավարական, ներդաշնակ, ժամանակակից սոցիալիստական երկրի [2, p. 156]:

Այս ճանապարհային քարտեզով երկրի տնտեսական զարգացումը և անվտանգությունն ապահովելու համար Չինաստանի ղեկավարությունը 2012թ. Կոմունիստական կուսակցության 18-րդ Ազգային համաժողովի ընթացքում զարգացման 13-րդ հնգամյա պլանում (2016-2020թթ.) երեք

հիմնական ռազմավարությունների մեջ առաջինը նշել էր ՄԳՄՃ նախաձեռնության իրագործումը [3, p. 549], որը բաղկացած է ՄՃՏԳ-ից և ՄԾՃ-ից²:

1.1 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության մեկնարկը և ազդեցությունը

ՄՃՏԳ համաշխարհային մեկնարկը կարելի է համարել 2013թ. սեպտեմբերի 7-ը, երբ Չինաստանի նախագահ Սի Ծինփինը Ղազախստանի «Նազարբաև» համալսարանում հայտարարեց պատմական «Մետաքսի ճանապարհի» հիման վրա նոր տնտեսական գոտու ստեղծման անհրաժեշտության մասին: Նա մասնավորապես կարևորեց հինգ գործոն, որոնց հիման վրա Պեկինը պատրաստվում էր համագործակցել Կենտրոնական Ասիայի պետությունների հետ: Այս կետերի քննարկման և հետազոտման կարևորությունն այն է, որ հետագայում, երբ ՄՃՏԳ-ն ավելի լայն աշխարհագրություն ընդգրկեց, դրանք առանցքային դարձան այս տնտեսական գոտում գործակցող երկրների համար:

Նշված հինգ գործոններն են.

1. Պարբերաբար անցկացնել քաղաքական խորհրդակցություններ, որոնց նպատակը պետք է լինի տարաձայնությունները նվազագույնի հասցնելը և տարաձաշրջանային տնտեսական ինտեգրացիոն գործընթացների ապահովումը:

² «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհի» առաջին մասը՝ Մեկ գոտին, «Մետաքսի ճանապարհ տնտեսական գոտին» է խորհրդանշում, իսկ երկրորդ մասը՝ «մեկ ճանապարհը», արտահայտում է «21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհը»:

2. Զարգացնել և ստեղծել նոր տրանսպորտային ուղիներ, որոնք միմյանց կկապեն Արևելյան, Արևմտյան և Հարավային Ասիան ու կխթանեն այդ տարածաշրջանների տնտեսության և զբոսաշրջության զարգացումը:
3. Նպաստել ազատ առևտրային հարաբերությունների հաստատմանը, վերացնել ներդրումների ծավալների ավելացմանը խանգարող խոչընդոտները:
4. Վերափոխել դրամային շրջանառության կանոնները. հետզհետե անցում կատարել տարածաշրջանային երկրների դրամներով առևտրին, ապահովել տվյալ դրամային միավորների կոնվերտացիան:
5. Նպաստել տվյալ երկրների քաղաքացիների միջև շփումների ակտիվացմանը [4, p. 315-319]:

Այս կետերի հիմնական փիլիսոփայությամբ էլ կարելի է կառուցել հարաբերությունները Չինաստանի հետ: Այսինքն՝ Հայաստանի և Չինաստանի անվտանգության ապահովման արդյունավետության գործակիցը բարձրացնելու համար խորհրդակցություններ կազմակերպել երկու երկրների ռազմաքաղաքական ղեկավարության մասնակցությամբ, ուսումնասիրել և օգտագործել ազատ առևտրի գոտիներ բացելու հնարավորությունը, ապահովել հայկական և չինական դրամների կոնվերտացիան, երկկողմ առևտրում օգտագործել հայկական և չինական դրամները, կառուցել և համատեղ շահագործման հանձնել տրանսպորտային ուղիներ և այլն:

2013թ. հոկտեմբերի 3-ին Սի Ծինփինը, այս անգամ ար-

դեն Ինդոնեզիայում, հայտարարեց ՄԳՄՃ նախաձեռնության ՄԾՃ հատվածի մեկնարկի մասին: Նա նշեց. «Հարավարևելյան Ասիան դեռ հին ժամանակներից համարվել է «Մետաքսի ծովային ճանապարհի» կարևոր հանգույցը: Չինաստանը կխորացնի ծովային համագործակցությունը Հարավարևելյան Ասիայի երկրների ասոցիացիայի (ՀԱԵԱ) հետ, իսկ Չինաստան-ՀԱԵԱ հիմնադրամը, որը ստեղծել է Չինաստանի կառավարությունը, պետք է օգտագործվի համատեղ ջանքերով ՄԾՃ-ի հիմնադրման համար» [4, p. 321]:

Կարճ ժամանակահատվածում ՄԳՄՃ-ն դուրս եկավ գուտ տարածաշրջանային մակարդակից և ձեռք բերեց համաշխարհային նշանակություն: 2014-2016թթ. Չինաստանի և ՄԳՄՃ մասնակից երկրների միջև առևտուրը գերազանցեց \$3 տրլն-ը, չինական ներդրումներն այդ երկրներում անցան \$50 մլրդ-ն: Չինական ընկերությունները հիմնեցին 56 համատեղ տնտեսական գոտիներ 20 երկրներում, որի շնորհիվ այդ երկրները \$1.1 մլրդ-ի շահույթ ստացան հարկերից և ստեղծվեց մոտ 180 հազ. աշխատատեղ³: 2016թ. օգոստոսի 17-ին Սի Շինփինը հայտարարեց, որ ՄԳՄՃ-ին միացել են հարյուրից ավելի երկրներ և միջազգային կազմակերպություններ, որոնցից 30-ի հետ ՄԳՄՃ-ն կառուցելու պայմանագրեր են կնքվել, իսկ 20-ի հետ համագործակցություն է սկսվել միջազգային արդյունաբերության ոլորտում [3, p. 550]:

Չինական դիվանագիտությանը հաջողվեց համագոր-

³ Full Text of President Xi's Speech at Opening of Belt and Road Forum, Xinhua, 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm

ծակցություն հաստատել նաև չինական ՄԳՄՃ-ի և Ռուսաստանի ԵԱՏՄ-ի, ՀԱԵԱ-ի «Փոխկապակցման գլխավոր պլան», դազախական «Պայծառ ճանապարհ», թուրքական «Միջին միջանցք», մոնղոլական «Զարգացման ճանապարհ», վիետնամական «Երկու միջանցք՝ մեկ տնտեսական շրջան», բրիտանական «Հյուսիսային ուժային կենտրոն» և լեհական «Մաթի ճանապարհ» նախաձեռնությունների հետ⁴: Այսինքն՝ չինական կողմն ազդեցության գոտիների համար ոչ թե հակամարտության մեջ մտավ տվյալ պետությունների հետ, այլ օգտագործելով սեփական տնտեսական առավելությունը՝ համագործակցություն սկսեց հիշյալ ծրագրերը ՄԳՄՃ-ին համակցելու համար, ինչն էլ մեծացրեց Զինաստանի ազդեցությունը⁵:

Թեև Եվրոպական միությունը (ԵՄ) Զինաստանի առաջին առևտրային գործընկերն է⁶ և երկու կողմերը 2015թ. համաձայնեցին ներդաշնակություն ապահովել ՄԳՄՃ-ի և ԵՄ ներդրումային ծրագրերի միջև, բայց, ինչպես նշում է Եվրոպական բարեփոխումների կենտրոնի ղեկավար Յան Բոնդը, «ընդհանուր առմամբ, ԵՄ-ը և Զինաստանն ունեն համապատասխան ներուժ ՄԳՄՃ-ում համագործակցելու համար, բայց դեռևս չկան կոնկրետ նախագծեր» [5, p. 8]: Այսինքն՝ ԵՄ-Զինաստան հարաբերություններն ընթանում են ուղղահայաց ձևով, և ՄԳՄՃ-ն դեռևս որոշիչ դեր չի խաղում, բայց ԵՄ

⁴Նույն տեղում:

⁵Նույն տեղում:

⁶2016թ. ընթացքում ԵՄ-ը Զինաստանից ներմուծել է 344.6 մլրդ եվրոյի ապրանք, արտահանել 170.1 մլրդ եվրոյի ապրանք: Տե՛ս European Commission, China, http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/index_en.htm

անդամ մի շարք երկրներ ակտիվորեն ներգրավված են չինական նախաձեռնությունում:

Եվ այսպես, 2017թ. մայիսի 14-15-ը Պեկինում տեղի ունեցավ ՄԳՄՃ համաժողովը, որի մասնակիցների կազմում էին Ռուսաստանի, Արգենտինայի, Շրի Լանկայի, Բելառուսի, Չիլիի, Չեխիայի, Ինդոնեզիայի, Ղազախստանի, Ղրղզստանի, Քենիայի, Լաոսի, Ֆիլիպինների, Շվեյցարիայի, Թուրքիայի, Ուզբեկստանի, Վիետնամի, Կամբոջայի, Եթովպիայի, Ֆիջիի, Հունաստանի, Հունգարիայի, Իտալիայի, Մալայզիայի, Մոնղոլիայի, Մյանմարի, Պակիստանի, Լեհաստանի, Սերբիայի և Իսպանիայի ղեկավարները⁷: ՄԳՄՃ համաժողովին մասնակցում էին նաև Միավորված Ազգերի Կազմակերպության (ՄԱԿ) գլխավոր քարտուղար Անտոնիու Գուտերեշը, Համաշխարհային բանկի նախագահ Ջիմ Յոն Կիմը, Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ) ղեկավար Քրիստին Լագարդը: Չինական ՄԳՄՃ հեղինակությունն էլ ավելի բարձրացավ, երբ ՄԱԿ գլխավոր քարտուղար Գուտերեշը համեմատականներ անցկացրեց ՄԱԿ Կայուն զարգացման նպատակների (ԿԶՆ) և ՄԳՄՃ-ի միջև՝ նշելով, որ երկուսի տեսլականի հիմքում ընկած է համաշխարհային զարգացումը: Նա նաև կարևորեց ՄԳՄՃ-ի և ԿԶՆ-ի միջև կապերի խորացումը⁸:

⁷ 应习近平主席邀请，目前29个国家元首和政府首脑确认出席论坛 (29 պետությունների ղեկավարներ հաստատել են նախագահ Սի Շինփինի՝ համաժողովին մասնակցելու հրավերը), 2017, <http://www.xinhuanet.com/world/brf2017/>

⁸ At China's Belt and Road Forum, UN Chief Guterres Stresses Shared Development Goals, Beijing, 2017, <https://www.un.org/development/desa/en/news/sustainable/belt-and-road-forum.html>

Համաժողովի ընթացքում չինական կողմը հայտարարեց, որ 2013-2016թթ. չինական ներդրումները կազմել են մոտ \$60 մլրդ, և որ ՄԳՄՃ մասնակից պետություններին բաժին կհասնի չինական կողմի խոստացած հավելյալ ևս \$14, 5 մլրդ-ի ներդրում:

Չինաստանի նախագահ Սի Ծինփինի՝ ՄԳՄՃ Միջազգային համագործակցության համաժողովի բացման խոսքից ելնելով՝ կարելի է նշել հետևյալ կարևոր ուղերձներն ու դրանց վերլուծությունները, որոնք նա փորձեց ուղղել աշխարհին⁹.

1. Խաղաղություն և համագործակցություն

Կոմունիստական կուսակցության ղեկավարությունը, հաշվի առնելով անցյալի փորձը, երբ Չինաստանը պատերազմների պատճառով հայտնվում էր քաղաքական և տնտեսական ծանր իրավիճակներում, փորձում է պահպանել խաղաղություն և կայունություն, ինչն էլ հնարավորություն կտա ապահովել տնտեսության զարգացումն ու կայունությունը: Հետաքրքրական է, որ Չինաստանը փորձում է նաև տնտեսական ներդրումների, առևտրական փոխշահավետ կապերի շնորհիվ խորացնել իր և այն երկրների միջև տնտեսական հարաբերությունները, որոնց հետ ունի տարածքային վեճեր կամ քաղաքական լարված հարաբերություններ: Այս քայլի միջոցով Չինաստանը փորձում է որոշակի փոխշահավետ կապվածություն ստեղծել, որպեսզի այդ երկրները հետա-

⁹ Full Text of President Xi's Speech at Opening of Belt and Road forum, Xinhua, 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm

գայում զերծ մնան ռազմական գործողություններից: Չինաստանում այս ռազմավարությունը կոչվում է «կապող» (捆绑战略/Kǔnbǎng zhàn lüè): Տվյալ երկրների շարքին կարելի է դասել ԱՄՆ-ը, Հնդկաստանը, Ճապոնիան, Թուրքիան, Ֆիլիպինները և այլն:

2. Բաց և ընդգրկուն համագործակցություն

Չինաստանը, որը տևական ժամանակ ինքնամեկուսացման փորձ ունի, ներկայումս ակտիվորեն առաջ է տանում համաշխարհայնացման գաղափարախոսությունը, փորձում է ազատ առևտրի պայմանագրեր կնքել տարբեր երկրների հետ, ինչի միջոցով կապահովվի երկրում արտադրված ապրանքների մուտքը տվյալ երկրների շուկաներ:

3. Համատեղ խաղաղ գոյակցության հինգ սկզբունքը (ՀԽԳՀՄ) [33], որոնց մեջ մտնում են.

1. Հարգել մյուս պետությունների ինքնիշխանությունն ու տարածքային ամբողջականությունը
2. Բացառել ագրեսիան երկկողմ հարաբերություններում
3. Չխառնվել այլ պետությունների ներքին գործերին
4. Ապահովել հավասարության և փոխադարձ օգուտի սկզբունքը միջպետական հարաբերություններում
5. Հասնել խաղաղ գոյակցության:

Վերլուծելով ՀԽԳՀՄ կետերի ընդգրկումը նաև ՄԳՄՃ-ում՝ կարելի է հանգել այն եզրակացությանը, որ Չինաստանը փորձում է հարևան երկրներին, որոնց հետ ունի տարածքային վեճեր, ցույց տալ, որ Պեկինը այս երկրների հետ տնտե-

սական հարաբերությունների զարգացումը վեր է դասում տարածքային և գաղափարախոսական վեճերից և տարածայնություններից:

Այս կետերը ներառելով՝ Զինաստանը փորձում է ապահովության զգացում ստեղծել միջազգային հանրությունում և փարատել այն կասկածները, որ Զինաստանը հզորանալով՝ վտանգում է համաշխարհային անվտանգությունը, և հնարավոր է, որ հետագայում ԽՍՀՄ օրինակով փորձի արտահանել «չինական մոտիվներով» խմբագրված կոմունիստական գաղափարախոսության սեփական տարբերակը:

Ամփոփելով վերոշարադրյալը՝ կարելի է փաստել, որ Զինաստանն իրագործելով ՄԳՄԸ-ն՝ քայլ առ քայլ ամրացնում է դիրքերը համաշխարհային ասպարեզում և մեծացնում իր ազդեցությունը: Այս հիպոթեզի լավագույն ապացույցը 2017թ. ՄԳՄԸ համաժողովն էր, որի ընթացքում Պեկինը դարձել էր միջազգային հարաբերությունների հիմնական թատերաբեմ: Ներկա էին քսանինը պետության ղեկավարներ: Կարևոր է փաստել նաև, որ եթե սկզբնապես ՄԳՄԸ-ն նախատեսված էր Կենտրոնական, Հարավային և Արևելյան Ասիայի համար, ապա կարճ ժամանակում այս նախաձեռնությունը դուրս եկավ հիշյալ տարածաշրջանների շրջանակից՝ մեծացնելով Զինաստանի ազդեցության ոլորտը:

1.2 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության նպատակները և առանձնահատկությունները

Զինաստանի ՄԳՄԸ նախաձեռնության նպատակները պաշ-

տոնապես նշված են «Մետաքսի Ճանապարհ տնտեսական գոտու» և «21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհի» համատեղ կառուցման տեսլականն ու գործողությունները» փաստաթղթում, ըստ որի՝ ՄԳՄՃ նախաձեռնության նպատակներն են՝ նպաստել Ասիական, Եվրոպական, Աֆրիկյան մայրցամաքների և դրանց հարակից ծովերի կապվածությանը, ստեղծել և ամրացնել համագործակցությունը ՄԳՄՃ երկայնքով, հիմնել գործառնական, բազմաշերտ և բաղադրյալ կապի ցանցեր: Այս քայլերի արդյունքում չինացիներն ակնկալում են, որ նախաձեռնության շրջանակներում փոխկապակցված նախագծերը կօգնեն միավորել և համակարգել ՄԳՄՃ երկայնքով սփռված երկրների զարգացման ռազմավարությունները, կհամախմբեն այս տարածաշրջանի շոշափելի ներուժը և կխթանեն ներդրումներն ու ապրանքների սպառումը [6]:

Իր հերթին, չինագետ Ռախսա Եպիխինան կարծում է, որ չինացիները նախաձեռնել են ՄՃՏԳ-ն, որպեսզի նոր լիցք հաղորդեն չինական տնտեսությանը, որի աճը դանդաղելու միտումներ է գրանցում: Ներդրումներ կատարելով մերձավոր և հեռավոր երկրների արդյունաբերություններում և ենթակառուցվածքներում՝ չինացիներն իրենց ապրանքների համար ճանապարհ են հարթում դեպի այդ երկրներ [60]:

ՄԳՄՃ պաշտոնական հիմնավորումն այն է, որ Չինաստանի տնտեսական աճը հնարավոր կլինի արագացնել, եթե վերոհիշյալ նախաձեռնության շրջանակներում զարգացվեն ենթակառուցվածքները, նվազագույնի հասցվեն առևտրին

խոչընդոտող հանգամանքները, ներդաշնակեցվեն ստանդարտները, ամրապնդվի էներգետիկ փոխկապակցությունը և այլն [7, p. 7]:

Ինչպես նշված է Չինաստանի ազգային զարգացման և բարեփոխումների հանձնաժողովի հրատարակած *«Մետաքսի ճանապարհ տնտեսական գոտու»* և *«21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհի» համատեղ կառուցման տեսլականն ու գործողությունները»* փաստաթղթում՝ ՄԳՄՃ-ն ծածկում է պատմական «Մետաքսի ճանապարհը», բայց այն բաց է մասնակցել ցանկացող բոլոր երկրների և միջազգային կառույցների համար: Այսինքն՝ ՄՃՏԳ և ՄԾՃ շրջանառության մեջ դրված քարտեզները սահմանափակող բնույթ չեն կրում: Նախաձեռնությանը կարող են մասնակցել այն երկրները, որոնք կկարողանան լավ հաշվարկված, փոխշահավետ ծրագրեր ներկայացնել չինացիներին:

Չինական ՄԳՄՃ-ն ուսումնասիրելիս անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել այն փաստի վրա, որ չինացիներն այն բնորոշելու համար օգտագործում են *նախաձեռնություն* բառը: Այսինքն՝ նրանք փորձում են ընդգծել, որ սա միակողմանի իրագործվող ծրագիր կամ ընդամենը օգնություն չէ, այլ նախաձեռնություն է, և եթե նախաձեռնություն է, ապա դրա շրջանակներում սեփական բիզնես-ձեռնարկներով պետք է հանդես գան նաև հետաքրքրվող մյուս երկրները:

Չինաստանի Պետական խորհրդի խորհրդական, պրոֆեսոր Շի Ինխոնը նշում է. «Կարևոր է, որպեսզի ՄԳՄՃ մասնակից երկրներն ըմբռնեն, որ նրանք պետք է անմիջական

մասնակցություն ունենան և Չինաստանի հետ համատեղ համակարգեն ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը» [8, p. 208]: Չին վերլուծաբան Սուե Լին, իր հերթին, շարունակելով վերոհիշյալ փաստարկը, գրում է, որ Չինաստանն իրականում ի վիճակի չէ միայնակ նախագծել և իրագործել ՄԳՄՃ մասնակից բոլոր երկրների ենթակառուցվածքների և տնտեսության արդիականացման գործընթացները: Չինաստանն իր ուժերի ներածին չափով պատրաստ է համագործակցել, բայց ՄԳՄՃ մասնակից երկրներն իրենք պետք է նախաձեռնող լինեն և ներկայացնեն հնարավոր ծրագրերը [9, p. 244]: Ուստի, չինական կողմը պատրաստ է ՄԳՄՃ շրջանակներում քննարկել գործընկեր երկրներից ներկայացված բիզնես-նախաձեռնություններն ու ֆինանսավորել, եթե դիմող կողմը չինացիներին ապացուցի, որ ֆինանսական ներդրումների կամ չինական տեխնիկայի և տեխնոլոգիաների տեսքով ստացված վարկային գծերի արդյունքում Չինաստանը կոնկրետ շահույթ կստանա:

Այնուամենայնիվ, ՄԳՄՃ շրջանակներում Չինաստանը պատրաստակամություն է հայտնում նաև «չհատուցվող» օժանդակություն տրամադրել այն երկրներին, որոնք ի վիճակի չեն ինքնուրույն, լուրջ, գործնական նախաձեռնություններով հանդես գալ:

Չինաստանի նախագահ Սի Ծինփինը ՄԳՄՃ համաժողովի բացման արարողության ժամանակ նշել է. «Գալիք երեք տարիների ընթացքում Չինաստանը զարգացող երկրներին և միջազգային կազմակերպություններին որպես օգնություն

կտրամադրի 60 մլրդ ռենմինբի¹⁰, որպեսզի վերջիններս բարելավեն մարդկանց կենսամակարդակը: Մենք 2 մլրդ ռենմինբիի չափով սննդի օգնություն կտրամադրենք զարգացող երկրներին և 1 մլրդ կհատկացնենք Հարավ-Հարավ համագործակցության օժանդակության հիմնադրամին: Չինաստանը կսկսի նաև «100 ուրախ տուն», «Աղքատության հաղթահարման 100» և «Առողջապահության և վերականգնման 100» ծրագրերը ՄԳՄՃ մասնակից երկրներում: Չինաստանը աղքատության դեմ պայքարող կազմակերպություններին կտրամադրի 1 մլրդ ռենմինբի, որպեսզի նրանք իրագործեն համագործակցային ծրագրեր, որոնք կարող են օգտավետ լինել ՄԳՄՃ մասնակից երկրներին»¹¹:

Ի լրումն վերոհիշյալի, Չինաստանը ոչ հզոր երկրներին ժամանակ առ ժամանակ տրամադրում է նաև արտադրությունից հանված, ներքին և արտաքին շուկայում մեծ պահանջարկ չունեցող տեխնիկա՝ շտապ օգնության մեքենաներ, ավտոբուսներ և այլն: Այս քայլով Պեկինը երկու նպատակ է հետապնդում.

1. Տվյալ երկրներ ուղարկել սեփական արտադրության տեխնիկա՝ հետագայում դրանց պահեստամասերը մատակարարելու նպատակով:
2. Օգնություն տրամադրելու հանգամանքն օգտագործել որպես փափուկ ուժի գործադրման միջոց՝ տվյալ

¹⁰ 1 դոլարը հավասար է մոտ 6.5 ռենմինբիի: Օգտագործվում է նաև յուան անվանումը:

¹¹ Full Text of President Xi's Speech at Opening of Belt and Road Forum, Xinhua 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm

երկրներում ամրապնդելով սեփական հեղինակությունը՝ որպես պատասխանատու ուժ:

Այսպիսով, Չինաստանը ստեղծում է Արևմուտքից անկախ, ներհյուսված տնտեսական ցանց, որտեղ սպառում է սեփական արտադրանքը, ներդրումների և վարկերի տրամադրման միջոցով ստեղծում է բավարար պայմաններ՝ սեփական քաղաքական և տնտեսական նկրտումը՝ առանձին ազդեցության գոտի դառնալու քաղաքականությունը, իրագործելու համար: Պեկինը հնարավորություն է ստանում նաև տվյալ երկրում շրջանառության մեջ դնել սեփական արժույթը, որն ամրագրված է ԱՄՆ-ում որպես միջազգային պահուստային ակտիվ:

Այս գոտում հայտնված երկրները սեփական կամքով կամ Արևմուտքի թելադրանքով ի վիճակի չեն լինի հրաժարվել Չինաստանի հետ համագործակցությունից:

Ամերիկահայ գործարար, բիզնես-ռազմավարություններ մշակող Ջոն Փրիդջանը նշում է. «Քանի որ Չինաստանը ֆինանսավորում է մեծ և կարևոր տարբեր ենթակառուցվածքային ծրագրեր, այն վերածվում է շատ երկրների հովանավորի: Այս նոր կարգավիճակը տնտեսական և բիզնես-հնարավորություններ է ընձեռում չինական ընկերություններին» [62]:

Հարց է առաջանում. իսկ ի՞նչ կշահեն զարգացող և զարգացած երկրները Չինաստանի նախաձեռնությանը միանալու դեպքում: Մասնակցելով չինական նախաձեռնությանը

և ներդրումներ ստանալով՝ այս երկրները կկարողանան վերականգնել համաշխարհային տնտեսական ճգնաժամի պատճառով թուլացած տնտեսությունը, որի արդյունքում կամրապնդեն սեփական երկրների անվտանգությունն ու պետականությունը: Նրանք տնտեսական բազմաթիվ օղակներով կկապվեն աշխարհի երկրորդ տնտեսության հետ, կստանան վերջինիս ստեղծած ժամանակակից տեխնոլոգիաները: Այն երկրները, որոնք հաջողությամբ կիրագործեն նախատեսված ծրագրերը, կստանան տնտեսական զգալի օգուտներ: Ճիշտ է՝ ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը որոշակիորեն կմեծացնի Չինաստանի ազդեցությունն այս երկրներում, բայց նրանք էլ հնարավորություն կստանան իրենց ձայնը լսելի դարձնել Պեկինում [10, c. 69]:

Իսկ ի՞նչ կկորցնեն այն մասնակից երկրները¹², որոնք հաջողություն չեն գրանցի ՄԳՄՃ նախաձեռնության շրջանակներում իրագործվող ծրագրերում: Այն երկրները, որոնք կվատնեն ստացված վարկերն ու ներդրումները, ստիպված կլինեն միջազգային կառույցներում որոշ դեպքերում քվեար-

¹² Միջազգային ասպարեզում մշտապես օգնություն խնդրողից կոնկրետ և գործնական առաջարկ անողի վերափոխվելու օրինակ ցուցադրեց Հունաստանը: Չինաստանի ղեկավարության հրավերով ՄԳՄՃ համաժողովին մասնակցելու համար Պեկին էր ժամանել Հունաստանի վարչապետը: Չինաստանը վերակառուցում է Միջերկրական ծովում գտնվող հունական նավահանգիստներից մեկը, որի շնորհիվ մոտ ապագայում Հունաստանը կդառնա Չինաստանը Եվրոպային կապող ծովային կամուրջներից մեկը: Այսինքն՝ ոչ թե չինացիներն են հետաքրքրվել վնասով աշխատող հունական նավահանգստով, այլ հույներն են համոզիչ բիզնես ծրագիր ներկայացրել չինացիներին և գումար ստացել: Վերակառուցվելուց հետո նավահանգիստը գումար կբերի թե՛ հույներին, թե՛ չինացիներին:

կել Պեկինի հրահանգներով կամ ռազմաբազաներ, ռազմավարական նշանակության հանքեր տրամադրել վերջինիս:

Ճգնաժամային իրավիճակների դեպքում չինական զինված ուժերը կարող են օգտագործել տվյալ երկրների օդանավակայանները, նավահանգիստները և այլն [7, p. 22]:

Իհարկե՝, վերոհիշյալ նպատակներն իրագործելու համար Չինաստանը կարիք կունենա ամրապնդել սեփական անվտանգությունը:

1.3 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության գնահատումը Չինաստանի ազգային անվտանգության տեսանկյունից

1.3.1 Սույն հետազոտության արդյունքում հայտնաբերված՝ Չինաստանի անվտանգությանը սպառնացող յոթ հիմնական գործոն

Հաշվի առնելով Չինաստանի դեմ ԱՄՆ ծրագրած զսպման և ճնշման մեխանիզմները՝ այդ երկիրը կկարողանա դիմակայել ԱՄՆ-ին միայն այն պարագայում, եթե իր շրջակայքում կայուն և տնտեսապես զարգացած անվտանգության գոտիներ ստեղծի, որոնք Վաշինգտոնը չի կարող վերահսկել: Այսինքն՝ իր շրջակայքում ստեղծելով անվտանգության գոտի, Չինաստանը կապահովի տնտեսության կայուն աճն ու կամրապնդի սեփական անվտանգությունը: Հենց այս հանգամանքից է կախված նաև Չինաստանում Կոմունիստական կուսակցության գլխավոր իշխանություն «լինել-չլինելու» հարցը:

Որո՞նք են այն հիմնական գործոնները, որոնք կարող են վտանգել Չինաստանի քաղաքատնտեսական անվտանգությունը.

1. 2011թ. ԱՄՆ հայտարարած շրջադարձը դեպի Ասիա-խաղաղօվկիանոսյան¹³ տարածաշրջան [12], որի հիմնական նպատակն է զսպել Չինաստանը և այդտեղ ապահովել ուժերի հավասարակշռությունը, թույլ չտալ, որ այն գերիշխող դիրք ձեռք բերի համաշխարհային տնտեսության համար կարևոր նշանակություն ունեցող այս առանցքում:
2. Չինաստանի տնտեսական երկրորդ գործընկեր Միացյալ Նահանգների նախագահ Դոնալդ Թրամփի առաջ քաշած՝ տնտեսությունում հովանավորչության (պրոտեկցիոնիզմի) ամրապնդման գաղափարախոսությունը [13, p. 45] վտանգում է ԱՄՆ շուկայում չինական կազմակերպությունների դիրքերը, որի հետևանքներն անմիջականորեն իրենց ազդեցությունը կթողնեն չինական տնտեսության վրա¹⁴: Ուստի, Չինաստանին անհրաժեշտ է գտնել նոր շուկաներ, որոնք հետագայում կկարողանան փոխարինել ամերիկյանին:

¹³ 2017թ. այս անվանումը փոխարինվեց Հնդկա-խաղաղօվկիանոսյանի, որպեսզի ընդգծվի նաև Հնդկաստանի դերը [11, p. 47]:

¹⁴ 2016թ. Չինաստան-ԱՄՆ առևտուրը կազմել է \$578.2 մլրդ, որից \$115.6 մլրդ-ն Չինաստանի ներկրած ապրանքների ծավալն է, իսկ \$462.6 մլրդ-ն՝ Չինաստանից ԱՄՆ արտահանման թիվն է: ԱՄՆ պակասորդը Չինաստանի հետ առևտրում կազմել է \$347.0 մլրդ: Office of the United States Trade Representative. The People's Republic of China, <https://ustr.gov/countries-regions/china-mongolia-taiwan/peoples-republic-china>

3. Ժամանակ առ ժամանակ չին-ամերիկյան հարաբերությունները սրվում են նաև Հարավչինական ծովում [14], որի Մալակայի նեղուցով է Չինաստանը ներկրում սեփական տնտեսության համար առանցքային նշանակություն ունեցող չմշակված նավթի մոտ 80%-ը [15, p. 12]: Սպառնալիք կա, որ Չինաստան-ԱՄՆ հնարավոր բախման դեպքում ԱՄՆ ռազմածովային ուժերը շրջափակման կենթարկեն վերոհիշյալ նեղուցը, ինչն անդառնալի հարված կհասցնի չինական տնտեսությանը:
4. Չինական քաղաքները թիրախավորում են Չինաստանի քաղաքացի իսլամադավան ահաբեկիչները, ովքեր ուղղորդվում կամ ներշնչվում են սահմանակից կամ Մերձավոր Արևելքի իսլամական երկրներում առկա մոլեռանդ կրոնական գաղափարներով [16, p. 235]: Մերձավոր Արևելքում Չինաստանի հատուկ պատվիրակ Վու Սիկը նշում է, որ վերջին տարիներին ահաբեկչական հարձակումների պատճառով Չինաստանը զգալի կորուստներ է կրում: Իրաքի և Սիրիայի ահաբեկիչներին են միանում նաև Չինաստանի Սինծիան-Ույղուրական ինքնավար շրջանի ույղուր բնակիչները, ինչը սպառնալիք է ստեղծում Չինաստանի անվտանգության համար: Չինաստանն ու աշխարհը մեծապես կշահեն, եթե լուծվեն Իրաքի և Սիրիայի հիմնախնդիրները¹⁵:

¹⁵ *Bai Tiantian*, China at Risk from Syria Spillover, Global Times, 2014, <http://www.globaltimes.cn/content/873090.shtml>

5. Չինաստանը միլիարդների հասնող ներդրումներ է կատարում շատ երկրներում, որոնց մի մասում անկայուն իրավիճակ է և ահաբեկչական հարձակումները վտանգում են այդ երկրներում [17] գտնվող չինացիներին [7, p. 16] ու չինական ներդրումները¹⁶:
6. Կորեական միջուկային հիմնահարցի շուրջ տիրող անորոշ իրավիճակը ևս լուրջ մարտահրավեր է թե՛ Չինաստանի, թե՛ ամբողջ Արևելյան Ասիայի համար, քանի որ միջուկային պատերազմի վտանգը սպառնում է հողս ցնդեցնել այս տարածաշրջանի տնտեսական և անվտանգային համակարգերը: ԿԺԺՀ միջուկային զինանոցը նկատի ունենալով՝ ԱՄՆ-ը և Ճապոնիան մեծացնում են իրենց զորամիավորումների և ռազմական տեխնիկայի քանակը Չինաստանի արևելյան սահմանների մոտ՝ անմիջական սպառնալիք ստեղծելով նաև Պեկինի համար [18, pp. 39-56]: Վերոհիշյալ հանգամանքները ևս բացասաբար են անդրադառնում Արևելյան Ասիայում ՄԳՄՃ արագ զարգացման ընթացքի վրա:
7. Տարածքային վեճերը և տարածաշրջանային գերիշխանության համար պայքարը Ճապոնիայի և Հնդկաստանի դեմ նույնպես սպառնում են Չինաստանի անվտանգությանը: Չին-ճապոնական, չին-հնդկական հարաբերությունների լարվածության պատճառով երբեմն ստեղծ-

¹⁶ *James M. Dorsey*, Chinese Extradition Request Puts Crackdown on Uyghurs in the Spotlight, *Modern Diplomacy*, 2018, <http://moderndiplomacy.eu/2018/02/13/chinese-extradition-request-puts-crackdown-uyghurs-spotlight/>

վում է պայթյունավտանգ իրավիճակ, ինչպես տեղի ունեցավ 2017թ., երբ չին և հնդիկ զինվորականներն անգամ ձեռնամարտի բռնվեցին Լադախում և Դոկլամում, և միայն ռազմական դիվանագիտության միջոցով հաջողվեց լիցքաթափել իրավիճակը¹⁷: Ճապոնիան իր հերթին Չինաստանի աճող ազդեցությունը զսպելու և սեփական դիրքերը ամրապնդելու համար սկսել է վերականգնել ռազմական կարողություններն ու \$110 մլրդ-ի հասնող հիմնադրամ է ստեղծել, որը պատրաստ է ֆինանսավորում տրամադրել Հարավային և Հարավարևելյան Ասիայում ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագրերի համար [7, pp. 19-20]:

ԱՄՆ Պաշտպանական ազգային համալսարանի վերլուծաբան Ջոել Վուրթոուն նշում է. «Մի կողմից՝ շրջանառվում է այն միտքը, որ տնտեսական աճն ու կապերի ամրապնդումը կնպաստեն Չինաստանի սահմանամերձ նահանգների կայունացմանը, էներգակիրների մատակարարման անվտանգությանը և կօգնեն Չինաստանին՝ մեծացնելու սեփական ռազմավարական ազդեցությունը: Մյուս կողմից՝ Չինաստանը կառերեսվի տարբեր մարտահրավերների հետ՝ սկսած ահաբեկչությունից մինչև ԱՄՆ-ի, Ճապոնիայի և Հնդկաստանի հետ ռազմավարական մրցակցությունը: Այս մարտահրավերներին դիմակայելու համար Պեկինից կպահանջվի

¹⁷ China Asks India to Withdraw Troops from Doklam, CGTN, 2017, https://news.cgtn.com/news/3d556a4e3559444e/share_p.html

մանրակրկիտ մշակված դիվանագիտություն, ռիսկերը կանխատեսելու և գնահատելու կարողություն» [7, p. 3]:

Դռնալդ Թրամփի իշխանության գալուց հետո ԱՄՆ-ը արդեն բացահայտ մարտահրավեր նետեց Չինաստանին, երբ 2017թ. դեկտեմբերին հանրությանը ներկայացված «ԱՄՆ Ազգային անվտանգության ռազմավարությունում» սեփական անվտանգությունը վտանգող մարտահրավերների մեջ ջիհադական ահաբեկիչների, Իրանի, ԿԺԺՀ-ի, Ռուսաստանի հետ միասին հիշատակեց նաև Չինաստանը [19, p. 25]:

Փաստաթղթում նշվում է, որ Չինաստանը փորձում է փոխարինել ԱՄՆ-ին Հնդկա-խաղաղօվկիանոսյան տարածաշրջանում, ընդլայնել պետության կողմից ղեկավարվող սեփական տնտեսության հասանելիությունը և վերակարգավորել տարածաշրջանն ըստ իր հայեցողության [19, p. 25]: Այս նախադասության տողատակերում կարելի է կարծիք կազմել, որ ԱՄՆ-ը թեև ուղղակիորեն չի նշել ՄԳՄՃ-ն, բայց հենց դա է նկատի ունեցել, քանի որ տվյալ տարածաշրջանում Չինաստանը վերոհիշյալ նախաձեռնության միջոցով է փորձում պրոյեկտել տարածաշրջանային զարգացումները:

Չինական նախաձեռնությունը հարվածում է նաև 2011թ. սեպտեմբերին ԱՄՆ առաջ քաշած «Մետաքսի ճանապարհին» [20, p. 191], որը նպատակ ունի ԱՄՆ-ի կողմից վերահսկվող քաղաքատնտեսական կապեր ստեղծել Աֆղանստանի, Կենտրոնական և Հարավային Ասիայի երկրների միջև, որից հետո այս գործակցության ձևաչափը պետք է ձգվեր դեպի Մերձավոր Արևելք [17]:

Չինաստանը որպես ազգային անվտանգությանը սպառնացող մարտահրավեր դիտարկելով՝ Վաշինգտոնում փորձելու են, համագործակցելով Չինաստանի տարածաշրջանային երկու հիմնական մրցակիցների՝ Հնդկաստանի և Ճապոնիայի հետ, խոչընդոտել վերջինիս ազդեցության գործոնի՝ ՄԳՄՃ առաջխաղացմանը:

1.3.2 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհը» որպես Չինաստանի անվտանգության հիմնախնդիրների լուծման գործիք

Իսկ ինչպե՞ս է Չինաստանը պատրաստվում օգտագործել ՄԳՄՃ-ն սեփական տնտեսության զարգացման կայունությունն ու անվտանգությունն ամրապնդելու գործում.

1. Զարգացնելով ՄԳՄՃ նախաձեռնության ցամաքային թևը՝ ՄՃՏԳ-ն, Չինաստանը հյուսում է համաշխարհային երկաթուղային, ավտոճանապարհային, գազա-նավթամուղային սարդոստայններ, որոնց միջոցով Պեկինը նպատակ ունի այլընտրանքային ցամաքային ճանապարհներ ստեղծել, եթե հարևանների՝ Վիետնամի, Հնդկաստանի, Ճապոնիայի, Ֆիլիպինների հետ ունեցած տարածքային վեճերի պատճառով, որոնք հրահրվում են նաև ԱՄՆ-ի կողմից, փակվեն Հարավչինական և Արևելաչինական ծովերով աշխարհի հետ կապող ուղիները:
2. Չինաստանը փորձում է ՄԳՄՃ նախաձեռնության միջոցով իր ազդեցությունն ունենալ համաշխարհային տնտեսությունը պրոյեկտելու գործում, որի միջոցով մի շարք երկրների հետ ստեղծում է ֆինանսատնտեսական

դաշտ, որը կգործի Արևմուտքից անկախ, և Արևմուտք-Չինաստան հնարավոր հակամարտության դեպքում Պեկինը մեկուսացման մեջ չի հայտնվի:

3. Չինաստանը կառուցում է արհեստական, պաշտպանական նշանակություն ունեցող կղզիներ Հարավչինական ծովում, որոնց նպատակն է ապահովել չինական նավերի անցուղարձը ՄԳՄՃ-ի ՄԾՃ հատվածում¹⁸:
4. ՄԳՄՃ-ի շնորհիվ Չինաստանը նպատակ ունի նաև բարելավել հյուսիսարևմտյան նահանգների անվտանգությունը: Կայունացնելով սահմանակից և Մերձավոր Արևելքի իսլամադավան երկրների տնտեսական և քաղաքական իրավիճակը՝ Պեկինն ամրապնդում է նաև Չինաստանի անվտանգությունը, քանի որ վերոհիշյալ երկրներում ներքին անկայունության և խժոժությունների պատճառով առաջացող իսլամական ծայրահեղական շարժումներն ու գաղափարները ներթափանցում են նաև Չինաստանի Սինծիան նահանգ, որտեղ բնակչության զգալի մասն իսլամադավան, թյուրքական ծագում ունեցող ույղուրներն են [30]: Այս պատճառով էր նաև, որ 2017թ. Ժնևում գործող ՄԱԿ գրասենյակում Չինաստանի նախագահ Սի Ծինփինը հայտարարեց սիրիացիների համար ևս 200 մլն ռենմինբիի օգնություն տրամադրելու մասին [31]:

¹⁸ China Builds New Military Facilities on South China Sea Islands: Think Tank, Reuters 2017, <https://www.reuters.com/article/us-southchinasea-china-islands/china-builds-new-military-facilities-on-south-china-sea-islands-think-tank-idUSKBN19L02J>

5. Չինաստանը մեծացնում է իր դերը ՄԱԿ խաղաղապահ առաքելություններում. եթե ուշադրություն դարձնենք Չինաստանի մասնակցությանը վերոհիշյալ գործողություններին [34, p. 54], ապա կտեսնենք, որ դրանք հիմնականում այն տարածաշրջաններում են, որտեղ կատարվում են չինական ներդրումներ: ՄԳՄՃ նախաձեռնության շրջանակներում Չինաստանը ձգտելու է նաև մեծացնել ռազմատեխնիկական, ռազմաքաղաքական համագործակցությունը մասնակից երկրների հետ, որն առաջին հերթին նշանակում է տվյալ երկրների և Չինաստանի ռազմական գերատեսչությունների միջև կապերի ամրապնդում, համատեղ ռազմարդյունաբերական կենտրոնների ստեղծում, տվյալ երկրներում ռազմական բազաների կամ դրանց նմանատիպ կառույցների ձեռքբերում, չինական արտադրության սպառազինությունների արտահանման ծավալների ավելացում: Այս քայլերով Չինաստանը կփորձի ապահովել սեփական ներդրումների ապահովությունը ՄԳՄՃ մասնակից երկրներում:
6. Չինաստանն ակտիվացնում է մասնակցությունը համաշխարհային նշանակության հիմնահարցերի լուծման գործում, որպեսզի մեծացնի իր դերն ու կշիռն աշխարհում, իսկ երբեմն էլ խառնված լինելով այս հարցերում՝ մյուս երկրներից զիջումներ կորզելու համար դրանք առևտրի առարկա է դարձնում և օգտագործում սեփական շահերը սպասարկելու համար: Օրինակ՝ Չինաստանը

տանն ակտիվ դերակատարում ունեցավ իրանական միջուկային հիմնախնդրի շուրջ բանակցություններում և «Գործողությունների համատեղ համապարփակ ծրագրի» կնքման հիմնական բանակցողներից էր: Չինաստանն ակտիվություն է ցուցաբերում նաև Կորեական միջուկային հիմնախնդրի խաղաղ հանգուցալուծման գործում և Կորեական թերակղզում առաջնորդվում է ո՛չ պատերազմին, ո՛չ անկայունությանը, ո՛չ միջուկային զենքին սկզբունքներով [43, p. 44]:

7. Ճապոնիայի և Հնդկաստանի հետ խորացնելով տնտեսական հարաբերությունները՝ Չինաստանը փորձում է «կապել» այս երկրների տնտեսություններն իր հետ այնպես, որ նրանք հետզհետե թուլացնեն իրենց ընդգծված հակաչինական դիրքորոշումը: Այս գործում էլ Չինաստանը փորձում է Ճապոնիային և Հնդկաստանին շահագրգռել, որպեսզի ընդգրկվեն ՄԳՄՃ նախաձեռնություններում: Օրինակ՝ Չինաստանը Հնդկաստանին փաստարկում է ՄՃՏԳ Բանգլադեշ-Չինաստան-Հնդկաստան-Մյանմար տնտեսական միջանցքում համագործակցության անհրաժեշտությունը [42, p. 35], ինչը երկու կողմերին հնարավորություն կտա օգուտ քաղել և մեղմել տարաձայնությունները: Այսպիսով, կարելի է փաստել, որ Չինաստանը փորձում է ՄԳՄՃ-ն օգտագործել նաև տարածքային ու տարածաշրջանային վեճերը մեղմելու գործում:

8. Չինաստանը խորացնում է ռազմաքաղաքական համագործակցությունը Ռուսաստանի հետ, որի շնորհիվ փորձում է ապահովել ուժերի հավասարակշռությունը ԱՄՆ-ի հետ Հարավային, Հարավարևելյան և Կենտրոնական Ասիայում: Այս համատեքստում պետք է դիտարկել նաև այն հանգամանքը, որ Ռուսաստանն ու Չինաստանը պայմանավորվածություն են ձեռք բերել ԵԱՏՄ-ն ՄԳՄՃ-ին համակցելու շուրջ: Նրանք սերտորեն համագործակցում են նաև ՄԱԿ ԱԽ-ում, Շանհայի համագործակցության կազմակերպությունում (ՇՀԿ) և ԲՌՀՀՀ¹⁹ շրջանակներում, որտեղ փորձում են հանդես գալ միասնական ուժերով և պաշտպանել միմյանց շահերը:

Որոշ հետազոտողներ փորձում են ՄԳՄՃ-ն ներկայացնել նաև որպես Չինաստանի «Մարշալի պլան» [44, p. 17], որի միջոցով վերջինս փորձում է ռազմաքաղաքական, տնտեսական առավելություն ստանալ աշխարհում: Չինաստանի արտաքին գործերի նախարար Վան Յին կտրականապես հերքում է տվյալ միտքը: Խոսելով տարբերությունների մասին՝ նա նշել է, որ ՄԳՄՃ գաղափարն ավելի հին է, քան «Մարշալի պլանինը», որովհետև կրում է «Մետաքսի ճանապարհի»

¹⁹ ԲՌՀՀՀ անդամ երկրներն են Բրազիլիան, Ռուսաստանը, Հնդկաստանը, Չինաստանն ու ՀԱՀ-ը, հայտնի է BRICS անգլերեն հապավումով: Տե՛ս *Մեկը Մահակյան*, «Ո՞ւր է տանում Չինաստանի, Ռուսաստանի, Հնդկաստանի, Բրազիլիայի և ՀԱՀ կառուցած ձևաչափը», 2015, http://www.noravank.am/arm/articles/detail.php?ELEMENT_ID=13854

2000-ամյա ոգին: Իսկ ավելի երիտասարդ է, քանի որ ՄԳՄՃ-ն առաջացել է համաշխարհայնացման ժամանակաշրջանում: Այն ընդգրկուն համագործակցության արդյունք է, ոչ թե աշխարհաքաղաքականության, ուստի չպետք է դիտարկվի Սառը պատերազմի հնացած մտածելակերպով [45]:

Թեև, ըստ իս, ՄԳՄՃ-ն ամբողջովին «Մարշալի պլանի» կրկնօրինակը չէ, քանի որ երկու հակադիր բևեռների միջև գաղափարական պայքարի հետևանք չէ, ինչպիսին առկա էր ԽՍՀՄ-ի և ԱՄՆ-ի միջև, բայց, մյուս կողմից, համամիտ չեմ Չինաստանի արտաքին գործերի նախարարի այն փաստարկի հետ, որ ՄԳՄՃ-ն աշխարհաքաղաքական բնույթ չի կրում, քանի որ ներկա իրադրությունում հենց այս նախաձեռնության շնորհիվ Չինաստանը փորձում է առաջնահերթ իր ազդեցությունը տարածել Կենտրոնական, Հարավային և Հարավարևելյան Ասիայում, որպեսզի իր շուրջը ստեղծելով կայուն իրավիճակ՝ նպաստի սեփական անվտանգային ռեսուրսի մեծացմանը, իսկ հետո, եթե ՄԳՄՃ-ի հետ կապված նպատակներն իրականանան՝ իր ազդեցությունը տարածի նաև Մերձավոր Արևելքում, Արևելյան Եվրոպայում և այլ տարածաշրջաններում:

Համենայնդեպս, պետք է նաև նշել, որ չինացիները, թեև մի կողմից ՄԳՄՃ-ի միջոցով ակտիվ և նախաձեռնող քաղաքականություն են վարում, բայց մյուս կողմից սթափ գիտակցում են, որ դեռևս չունեն ռազմական և տնտեսական այն հզորությունը, որ բացահայտ մարտահրավեր նետեն ԱՄՆ-ին ու նրա դաշնակիցներին: Այս փաստարկի վառ ապացույցը

կարելի է գտնել նաև Չինաստանի Հասարակական գիտությունների ակադեմիայի միջազգային հարաբերությունների ուսումնասիրությունների ինստիտուտի ղեկավար Ջան Յունլինի արտահայտած հետևյալ մտքում. «Թեև Չինաստանն աստիճանաբար հզորանում է, բայց ԱՄՆ գերիշխող դիրքերը դեռևս սասանված չեն: Չինաստանը չունի գերակա տնտեսական ուժ, ինչպիսին ունեն (տարածաշրջանում) մինչև նոր ժամանակաշրջանը, և չի կարող ապահովել իր հարևանների անվտանգությունը: Մասնակցելով տարածաշրջանային հարաբերություններին՝ Չինաստանը պետք է զարգացնի իր դիվանագիտության լծակները» [11, p. 15]:

Իրենց հերթին, չին հետազոտողներ Լյու Ֆընը, Լի Սինը, Լի Շուանշուանը, Ծիան Ջիսիաոն, Ջան Ծիեփինն ու Յան Յևեյը գրում են, որ Չինաստանի ներկայիս արդյունաբերական արտադրության կառուցվածքը մեծապես տարբերվում է ոլորտի առաջատարներից՝ ԱՄՆ-ից և Ճապոնիայից: Եթե նույնիսկ Չինաստանը շարունակի տնտեսական զարգացման ներկա տեմպերը՝ կպահանջվի մի քանի տասնամյակ, որպեսզի հասնի նրանց: Այնուամենայնիվ, Չինաստանի ներկա հզորությունները թույլ են տալիս նրան համախմբել մյուս զարգացող երկրներին և համատեղ իրագործել ՄԳՄՃ-ն [20, p. 193]:

Ուստի, իրագործելով ՄԳՄՃ-ն՝ Պեկինը փորձելու է տնտեսական և քաղաքական անքակտելի կապեր ստեղծել սեփական նախաձեռնությանը մասնակցող երկրների հետ՝ հետազայում ԱՄՆ-ի և նրա դաշնակիցների կողմից շրջա-

փակման մեջ չհայտնվելու համար, և որպեսզի կարողանա լուծել իր առջև դրված խնդիրները:

Ամփոփելով՝ կարելի է փաստել, որ ՄԳՄՃ նպատակներին իրագործումն անմիջականորեն իր ազդեցությունն է ունենալու Չինաստանի ազգային անվտանգության ապահովման և ազդեցության ոլորտներն ընդլայնելու գործում: Այսինքն, եթե չինացիներին հաջողվի սեփական միջոցները ներդնելով ՄԳՄՃ մասնակից երկրներում՝ ապահովել դրանց զարգացման և կայունացման շնորհիվ հավելյալ արժեքների վերադարձը Չինաստան, Հարավչինական ծովը շրջանցող ցամաքային ճանապարհների միջոցով ստեղծել արտահանվող և ներմուծվող ապրանքների անվտանգ այլընտրանքային ուղիներ, ՄԳՄՃ-ի միջոցով նվազեցնել ԱՄՆ ազդեցությունը Հարավարևելյան, Արևելյան և Կենտրոնական Ասիայում ու խույս տալ հյուսիսից՝ «Մետաքսի ճանապարհ», իսկ հարավից՝ Հնդկա-խաղաղօվկիանոսյան կոչվող ԱՄՆ զսպման մեխանիզմներից, Շանհայի համագործակցության կազմակերպության միջոցով կայունացնել Կենտրոնական Ասիան և սեփական Սինծիան նահանգը, բարելավել և կայունացնել հարաբերությունները հարևանների հետ, ապա ՄԳՄՃ-ն կդառնա Չինաստանի անվտանգության և ազդեցության կարևոր գործիքը:

Այսպիսով, Սի Ծինփինի ժամանակաշրջանում Չինաստանը զգույշ, բայց ինքնավստահ, ՄԳՄՃ-ն ունենալով որպես հիմնական գործիք, ակտիվացնում է սեփական արտաքին քաղաքականությունը՝ պաշտպանողականից անցնելով նա-

խաձեռնողականի, որի շնորհիվ փորձում է իր շուրջն ստեղծել թե՛ անվտանգության գոտի, թե՛ տարածել սեփական ազդեցությունը՝ պահպանելով տնտեսության զարգացման տեմպերը:

1.4 Վերիմաստավորելով «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհը» միջազգային հարաբերությունների տեսությունների տեսանկյունից

Միջազգային հարաբերությունների տեսություններից ռեալիզմի, լիբերալիզմի, մարքսիզմի, իդեալիզմի, նեոլիբերալ ինստիտուցիոնալիզմի առաջարկած մեթոդներն օգտագործելով՝ փորձենք վերլուծել ՄԳՄՃ-ն:

Ռեալիզմը և ՄԳՄՃ-ն

Ռեալիզմի տեսանկյունից Չինաստանի ղեկավարները կոնկրետ հաշվարկներ են կատարել, ըստ որոնց, հաշվի առնելով սեփական ազգային շահերը՝ փորձում են ՄԳՄՃ-ի առջև դրված նպատակների իրագործման միջոցով պաշտպանել սեփական տնտեսության առաջընթացը, ամրապնդել անվտանգությունը, տարածել սեփական ռազմաքաղաքական ազդեցությունը: Ինչպես վերը նշվեց, Չինաստանը ՄԳՄՃ-ն փորձում է օգտագործել քաղաքական և տնտեսական առանձին բևեռ դառնալու համար, սա համապատասխանում է ռեալիզմի դպրոցի ներկայացուցիչ Հանս Մորգենթաուի առաջ քաշած իմպերիալիզմի քաղաքականությանը, որը հատուկ է այն երկրներին, որոնք փորձում են մեծացնել իրենց ազդեցության գոտիները և փոխել ուժերի հավասարա-

կշռությունը հոգուտ իրենց [54, c. 70-76]:

Փորձենք վերլուծել ՄԳՄՃ-ն ռեալիզմի դպրոցի 4 հիմնական ուղղություններով [32, p. 133], որոնք, ըստ ռեալիստների, անհրաժեշտ է դիտարկել միջազգային քաղաքականությունը վերլուծելու համար [52, p. 150].

1. Խմբային

Չինաստանը փորձում է ստանալ մյուս երկրների համերաշխությունը ՄԳՄՃ-ի վերաբերյալ և դրա միջոցով ստեղծել սեփական համախումբը, որտեղ թե՛ կհամագործակցի, թե՛ խմբի մյուս անդամների հետ միասնական ճակատով պայքարի դուրս կգա մրցակից խմբերի դեմ:

2. Եսասիրություն

Չինաստանի ղեկավարությունը փորձում է ցույց տալ, որ Պեկինը ՄԳՄՃ շրջանակներում գործում է մեկը բոլորի, բոլորը մեկի համար սկզբունքով: ՄԳՄՃ-ն բնութագրելու համար Պեկինը շրջանառության մեջ է դրել «Համընդհանուր ճակատագրի համայնք» և «Ընդհանուր շահերի համայնք» բնորոշումները, որտեղ խոսվում է աղքատ և հարուստ երկրների հավասարության մասին, ինչը հակասում է վերոհիշյալ Եսասիրության տեսությանը:

3. Քառս

Չինաստանը փորձում է նպաստել պատերազմի և քառսի մեջ գտնվող տարածաշրջանների կայունացմանը, քանի որ դրանք կարող են իրական սպառնալիք դառնալ ՄԳՄՃ հաջող իրականացման համար և սահմանափա-

կում են Չինաստանի մանրեկու հնարավորությունները: Օրինակ՝ Պեկինը ներդրումներ է կատարում Պակիստանի Բալուջիստան նահանգում, որտեղ քառսային իրավիճակ է տիրում, քանի որ տեղի իշխանությունները չեն կարողանում վերահսկել իրավիճակը: Սեփական ներդրումների անվտանգությունն ապահովելու և նահանգում կարգուկանոնի հաստատմանը նպաստելու համար Չինաստանը փորձում է միջնորդի դեր խաղալ բալուջ անջատողականների և Պակիստանի միջև, որպեսզի կարգավորում մտցնի այս տարածքում²⁰:

4. Ուժի իշխանություն

Այս ուղղության հիմնական միտքն այն է, որ քառսային իրավիճակում խմբայնության և եսասիրության համատեղումը միջազգային հարաբերությունները դարձնում է մեծ մասամբ ուժի դիրքերից վարվող և անվտանգությանն ուղղված քաղաքականություն [53, p. 133]: Ըստ ռեալիզմի ուղղության, թե՛ խմբայնությունը, թե՛ եսասիրությունը վերաբերում են և՛ ներքին, և՛ արտաքին քաղաքականությանը [53, p. 134]:

Չինաստանի ներկայիս արտաքին քաղաքականության կարևոր տարրը՝ ՄԳՄՃ-ն, ըստ իս, միայն մասամբ է համապատասխանում ռեալիզմի «ուժի իշխանության ուղղությանը»: Չինացիները փորձում են ՄԳՄՃ-ի միջոցով ամրապնդել սեփական անվտանգությունը, տարա-

²⁰ China Woos Pakistan Militants to Secure Belt and Road Projects, Financial Times, 2018. <https://www.ft.com/content/063ce350-1099-11e8-8cb6-b9ccc4c4dbbb>

ծել ազդեցությունը, բայց և փորձում են քառասյին իրավիճակներում գերծ մնալ ուժային տարբերակով հարցերը լուծելուց, ավելի շատ օգտագործում են դիվանագիտությունն ու փափուկ ուժի քաղաքականությունը: Համենայնդեպս, եթե հաշվի առնենք այն հանգամանքը, որ ուժի քաղաքականության հիմնական բաղկացուցիչը բանակն է, ապա Չինաստանը շարունակում է հզորացնել սեփական ռազմական հզորությունները և ներկայումս ԱՄՆ-ից հետո աշխարհում բանակաշինության վրա գումար ծախսող երկրորդ երկիրն է:

Սակայն սա էլ պատճառ է դառնում, որ միջազգային հանրության որոշ անդամներ ռեալիզմի դպրոցի առաջ քաշած «Անվտանգության երկրնտրանքի տեսության» մտավախություն ունենան [53, p. 142], քանի որ, չնայած Չինաստանը հայտարարում է, թե հզորանալու դեպքում չի ձգտելու գերիշխանության կամ ազդեցության գոտիներ զավթելուն [31], բայց նրա ռազմական և տնտեսական աճող ուժը ստիպում է, որ տարածաշրջանի երկրները սպառնալիք զգան նրանից և նույնպես մտածեն զինվելու մասին:

Համենայնդեպս, Չինաստանի ղեկավարների ելույթները մերժում են պատերազմի միջոցով սեփական նպատակներին հասնելու անհրաժեշտությունը, ինչպես նաև փորձում են իրենց հռետորաբանությամբ մերժել ռեալիզմի տեսության մեջ ուրիշների վրա իշխելու [53, p. 135] և Մաքիավելիի առաջ

քաշած՝ ուժի միջոցով հարցերը լուծելու գաղափարախոսությունները [54, c. 37-39]:

Պեկինի վարած քաղաքականության մեջ նկատվում են նաև նեոռեալիզմի՝ պաշտպանական ռեալիստների ուղղության տարրեր, այն է՝ Չինաստանը, հզորացնելով իր տնտեսությունն ու բանակը, ամրապնդում է սեփական անվտանգությունը, միջազգային ասպարեզում ակտիվ քաղաքականություն վարելով և մեծացնելով մասնակցությունը ՄԱԿ խաղաղապահ առաքելություններին՝ մեծացնում է իր ազդեցությունը, բայց միևնույն ժամանակ փորձում է աշխարհին ցույց տալ, որ իր հզորացումը չի սպառնում այլ երկրների անվտանգությանը [53, p. 139]:

Սեփական անվտանգությունն ԱՄՆ երկու զսպաշարիկներից՝ «Մետաքսի ճանապարհից» և Հնդկա-խաղաղօվկիանոսյանից ապահովելու նպատակով Չինաստանի առաջ քաշած ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը կարելի է մեկնաբանել նաև նեոռեալիզմի հիմնադիր Քենեթ Վալթզի «Սպառնալիքի հավասարակշռության տեսությամբ» [53, p. 138-142]: Զարգացնելով ՄԳՄՃ ցամաքային թևը՝ Չինաստանը հավասարակշռում է ԱՄՆ առաջ քաշած «Մետաքսի ճանապարհը», առաջ տանելով ՄԾՃ-ն՝ հավասարակշռում է Հարավչինական ծովում ԱՄՆ-ի և դաշնակիցների կողմից եկող վտանգները, որոնք կրում են ռազմական, տնտեսական, աշխարհագրական ներգործության ագրեսիվ սպառնալիքներ: Այստեղից կարելի է եզրակացնել, որ ըստ ռեալիզմի դպրոցի «Գերիշխող կայունության տեսության», ԱՄՆ-ը փորձում է պահ-

պանել միջազգային հարաբերություններում միակ գերտերության կարգավիճակը՝ փորձելով թույլ չտալ Չինաստանի՝ որպես երկրորդ գերտերության, կայացումը, ինչը կարող է քառս առաջացնել ներկայիս աշխարհակարգում: Այս պատճառով ԱՄՆ-ը Չինաստանի դեմ օգտագործում է նաև նեո-ռեալիզմի «Հարձակողական ռեալիստների տեսությունը» [53, p. 139], որով փորձում է ապահովել սեփական հզորացումը, թուլացնել Չինաստանը, որպեսզի վերջինս չամրապնդվի այնքան, որ ըստ ռեալիզմի տեսության «Ուժի փոփոխության տեսության»՝ մարտահրավեր նետի ԱՄՆ գերիշխանությունը սասանելու նպատակով:

Մարքսիզմը և ՄԳՄՃ-ն

Մարքսիզմի տեսության հետևյալ միտքը, ըստ որի՝ միջազգային, համընդհանուր շահեր հետապնդող քաղաքականություն կարող է առաջանալ միայն այն դեպքում, եթե ի հայտ գա ընդհանուր կանոններով գործող համաշխարհային շուկա, որոշակիորեն համընկնում է ՄԳՄՃ նախաձեռնության փիլիսոփայության հետ: Սակայն ՄԳՄՃ-ն և, ընդհանրապես, արդի Չինաստանի ներքին և արտաքին քաղաքականությունը հակասում են մարքսիզմի այն մտքերին, որոնք կոչ են անում ոչնչացնել մասնավոր սեփականությունն ու դասակարգերը, պրոլետարական հեղափոխության միջոցով վերջ տալ կապիտալիստական հասարակարգի գերիշխանությանն աշխարհում [55, p. 164], վերացնել ոչ միայն սոցիալական տարբերությունները մարդկանց միջև, այլև վերացնել ազգա-

յին պետությունների սահմանները [54, սր. 47-49]: Մին հաստատեց Չինաստանի կողմից ՄԳՄՃ շրջանակներում ՀԽԳՀՄ-ին հավատարիմ մնալը: Չինաստանը հարգում է մյուս երկրների ինքնիշխանությունն ու տարածքային ամբողջականությունը, չի պատրաստվում խառնվել մյուս երկրների ներքին գործերին, կարևորում է հավասարությունը և փոխադարձ օգնությունը միջպետական հարաբերություններում, կողմ է երկկողմ հարաբերություններում ագրեսիայի բացառմանը և խաղաղ գոյակցությանը: Այսինքն՝ Չինաստանը փորձում է ցույց տալ, որ չի շարժվելու մարքսիզմի առաջ քաշած ուղիով, այն է՝ համաշխարհային պրոլետարական հեղափոխություն չի կազմակերպելու, ինչպես նաև չի արտահանելու կոմունիզմը:

Չինաստանն, ըստ իս, իր հռետորաբանության մեջ պահպանում է մարքսիզմը որպես պետական գաղափարախոսության կարևոր տարր, քանի որ դրա միջոցով Կոմունիստական կուսակցությունն ապահովում է իր լեգիտիմությունն ու կապը ՉԺՀ ստեղծման հետ, բայց արտաքին քաղաքականության մեջ դադարել է օգտագործել այն: Այս հիպոթեզի փաստարկը հետևյալն է. Չինաստանի նախագահ Սի Ծինփինը, մի կողմից, նշում է, որ Չինաստանի Կոմունիստական կուսակցությունը մարքսիստական կուսակցություն է, մարքսիզմը կոմունիստների էությունն ու համոզմունքն է [3, p. 68], բայց մյուս կողմից հստակեցնում է, որ մարքսիզմի տեսությունը պետք է թարմացվի, որպեսզի համապատասխանի ներկա իրողություններին [3, p. 69]:

Իդեալիզմը և ՄԳՄՃ-ն

Չինաստանի նախագահ Սին իր ելույթներում խոսում է մեծ և փոքր ազգերի հավասարության, թույլերին օգնելու, քաղաքականության մեջ բարոյական նորմերի պահպանման և օրենքի գերակայության մասին [31], ինչը համապատասխանում է իդեալիզմի տեսությանը [54, c. 68-70]: Իմ կարծիքով՝ Սիի ելույթներում իդեալիզմին բնորոշ տարրերի առկայությունն ավելի շատ պոպուլիստական բնույթ է կրում, և չինացիները ՄԳՄՃ-ն նախաձեռնել են սեփական շահերն առաջ տանելու և ազդեցության ոլորտներն ընդլայնելու նպատակով: Առկա է նաև այն հանգամանքը, որ չինացիները փորձում են սեփական շահերը փոխկապակցել մյուս երկրների հետ և հնարավորություն ընձեռել, որ նրանք էլ օգուտներ քաղեն ՄԳՄՃ-ից, ինչը կնպաստի նախաձեռնության հեղինակության աճին:

Լիբերալիզմը և ՄԳՄՃ-ն

Վերլուծելով Սի Ծինփինի ելույթները, որոնցում կարևորվում են տարբեր ազգերի շահավետ համագործակցությունը, գործարար կապերը, առևտրի ազատականացումը [56], խաղաղության պահպանումը, ուժի միջոցով այլ երկրների ներքին գործերին խառնվելու անթույլատրելիությունը, ճանապարհների կառուցումը, ընդհանուր, միջազգային տնտեսական ստանդարտների, դրամական միավորների ներմուծումը, կարելի է փաստել, որ այս գաղափարները համընկնում են լիբերալիզմի տեսության հիմնադրույթներին [54, c. 39-46]: Հե-

տաքքրական է, որ ՄԱԿ-ում ունեցած ելույթում Սին, խոսելով ՄԳՄՃ-ի մասին, հիշատակեց նաև լիբերալիզմի ներկայացուցիչներից Հերման Հեսի հետևյալ միտքը. «Ոչ թե պատերազմ և ոչնչացում, այլ խաղաղություն և հաշտություն» [31]:

Նեոլիբերալ ինստիտուցիոնալիզմը և ՄԳՄՃ-ն

Չինաստանի ներկա արտաքին քաղաքականությունը ելնում է նաև նեոլիբերալ ինստիտուցիոնալիզմի սկզբունքներից, ըստ որոնց՝ Պեկինը փորձում է ստեղծել միջազգային քաղաքատնտեսական ինստիտուտներ, որոնց միջոցով կմեծացնի փոխկապվածությունը մյուս երկրների հետ, արդյունքում՝ կամրապնդի իր անվտանգությունն ու կրնդլայնի սեփական ազդեցության գոտիները:

Չինաստանի արտաքին քաղաքականությունում նեոլիբերալ ինստիտուցիոնալիզմի վառ օրինակ են ԱԵՆԲ հիմնադրումը և ԲՌՀՀ-ի, ԲՌՀՀ զարգացման նոր բանկի, ՇՀԿ-ի ստեղծման գործում որպես համահիմնադիր հանդես գալը: Չինաստանն ակտիվ քաղաքականություն է վարում նաև ՄԱԿ-ում և այդ կազմակերպության պահպանման ու ամրապնդման ջատագովներից է: Պեկինը կազմակերպում է տարբեր միջազգային կառույցների համաժողովներ, որոնցից կարելի է հիշատակել 2017թ. ՀԱԵԱ ղեկավարների ոչ պաշտոնական հանդիպումը, «Մեծ քսանյակի» հանդիպումը Հանջոու քաղաքում, ԲՌՀՀ առաջնորդների հանդիպումը Սյամենում, Ասիայում փոխգործակցության և վստահության միջոցառումների խորհրդաժողովի գագաթաժողովը և այլն [56]:

Հետաքրքիր է՝ ՄԳՄՃ-ն ըստ նեոլիթերալ ինստիտուցիոնալիզմի տեսության ինստիտուտ¹ է, թե՞ ոչ: Կարելի է փաստել, որ ՄԳՄՃ-ն դեռևս ինստիտուտ չէ, բայց նկատվում են նեոլիթերալ ինստիտուցիոնալիզմի դպրոցի ներկայացուցիչների՝ Բարբարա Կոբեմենուի, Չարլզ Լիփսոնի և Դունկան Սնիդալի առաջ քաշած հինգ սկզբունքներից երկուսը [57, p. 213]. ընդհանուր խնդիրների կենտրոնացումը և ընդհանուր շահերի ձևավորումը: ՄԳՄՃ-ն ինստիտուտ կոչվելու համար չունի դեռևս հետևյալ երեք տարրերը. անդամակցության հստակ ձևաչափ, ինստիտուտի ղեկավարման հստակ օրենքներ, մշակված ճկուն մեխանիզմներ, որոնց միջոցով կարելի է դիմակայել մարտահրավերներին:

ՄԳՄՃ-ում նկատվում է նաև նեոլիթերալ ինստիտուցիոնալիզմի «Միջպետական ակումբ տեսությամբ» [57, p. 211] բնորոշ տարր, ըստ որի՝ Չինաստանը, ստեղծելով սեփական «ՄԳՄՃ ակումբը», փորձում է փոխել համաշխարհային կարգում առկա ստատուս-քվոն՝ այս ակումբից դուրս մնացող երկրներին թողնելով դժվար ընտրության առջև՝ միանալ, թե՞ չմիանալ ՄԳՄՃ-ին:

Ըստ իս՝ հիմնվելով վերոհիշյալ մեթոդի վրա, կարելի է չհամաձայնել չին տնտեսագետ Դըն Հայչինի՝ ԵՄ-ը ՄԳՄՃ-ի հետ որպես միջազգային համագործակցության չորրորդ սերնդի մոդել միևնույն սանդղակում դասակարգելու հետ: Այսինքն, եթե ԵՄ-ն ունի միջազգային ինստիտուտին բնորոշ վերոհիշյալ հինգ ատրիբուտները, ապա ՄԳՄՃ-ն՝ դեռևս ոչ [22, p. 232]:

Այսպիսով, ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը միջազգային հարաբերությունների տեսությունների տեսանկյունից վերլուծելով՝ կարելի է փաստել, որ դրանում հիմնականում առկա են ռեալիզմի, նեոռեալիզմի, լիբերալիզմի, լիբերալ ինստիտուցիոնալիզմի տարրեր (տե՛ս Աղյուսակ 1): Կարևոր է նշել, որ ՄԳՄՃ-ն հակասության մեջ է մարքսիզմի հետևյալ հիմնական գաղափարների հետ, որոնք են՝ մասնավոր սեփականության և դասակարգերի ոչնչացումը, պրոլետարական հեղափոխության միջոցով կապիտալիստական հասարակարգի գերիշխանությանն աշխարհում վերջ տալը և այլն: Հենց այս զարգացումների և միջազգային հարաբերությունների տեսությունների առաջարկած մեթոդների միջոցով էլ կարելի է կառուցել հարաբերությունները Չինաստանի հետ ՄԳՄՃ շրջանակներում:

Աղյուսակ 1

*ՄԳՄՃ համապատասխանությունը և
անհամապատասխանությունը ռեալիզմի, նեոռեալիզմի,
մարքսիզմի, իդեալիզմի, լիբերալիզմի, նեոլիբերալ
ինստիտուցիոնալիզմի տեսություններին*

Տեսություն-ՄԳՄՃ	Համապատաս- խանություն	Անհամապատաս- խանություն
Ռեալիզմ-ՄԳՄՃ	1. Ազգային շահի իրագործում 2. Ազդեցության տարածում 3. Անվտանգու- թյան ամ- րապնդում 4. Ուժերի հավա- սարակչության փոփոխում 5. Խմբային ուղ- ղություն	1. Եսասիրության ուղղություն 2. Ուժի իշխանության ուղղություն 3. Քառսային ուղղություն
Նեոռեալիզմ-ՄԳՄՃ	1. Պաշտպանա- կան ռեալիստնե- րի ուղղություն 2. Սպառնալիքի հավասարակշռու- թյան տեսություն	

Տեսություն-ՄԳՄՃ	Համապատասխանություն	Անհամապատասխանություն
Մարքսիզմ-ՄԳՄՃ	1. Ընդհանուր կանոններով գործող համաշխարհային շուկա	1. Ոչնչացնել մասնավոր սեփականությունն ու դասակարգերը 2. Պրոլետարական հեղափոխության միջոցով վերջ տալ կապիտալիստական հասարակարգի գերիշխանությանը 3. Վերացնել սոցիալական տարբերությունները 4. Վերացնել ազգային պետությունների սահմանները
Իդեալիզմ-ՄԳՄՃ	1. Օգնություն թույլերին, քաղաքականության մեջ բարոյական նորմերի պահպանում և օրենքի գերակայություն	

Տեսություն-ՄԳՄՃ	Համապատասխանություն	Անհամապատասխանություն
Լիբերալիզմ-ՄԳՄՃ	1. Ամրապնդել տարբեր ազգերի շահավետ համագործակցությունը գործարար կապերի, առևտրի զարգացման միջոցով, խաղաղության պահպանում 2. Ուժի միջոցով այլ երկրների ներքին գործերին խառնվելու անթույլատրելիություն 3. Ճանապարհների կառուցման կարևորություն, ընդհանուր, միջազգային տնտեսական ստանդարտների, դրամական միավորների ներմուծում	
Նեոլիբերալ ինստիտուցիոնալիզմ-ՄԳՄՃ	1. Միջազգային քաղաքատնտեսական ինստիտուտների ստեղծում 2. Ընդհանուր խնդիրների կենտրոնացում 3. Ընդհանուր շահերի ձևավորում 4. Միջպետական ակումբի տեսությանը բնորոշ տարր	1. Ինստիտուտ, անդամակցության հստակ ձևաչափ 2. Ինստիտուտի ղեկավարման հստակ օրենքներ 3. Մշակված ճկուն մեխանիզմներ, որոնց միջոցով կարելի է դիմակայել մարտահրավերներին

Չինաստանում ԵՄ ներկայացուցչություն. «Ժամանակակից Չինաստանի նոր եվրոպական հետազոտություն» գիտաժողով, 2014թ.: Կենտրոնում՝ Միեր Սահակյան, նրանից ձախ՝ պրոֆեսոր Ավրորա Մերլե (Լիոնի Արևելյան Ասիայի հետազոտությունների ինստիտուտ), աջ՝ պրոֆեսոր Սեբաստիան Վեգ (Փարիզի Հումանիտար գիտությունների բարձրագույն դպրոցի չինագիտության կենտրոնի տնօրեն), Մաթիաս Լենթզ (Չինաստանում ԵՄ պատվիրակության քաղաքական բաժնի ղեկավար) և այլ բանախոսներ:

ՊԻՌ կենտրոնի և Ռուսաստանի Դիվանագիտական ակադեմիայի Համաշխարհային անվտանգության հիմնախնդիրների միջազգային դպրոց, 2015թ.:

Ձախից՝ Ալբերտ Զուլխարնեն (ՊԻՌ կենտրոնի տնօրեն), Մհեր Սահակյան, Ալեքսանդր Կոնկով («Վերիմաստավորելով Ռուսաստանը» վերլուծական կենտրոնի ղեկավար), Սերգեյ Բյաբկով (Ռուսաստանի ԱԳՆ փոխնախարար), պրոֆեսոր Վլադիմիր Օռլով, (Ռուսաստանի Դիվանագիտական ակադեմիայի Համաշխարհային հիմնախնդիրների և միջազգային կազմակերպությունների կենտրոնի ղեկավար) և այլ հետազոտողներ, դիվանագետներ:

Նանձինի համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտ, 2016թ.:

Ջախից՝ պրոֆեսոր Ֆեն Լիան (Նանձինի համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտ), Մհեր Սահակյան, պրոֆեսոր Հոն Յոուշեն (Նանձինի համալսարանի Միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի փոխնախագահ), պրոֆեսոր Յայ Ճիախ (Ջոն Հոփկինսի համալսարանի «Նանձինի չին-ամերիկյան հետազոտությունների կենտրոնի» պրոռեկտոր), պրոֆեսոր Ջու Ֆեն (Չինաստանի Հարավչինական ծովի ուսումնասիրությունների կենտրոնի գործադիր տնօրեն), պրոֆեսոր Ճի Չուֆեն (Նանձինի համալսարանի գրադարանի ղեկավար, պատմության ֆակուլտետի փոխտնօրեն), պրոֆեսոր Սոն Տըսին (Չինաստանի Ժողովրդական-ազատագրական բանակի Միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի Ռազմավարական հետազոտությունների միջազգային կենտրոնի տնօրեն) և այլք:

Մհեր Սահակյանը Նանժինի համալսարանի կողմից ստանում է գիտական կոչում (Doctor of Laws in International Relations), 2016թ.:

Մհեր Սահակյանը ելույթ է ունենում Օքսֆորդի համալսարանի կազմակերպած «Տեսակետների բախում. Ռուսաստանի արտաքին քաղաքականությունը Սիի և Թրամփի ժամանակաշրջանում» գիտաժողովում, 2017թ.: Չախից՝ Մաքսիմ Կուլիկ (Տարտուի համալսարան), Մհեր Սահակյան, Վասիլ Հուսեյնով (Գյոթինգենի համալսարան), Կիլի Վալթեր (Օքսֆորդի համալսարան):

Մհեր Սահակյանը ելույթ է ունենում Քեմբրիջի համալսարանում, 2017թ.:

Ձախից՝ պրոֆեսոր Օլիվեր Բասթ (Սորբոնի համալսարան), Ամենեհ Մեհվար (Սուրբ Էնդրյուսի համալսարան), Ֆաթեմա Թեյմուրզադե (Էքսեթեր համալսարան), Մհեր Սահակյան:

Մհեր Սահակյանը «Նորավանք» ԳԿՀ-ում ելույթ է ունենում «Մետաքսի ճանապարհի տնտեսական գոտու» և Հայաստանի իրական հնարավորությունների մասին, 2017թ.:

Ձախից՝ Ֆեն Վան (Հայաստանում Չինաստանի դեսպանության հյուպատոս), Գու Յուն (Հայաստանում Չինաստանի դեսպանության խորհրդական), պրոֆեսոր Աշոտ Թավադյան (ՀՊՏՀ տնտեսամաթեմատիկական մեթոդների ամբիոնի վարիչ), ք.գ.թ. Գագիկ Հարությունյան («Նորավանք» ԳԿՀ գործադիր տնօրեն):

Շանհայի համալսարան, «Չինաստան և Մերձավոր Արևելք երրորդ գիտաժողովի» հրավիրյալ բանախոսներ Մհեր Սահակյանը և Մերձավոր Արևելքում Չինաստանի հատուկ պատվիրակ Վու Միկը, 2017թ.:

Մհեր Սահակյանը Մոսկվայի պետական համալսարանում ներկայացնում է իր հետազոտությունը՝ «ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը Չինաստանի ազգային անվտանգության տեսանկյունից», 2018թ.:

Ձախից՝ Մհեր Սահակյան, դոկտոր-պրոֆեսոր Լարիսա Լապիդուս (Մոսկվայի պետական համալսարանի տնտեսագիտության ֆակուլտետի սոցիալ-տնտեսական ինստիտուտի կենտրոնի ղեկավար), փ.գ.թ., պրոֆեսոր Օլեգ Բոկլեմիշև (Մոսկվայի պետական համալսարանի միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի փոխղեկան, Տնտեսագիտական հետազոտությունների կենտրոնի ղեկավար):

Մհեր Սահակյանը ելույթ է ունենում ՄԳՄՃ-ում Հայաստանի ներգրավման հեռանկարների շուրջ՝ Նևշեհիբի համալսարանում տեղի ունեցած «Չինաստան և Մերձավոր Արևելք» չորրորդ գիտաժողովում, 2018թ.:

Միավորված Ազգերի Կազմակերպության համաժողովում (Վիեննա) Մհեր Սահակյանը մասնակցում է քննարկման՝ նվիրված միջազգային անվտանգության հիմնախնդիրներին, 2018թ.:

Միեր Սահակյանը ելույթ է ունենում Միավորված Ազգերի Կազմակերպության Ակադեմիական խորհրդի Վիեննայի միջազգային խաղաղության հետազոտությունների համաժողովում, 2018թ.:

Չախից՝ Միեր Սահակյան, պրոֆեսոր Հեյնց Գյարթներ (Վիեննայի դիվանագիտական ակադեմիա, Վիեննայի համալսարան, Խաղաղության միջազգային ինստիտուտի խորհրդական):

ԳԼՈՒԽ 2.
«ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ»
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ
ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ ԵՎ ՀԱՅ-ՉԻՆԱԿԱՆ
ՖԻՆԱՆՍԱԲԱՆԿԱՅԻՆ
ՀԱՍՏԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

2.1 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհում» ներդրումների համար տրամադրվող ֆինանսավարկային հիմնական աղբյուրները

Չինաստանի արտաքին քաղաքականության հիմնական նպատակներից է արևմտյան ֆինանսատնտեսական աշխարհի ազդեցությունից անկախ, նոր տնտեսական բևեռի ստեղծումը, ինչը Պեկինին թույլ կտա չենթարկվել տնտեսական շրջափակման՝ Արևմուտքի հետ հնարավոր առճակատման դեպքում: ՄԳՄՃ-ի հետ կապեր հաստատող երկրներն իրենց հերթին կկարողանան ստանալ չինական վարկեր և ներդրումներ:

Հետազոտության այս գլխում ներկայացվում է, թե ինչու և ինչպես է Չինաստանը փորձում իրականացնել առանձին տնտեսական բևեռ դառնալու նպատակը, ինչ ֆինանսաբանկային ռեսուրսներ է կենտրոնացրել Պեկինը ՄԳՄՃ-ն ֆինանսավորելու համար, ինչու և ինչպես պետք է Հայաստանը փորձի ընդգրկվել ՄԳՄՃ ֆինանսաբանկային համակար-

գում, ինչ կշահեն Հայաստանն ու Չինաստանը, եթե համագործակցեն այս ոլորտում:

2016թ. հոկտեմբերի 1-ին Չինաստանին հաջողվեց ռենմինբին ընդգրկել ԱՄՀ «Փոխառության հատուկ իրավունք» (ՓՀԻ) ունեցող արժույթների ցուցակում²¹: Ըստ իս, այս քայլի հիմնական նպատակներն են՝ նպաստել ռենմինբիի դիրքերի ամրապնդմանը, ինչը հնարավորություն կտա Պեկինին սեփական արժույթով վարկեր տրամադրել և լայնածավալ ներդրումներ կատարել ՄԳՄՃ մասնակից երկրներում, միջազգային առևտրում մեծացնել ռենմինբիով կատարվող փոխանցումների քանակը, նվազեցնել Չինաստանի կախումը ԱՄՆ դոլարից:

Ըստ Զոն Փրիդջանի. «ԱՄՆ-ը յուրահատուկ զենքի է վերածել սեփական արժույթը: Ներկայումս Վաշինգտոնը հնարավորություն ունի վերահսկել դոլարով կատարվող գրեթե բոլոր փոխանցումները, ինչն ԱՄՆ-ին հնարավորություն է տալիս ճնշում գործադրել մյուս երկրների վրա, որոնք միջազգային փոխանցումներ կատարելիս մեծ մասամբ օգտագործում են ամերիկյան արժույթը: Սա նշանակում է, որ Չինաստանը կարիք ունի այլընտրանքային ֆինանսական համակարգի, որպեսզի թուլացնի «ռազմականացված դոլարի» ուժը և կարողանա իր ֆինանսական գործարքները կա-

²¹ 国际货币基金组织。基金组织启用包括人民币在内的新的特别提款权货币篮子并确定新的货币量。(ԱՄՀ-ն ներկայացնում է ՓՀԻ արժույթների նոր զամբյուղը, որի մեջ ներառված է չինական ռենմինբին), 2016, <http://www.imf.org/zh/News/Articles/2016/09/30/AM16-PR16440-IMF-Launches-New-SDR-Basket-Including-Chinese-Renminbi>

տարել հնարավորինս քիչ դոլարով կամ առանց դոլարի» [62]:

ՄԳՄՃ շրջանակներում չինական ներդրումները մեծացնում են չինական նախաձեռնության համաշխարհային նշանակությունն այն պատճառով, որ ըստ Ասիական զարգացման բանկի (ԱԶԲ) 2017թ. առանցքային հաշվետվության՝ Ասիայի և Խաղաղօվկիանոսյան տարածաշրջանի զարգացող երկրներում տնտեսական աճի պահպանման, կլիմայի փոփոխության պատճառով առաջացող ազդեցությունների մեղմացմանն ու փոփոխվող միջավայրին հարմարվելու համար անհրաժեշտ է շուրջ \$1.7 տրլն²²:

Ինչպես նշում են չին հետազոտողները՝ ՄԳՄՃ-ն աննախադեպ հնարավորություն է ընձեռում չինական ռենմինբիին, որպեսզի այն կայանա որպես տարածաշրջանային [20, p. 198], իսկ հետագայում՝ որպես համաշխարհային²³ արժույթ [22, p. 70]: 2017թ. հունվարի դրությամբ «ռենմինբիի արտասահմանյան որակավորված ինստիտուցիոնալ ներդրողի» կարգավիճակ ստացան 16 պետությունների ինստիտուցիոնալ ներդրողներ, որոնց ընդհանուր չափաբաժինը կազմում է 529.6 մլրդ ռենմինբի [23]: 2015թ. հոկտեմբերին Չինաստանը ստեղծել է նաև «Անդրսահմանային, միջբանկային վճարում-

²² Ասիական զարգացման բանկ, «Ասիայի ենթակառուցվածքների համար անհրաժեշտ գումարը գերազանցում է տարեկան \$1.7 տրլն-ը՝ նախորդ գնահատման արդյունքներից կրկնակի», 2017: <https://www.adb.org/hy/news/asia-infrastructure-needs-exceed-17-trillion-year-double-previous-estimates>

²³ Չինաստանի կառավարությունն իր պատրաստակամությունն է հայտնել նաև ենթակառուցվածքներ ֆինանսավորելու համար իսլամական պարտատուներ (սուկուկ) տրամադրելու գործում [21, p. 60]:

ների համակարգը» (հայտնի է նաև որպես «Չինաստանի միջազգային վճարումների համակարգ» (CIPS): Դրա գործառույթն է ռենմինբիի հասանելիության ապահովումն արտասահմանյան բանկերի համար, որի շնորհիվ չինական ֆինանսաբանկային համակարգը կարող է նվազեցնել կախվածությունը «Միջբանկային ֆինանսական Հեռահաղորդակցության միության համակարգից» (SWIFT) [23]: «Չինաստանի միջազգային վճարումների համակարգին» արդեն միացել են 11 արտասահմանյան բանկեր [24, c. 29]:

Կարևոր նշանակություն ունի նաև Պետության կողմից վերահսկվող «Ինլիան» (银联- Union Pay) փոխանցումների համակարգը: Այն ՄԳՄՃ մասնակից երկրներին չինական արժույթով միջբանկային և արտասահմանյան փոխանցումներ կատարելու հնարավորություն է ընձեռում [21, p. 107]:

2016թ. վերջին չինական 9 բանկ 62 մասնաճյուղ բացեց ՄԳՄՃ մասնակից 26 երկրներում [24, c. 29]:

Էյչ-Էս-Բի-Սի (HSBC) բանկի «Ասիական տնտեսության հետազոտության» ղեկավար Չու Հոնբինը նշում է, որ առևտրային բանկերը կարող են նաև տրամադրել նախագծային ֆինանսավորում և գործարքային բանկային ծառայություն, ինչը կնպաստի ներդրումների հոսքին և առևտրի զարգացմանը ՄԳՄՃ-ում [25]:

«Մետաքսի ճանապարհի տնտեսական գոտու» և «21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհի» համատեղ կառուցման տեսլականն ու գործողությունները» փաստաթղթում նշված է, որ Չինաստանը պետք է ընդլայնի ՄԳՄՃ մասնա-

կից երկրների հետ արժույթի փոխանակման ծավալները, ստեղծի և զարգացնի Ասիայի պարտատոմսերի շուկան [6]:

Այսպիսով, վերոհիշյալ նպատակներն իրագործելու համար Չինաստանը ստեղծում է ֆինանսական համակարգ, որտեղ առաջնային դիրք են զբաղեցնում վերջինիս կողմից կամ գործընկերների հետ համատեղ ստեղծված միջազգային ֆինանսական կառույցները, հիմնադրամներն ու մի շարք չինական բանկեր: Կարևոր է նշել, որ Չինաստանի արտարժույթի պահուստները հասնում են մոտ \$3.6 տրլն-ի [26, c. 30]: Ակնկալվում է, որ ընդհանուր առմամբ Չինաստանի կառավարության ծախսերը ՄԳՄՃ-ում կհասնեն \$1 տրլն-ի [7, p. 4]: ՄԳՄՃ ֆինանսաբանկային համակարգի ուսումնասիրությունը կարևոր է այնքանով, որ այն հնարավորություն է ընձեռում կայուն ֆինանսաբանկային համակարգեր ունեցող երկրներին ընդգրկվել ՄԳՄՃ ֆինանսատնտեսական համակարգում:

«Մետաքսի ճանապարհի հիմնադրամ» սահմանափակ պատասխանատվությամբ ընկերություն (ՄՃՀ)

Մինչև 2018թ. ՄԳՄՃ-ում հիմնական ներդրումները կատարել են չինական կազմակերպությունները: Պարզ է, որ չինական ընկերությունների հետաքրքրություններն ու միջոցները սահմանափակ են, և այս ներդրումները շարունակական դարձնելու և այլ երկրների կողմից առաջ քաշված ծրագրերը ևս ֆինանսավորելու, համակարգելու համար 2014թ. դեկտեմբերի 29-ին ստեղծվեց ՄՃՀ-ն: Դրա ստեղծման վերաբերյալ Սի Ծինփինը խոսել էր 2014թ. նոյեմբերի 8-ին «Ասիա-խաղաղ-

օվկիանոսյան տնտեսական համագործակցություն (ԱԽՏՀ)» կազմակերպության տնտեսական առաջնորդների 22-րդ հանդիպման ընթացքում: Նա նշել էր, որ թե՛ Ասիայից, թե՛ տարածաշրջանից դուրս գտնվող ներդրողները հրավիրվում են մասնակցելու ՄՃՀ գործունեությանը [3, p. 544]:

ՄՃՀ-ն համատեղ հիմնադրել են Արտարժույթի կառավարման պետական մարմինը, Չինաստանի ներդրումային կազմակերպությունը, Չինաստանի զարգացման բանկը և Չինաստանի արտահանման և ներմուծման բանկը: Հիմնադրամի կապիտալը \$40 մլրդ է: ՄՃՀ-ն հիմնականում ներդրումներ է կատարում բաժնետոմսերի և պարտատոմսերի հիմնադրամներում: Այն կարող է աշխատել միջազգային զարգացման կազմակերպությունների, չինական և օտարերկրյա ֆինանսական ինստիտուտների հետ՝ համատեղ հիմնադրամների ստեղծման շուրջ, ինչպես նաև վստահված ակտիվները կառավարելու և վերահսկելու ուղղությամբ: ՄՃՀ հիմնական նպատակն է ենթակառուցվածքների, արդյունաբերական, էներգետիկ և ֆինանսական համակարգերի զարգացման խթանումը²⁴:

Հատկանշական է, որ 2015թ. Ազգային ժողովրդական կոնգրեսում ՄՃՀ նախագահ Ճին Չինը այսպես բնութագրեց իր դեկավարված կառույցը. «Հիմնադրամն օգնություն տրամադրող կազմակերպություն չէ: Մենք կփնտրենք հիմնավորված, միջնաժամկետ և երկարաժամկետ ներդրումներ, կա-

²⁴ 絲路基金(Մետաքսի ճանապարհի հիմնադրամ),
<http://www.silkroadfund.com.cn/cnweb/19854/19858/index.html>

պահովենք օգուտի վերադարձը և կապշտպանենք ներդրող բաժնետերերի իրավունքները» [21, p. 58]: Ըստ Մի Ծինփինի ելույթի՝ ՄՃՀ-ն մինչև 2017թ. մայիսը տրամադրել է \$4 մլրդ-ի վարկավորում ՄԳՄՃ մասնակից երկրներում իրականացվող ներդրումների համար: ՄՃՀ-ն Արևելյան և Կենտրոնական Եվրոպայի երկրների հետ ստեղծել է 16+1 ֆինանսական կազմակերպությունը²⁵: Ի դեպ, ըստ «Եվրոպական բարեփոխումների կենտրոնի» ղեկավար Յան Բոնդի՝ այս ձևաչափով Չինաստան-Կենտրոնական Եվրոպայի ԵՄ անդամներ-Արևմտյան Բալկանների պետություններ համագործակցությունը մտահոգում է ԵՄ հանձնաժողովին այն պատճառով, որ չինական ներդրումների պատճառով ԵՄ ներսում չինամետ դիրքորոշում ունեցող պետությունների լոբբիստական խումբ կձևավորվի, ինչն էլ կբարդացնի ԵՄ միասնական քաղաքականության ձևավորման գործընթացը [5, p. 7]:

Ասիական ենթակառուցվածքային ներդրումների բանկ (ԱԵՆԲ)

2016թ. հունվարին, չնայած ԱՄՆ ճնշումներին՝ Չինաստանին հաջողվեց ստեղծել ԱԵՆԲ-ն²⁶, որի կանոնադրական կապիտալը կազմում է \$100 մլրդ [17; 27, p. 108]: Չինաստանը տնօրինում է ԱԵՆԲ բաժնետոմսերի 26.06%-ին, որոշումներն ընդունվում են, եթե կողմ քվեարկող բաժնետերերի թիվը հաս-

²⁵ Full Text of President Xi's Speech at Opening of Belt and Road Forum, 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm

²⁶ *The Asian Infrastructure Investment Bank, Who We are*, <https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html>

նում է 75%-ի: Այսինքն՝ սա հնարավորություն է տալիս, որ պետքի Չինաստանն ըստ անհրաժեշտության կիրառի վետոյի իրավունքը: Դա որոշ մտահոգությունների առարկա էր դարձել, ըստ որոնց՝ Չինաստանն ԱԵՆԲ-ն օգտագործելու է սեփական շահերը սպասարկելու համար, և որ ԱԵՆԲ-ն կդառնա ՄԳՄԸ-ն սպասարկող քաղաքական գործիք [27, p. 109]:

Այս մտահոգությունները ցրելու համար Պեկինը հրաժարվեց քաղաքական և վարկավորման հարցերում վետոյի իր իրավունքից, որպեսզի այս քայլով նաև ԱԵՆԲ-ին միանալն ավելի շահավետ դարձնի մյուս երկրների համար [21, p. 57]: Այնուամենայնիվ, ինչպես նշում է սինգապուրցի հետազոտող Հենրի Չան Հին Լին. «ԱԵՆԲ հաջողությունը կամ անհաջողությունը կկանխորոշի նաև ՄԳՄԸ ճակատագիրը» [27, p. 111]: Ըստ Սի Ծինփինի ելույթի՝ ԱԵՆԲ-ն մինչև 2017թ. մայիսը ՄԳՄԸ շրջանակներում իրականացվող ներդրումների համար տրամադրել էր \$1.7 մլրդ²⁷:

Հարավային Կովկասից ԱԵՆԲ-ին անդամակցում են Վրաստանը և Ադրբեջանը²⁸: Այս երկրների ներկայացուցիչներն ընդգրկված են նաև Կառավարիչների խորհրդում²⁹: 2016թ. նոյեմբերին Ադրբեջանին հաջողվեց Տրանսանատոլիական բնական գազի գազամուղը կառուցելու համար

²⁷ Full Text of President Xi's Speech at Opening of Belt and Road forum, Xinhua, 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm

²⁸ *The Asian Infrastructure Investment Bank*, Members and Prospective Members of the Bank, <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/members-of-bank/index.html>

²⁹ *The Asian Infrastructure Investment Bank*, Board of Governors, <https://www.aiib.org/en/about-aiib/governance/board-governors/index.html>

ԱԵՆԲ-ից ստանալ \$600 մլն³⁰, իսկ Վրաստանը Բաթումը շրջանցող ճանապարհը կառուցելու համար բանկից ստացավ \$114 մլն³¹:

2017թ. մարտի 23-ին Հայաստանի, Աֆղանստանի, Ֆիջիի, Հոնկոնգի, Արևելյան Թիմորի անդամակցության համար դիմումները «Տարածաշրջանային հեռանկարային անդամ» ձևաչափով ընդունվել են ԱԵՆԲ-ի կողմից, որից հետո Հայաստանն ընդգրկվել է Հեռանկարային անդամների ցուցակում, իսկ մյուս չորսը դարձել են լիարժեք անդամ³²:

Կարծում եմ, որ ԱԵՆԲ-ին ՀՀ անդամակցությունը հնարավորություն կընձեռի հայ-իրանական երկաթգծի կառուցման համար բանակցություններ սկսել ԱԵՆԲ-ի հետ՝ վարկավորում ստանալու նպատակով:

ԲՌՀՀՀ (BRICS) զարգացման նոր բանկ (ԶՆԲ)

2014թ. Բրազիլիայում տեղի ունեցած ԲՌՀՀՀ [28] 6-րդ համաժողովի որոշմամբ հիմնադրվեց ԶՆԲ-ն: 2016-2017թթ. ժամանակահատվածի համար բանկը հաստատեց \$3.4 մլրդ-ի վարկային գիծ: ԶՆԲ-ն նպատակ ուներ այս գումարը տրամադրել տրանսպորտային ծառայությունների, վերականգնվող էներգիայի, ջրի մաքրման, ոռոգման և այլ ոլորտների զարգացման

³⁰ *The Asian Infrastructure Investment Bank*, Azerbaijan: Trans Anatolian Natural Gas Pipeline Project, <https://www.aiib.org/en/projects/approved/2016/trans-anatolian.html>

³¹ *The Asian Infrastructure Investment Bank*, AIIB Approves its First Equity Investment, 2017, https://www.aiib.org/en/news-events/news/2017/20170615_001.html

³² *The Asian Infrastructure Investment Bank*, AIIB Welcomes New Prospective Members, 2017, https://www.aiib.org/en/news-events/news/2017/20170323_001.html

ծրագրերի համար: Հաստատվեց, որ ՋՆԲ սկզբնական կապիտալը պետք է կազմեր \$50 մլրդ, որը հավասարության սկզբունքով տրամադրելու էին անդամ պետությունները: Որոշվեց նաև, որ բանկի կանոնադրական կապիտալը պետք է հասցվի \$100 մլրդ-ի³³: ՋՆԲ կենտրոնը գտնվում է Չինաստանի Շանհայ քաղաքում, հիմնական նպատակն է ապահովել հիմնադիրների ֆինանսական կայունությունը: Այսինքն՝ ՋՆԲ-ն ներկա փուլում մեծ մասամբ ֆինանսավորելու է ՄԳՄՃ այն նախաձեռնությունները, որոնք իրագործվում են Չինաստանում, Ռուսաստանում, Հնդկաստանում, Բրազիլիայում և ՀԱՀ-ում:

ՄԳՄՃ-ն ֆինանսավորող չինական բանկերը.

Չինաստանի զարգացման բանկ - 国家开发银行 (ՉՁԲ)

2014թ. վերջին ՉՁԲ կապիտալը հասավ 10.32 տրլն ռենմինբի:

2014թ. վերջին արտասահմանում ներդրումներ կատարելու համար ՉՁԲ-ն տրամադրեց 1.56 տրլն ռենմինբի, որի շահառուների զգալի մասն արտասահմանում ներդրումներ կատարող չինական կազմակերպություններն են [27, p. 112]: ՉՁԲ-ն հայտարարում է, որ այն ծառայում է Չինաստանի ՄԳՄՃ նախաձեռնությանը և օժանդակում է չինական կազմակերպությունների՝ «Գնալ համաշխարհային» քաղաքականությանը³⁴: ՉՁԲ նպատակներից է օտարերկրյա կառավա-

³³ *New Development Bank, About Us*, <https://www.ndb.int/about-us/essence/history/>

³⁴ *The State Council, The PRC. Chinese Enterprises Enter 'Go Global' Era 4.0*, http://english.gov.cn/news/top_news/2016/04/11/content_281475325205328.htm

րությունների հետ համագործակցության խորացումը ֆինանսական ինստիտուտների, արդյունաբերական կենտրոնների, ենթակառուցվածքների, ֆինանսների, գյուղատնտեսության, էներգետիկայի զարգացման ոլորտներում³⁵: Օրինակ՝ ՉՁԲ-ն ՀԱԵԱ անդամ պետությունների համար \$10 մլրդ հատուկ վարկային գիծ է բացել, որպեսզի վերջիններս զարգացնեն ենթակառուցվածքները: Այս վարկային գծից կարող են օգտվել նաև չինական այն կազմակերպությունները, որոնք պատրաստվում են տվյալ երկրներում կառուցել գործարաններ և զարգացնել արդյունաբերությունը³⁶:

2015թ. մայիսին ՉՁԲ-ն հայտարարեց, որ կտրամադրի \$890 մլրդ 60 երկրներում իրականացվող ավելի քան 900 նախագծեր վարկավորելու համար [21, p. 58]:

Չինաստանի արտահանման և ներմուծման բանկ - 中国进出口银行 (ՉԱՆԲ)

ՉԱՆԲ-ն պետության հիմնադրած և վերջինիս սեփականությունը հանդիսացող բանկ է, որն ունի իրավաբանական անձի կարգավիճակ: Այս բանկի հիմնական նպատակներից են Չինաստանի արտաքին առևտրին և ներդրումների բնականոն ընթացքին, արտաքին աշխարհի հետ տնտեսական համագործակցության զարգացմանը նպաստելը, չինական

³⁵ *China Development Bank*, Loan Financing,

<http://www.cdb.com.cn/English/cpfw/gjyw/dkrz/>

³⁶ China Commits \$1bn to Greater Mekong Subregion, Chinadaily, 2014,

http://www.chinadaily.com.cn/world/2014livisitkst/2014-12/20/content_19133622.htm

կազմակերպությունների՝ «Գնալ համաշխարհային» քաղաքականությանն օժանդակելը:

Օրինակ՝ 2013թ. ՉԱՆԲ-ն Ղրղզստանին \$385 մլն-ի վարկ տրամադրեց Բիշքեկի ջերմային էլեկտրակայանն արդիականացնելու համար: Չինացիներն այս վարկն առաջարկեցին՝ փոխարենը որպես օգուտ ակնկալելով ընդամենը 2%՝ 20 տարվա ընթացքում վարկը փակելու դիմաց: Ղրղզստանը տոկոսները պետք է սկսի փակել 11 տարուց [29, p. 63]:

2015թ. ՉԱՆԲ-ն կառավարության կողմից ստացավ \$48 մլրդ, իսկ ՉԶԲ-ն՝ \$45 մլրդ: Վերոհիշյալ ֆինանսական միջոցները տրամադրվել են ՄԳՄՃ շրջանակներում իրագործվող ներդրումները վարկավորելու համար [27, p. 112]:

Չինաստանի բանկ-中国银行 (ՉԲ)³⁷

2014թ. ՉԲ ակտիվները հասան \$2.458 տրլն-ի: Բանկը հայտարարել է, որ 2016-2018թթ. ՄԳՄՃ շրջանակներում արտերկրում իրագործվող ծրագրերը ֆինանսավորելու համար չինական կազմակերպություններին տրամադրելու է \$100 մլրդ [27, p. 113]:

Չինաստանի արդյունաբերական և առևտրային բանկ - 中国工商银行 (ՉԱԱԲ)

ՉԱԱԲ-ն աշխարհի ամենամեծ բանկն է, մինչև 2016թ. այն աշխարհում ստեղծել էր 412 ֆինանսական ինստիտուտ,

³⁷ 中国银行。(Չինաստանի բանկ), <http://www.boc.cn/index.html>

որոնցից 127-ը տեղակայված է ՄԳՄՃ մասնակից երկրներում: ՉԱԱԲ-ն հայտարարում է, որ օժանդակելու է չինական կազմակերպությունների՝ արտերկրում հաստատվելու քաղաքականությանը³⁸:

Չինաստանն ապագայում հույս ունի ՄԳՄՃ հովանու ներքո իրագործվող ծրագրերը ֆինանսավորելու համար օգտագործել նաև ՇՀԿ-ում ստեղծվելիք զարգացման բանկը, որի հենքը պետք է հանդիսանա ՇՀԿ միջբանկային կոնսորցիումը [21, pp. 59-60]:

Ռուս հետազոտող Նոզդրևը պնդում է, և ես համամիտ եմ, որ «Չինաստանի բանկերը հետևում են չինական մեծ կազմակերպությունների օրինակին, որոնք գումարներ են տրամադրում բնական հանածոների մշակման, նորագույն տեխնոլոգիաների զարգացման և սպառողների մեծածավալ պահանջարկը վայելող ապրանքների արտադրության համար: Սա օգնում է տարատեսակել Չինաստանի բանկային ոլորտի շահույթի աղբյուրները, ինչպես նաև նվազեցնում է ասիական շուկայից չափից ավելի կախվածության մեջ ընկնելու հավանականությունը» [26, c. 35]:

Այսպիսով, Չինաստանը ՄԳՄՃ հաջող իրագործման համար փորձում է օգտագործել թե՛ պետական, թե՛ միջազգային, թե՛ մասնավոր հատվածների ֆինանսները:

Հատկանշական է, որ Չինաստանը համակցել է ռեւմին-բիի միջազգայնացման և ՄԳՄՃ նախաձեռնության համաշ-

³⁸ *ICBC Bank*, *ICBC Business Review*,
<http://www.icbc.com.cn/ICBC/EN/AboutUs/BriefIntroduction/>

խարհայնացման գործընթացները: ՄԳՄՃ իրականացումը հնարավորություն է ընձեռում և հարթակ է տրամադրում, որպեսզի ռենմինբին հաստատվի որպես միջազգային արժույթ, իսկ ռենմինբիի միջազգայնացումն էլ նպաստում է ՄԳՄՃ ֆինանսական հատվածի կայուն զարգացմանը նաև Չինաստանից դուրս, ինչը երկրին հնարավորություն է տալիս դառնալ առանձին ֆինանսաբանկային բևեռ:

2.2 Հայ-չինական ֆինանսաբանկային համագործակցության հեռանկարները «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնության շրջանակներում

Հաշվի առնելով միջազգային փորձը, ըստ որի՝ ՉԶԲ-ն համաձայնել է Եգիպտոսի ՍՍՅԲԱՆԿԻՆ (SAIBANK) տրամադրել \$40 մլն եգիպտական փոքր և միջին ձեռնարկություններին հատկացնելու համար³⁹, իսկ ըստ Չինաստանի շինարարական բանկի (ՉՇԲ) և Սինգապուրի միջազգային գործակալության միջև կնքված Փոխըմբռնման համաձայնագրի՝ ՉՇԲ-ն \$22 մլրդ-ի ֆինանսական օժանդակություն պետք է տրամադրի սինգապուրյան և չինական կազմակերպություններին՝ ՄԳՄՃ շրջանակներում ներդրումներ կատարելու համար [21, p. 60], կարծում եմ, որ հնարավոր է հայկական բանկերի միջոցով ՉԶԲ-ից կամ այլ չինական ֆինանսաբանկային կազմակերպություններից, որոնք ընդգրկված են ՄԳՄՃ-ում, վարկային գիծ ստանալ Չինաստանից տեխնոլոգիաներ կամ

³⁹ Egyptian, Chinese Banks Sign Loan Deals to Enhance Financial Cooperation, *China Daily*, 2017, http://www.chinadaily.com.cn/business/2017-09/18/content_32147872.htm

ապրանքներ ներմուծող հայկական փոքր, միջին և մեծ բիզնես-կազմակերպություններին տրամադրելու համար:

Արդյունքում՝ ՀՀ գործարարները հնարավորություն կստանան ընդլայնել սեփական բիզնեսը, Հայաստան հավելյալ դրամական միջոցներ կմտնեն, իսկ Չինաստանն, իր հերթին, կկարողանա շրջանառության մեջ դնել սեփական դրամային միջոցները, որոնք նրան հավելյալ տոկոսներ կբերեն, ինչպես նաև կմեծացնեն չինացիների կողմից արտադրված տեխնիկայի և ապրանքների նկատմամբ հետաքրքրությունը ԵԱՏՄ անդամ Հայաստանում:

Հայկական բիզնես-կազմակերպությունները կարող են Հայաստանում համատեղ բիզնեսներ սկսելու համար ուղիղ բանակցությունների մեջ մտնել չինական ձեռնարկությունների հետ, համաձայնության գալ, որից հետո չինական կողմը կարող է դիմել ՄԳՄՃ շրջանակներում ֆինանսավորում տրամադրող վերոհիշյալ չինական բանկերին և սկսել Հայաստանում ներդրումներ կատարելու գործընթացը:

Այս հիպոթեզի լավագույն փաստարկներից է Մի Ծինփինի ուղերձը չինական կազմակերպություններին, ըստ որի՝ Չինաստանի ղեկավարությունը շահագրգռված է, որ չինական կազմակերպությունները մեծացնեն իրենց դերը ՄԳՄՃ շրջանակներում ներդրումներ կատարելու գործում՝ հիմքում ունենալով «Դեպի համաշխարհային գնալու» քաղաքականությունը [3, p. 547]:

2.2.1 ՀՀ-ում չինական բանկի հիմնման գնահատականը ՀՀ տնտեսական շահերի տեսանկյունից

Չինական ռենմինբիի միջազգայնացումը լայն հնարավորություններ է ընձեռում ՄԳՄՃ-ում ընդգրկված՝ կայուն բանկային համակարգ ունեցող երկրներին, քանի որ նրանք հնարավորություն են ստանում չինական բանկերի մասնաճյուղեր ներգրավել սեփական բանկային համակարգում կամ չինական արժույթով աշխատող միջնորդ բանկեր հիմնել, ապահովել սեփական արժույթի փոխարկումը ռենմինբիով:

Իսկ ինչո՞ւ պետք է Չինաստանը հետաքրքրված լինի ռենմինբի-դրամ կոնվերտացիայի ապահովմամբ և ՀՀ-ում չինական բանկի հիմնադրմամբ:

Չինաստանը հնարավորություն կստանա Հայաստանի հետ առևտուր անել (մոտ \$454 մլն [32]) չինական արժույթով, որի շնորհիվ կամրապնդվեն ռենմինբիի դիրքերը համաշխարհային ֆինանսական աշխարհում, իսկ Հայաստանում չինական բանկ հիմնվելու դեպքում չինական կապիտալը կներգրավվի Հայաստանի ֆինանսաբանկային համակարգում:

Հարց է առաջանում. իսկ ի՞նչ կշահի Հայաստանը:

Հայաստանում Չինաստանի առաջատար բանկերի մասնաճյուղեր բացելու կամ համատեղ հայ-չինական բանկի ստեղծման արդյունքում զգալի ֆինանսական ներդրումներ կկատարվեն երկրում, կտարատեսակվի ֆինանսական դաշտը, դրամ-ռենմինբի փոխարկումն ապահովվելու դեպքում երկու երկրների միջև առևտուրը կիրականացվի սեփական արժույթներով, ինչի շնորհիվ հայ և չին գործարարները

ստիպված չեն լինի հավելյալ դրամային միջոցներ ծախսել դրամ-դոլար-ռենմինքի փոխանակումների պատճառով: Ըստ մեր հաշվարկների՝ հայկական կողմը վերոհիշյալ գործառույթի պատճառով տարեկան կորցնում է մոտ \$10 մլն, որը կարելի է բացառել, եթե ՀՀ բանկերից հնարավոր լինի չին գործընկերներին ռենմինքի փոխանցել: Չինաստանում և Հայաստանում բնակվող և սովորող հայերն ու չինացիներն էլ կկարողանան չինական արժույթ փոխանցել Հայաստան և հակառակ ուղղությամբ գումար ստանալ՝ առանց ժամանակի և գումարի հավելյալ կորուստների:

ԳԼՈՒԽ 3.

«ՄԵՏԱՔՍԻ ԴԱՆԱՊԱՐՀ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՏՈՒ» ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՎԵՑ ՄԻՋԱՆՑՔՆԵՐԸ, «21-ՐԴ ԴԱՐԻ ՄԵՏԱՔՍԻ ԾՈՎԱՅԻՆ ԴԱՆԱՊԱՐՀԸ» ԵՎ ԴՐԱՆՑՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՆԹԱԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔՆԵՐԻ ԸՆԴԳՐԿՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

3.1 «Մետաքսի ճանապարհ տնտեսական գոտու» ցամաքային հիմնական վեց միջանցքները

«Մետաքսի ճանապարհ տնտեսական գոտու» և «21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհի» համատեղ կառուցման տեսլականն ու գործողությունները» փաստաթղթում նշված է, որ ՄՃՏԳ-ն նպատակ ունի միմյանց կապակցել Չինաստանը, Կենտրոնական Ասիան, Ռուսաստանը և Եվրոպան, ինչպես նաև Չինաստանը Կենտրոնական Ասիայի ու Արևմտյան Ասիայի միջոցով կամրջել Պարսից ծոցին և Միջերկրական ծովին, իսկ Հարավարևելյան և Հարավային Ասիայի միջոցով Չինաստանը կապել Հնդկական օվկիանոսին [6]:

Ցինխուա համալսարանի Չինագիտության կենտրոնի ղեկավար Հու Անգանը և Սինծիանի արդյունաբերության և շինարարության կորպորացիի վեցերորդ դիվիզիոնի իրավաբանական բաժնի փոխտնօրեն Մա Վեյը համատեղ հոդվածում

կոնկրետացնում են չինական կողմի տեսլականը: Նրանք ՄՃՏԳ զարգացման համար առաջնահերթ համարվող պետություններն ըստ կարևորության բաժանել են երեք մակարդակի.

1. Կենտրոնական Ասիայի պետություններ
2. Կենտրոնական Ասիային սահմանակից և մոտակա երկրներ՝ Ռուսաստան, Աֆղանստան, Հնդկաստան, Պակիստան, Իրան, Ադրբեջան, Հայաստան, Վրաստան, Թուրքիա, Սաուդյան Արաբիա և Իրաք
3. Գերմանիա, Ֆրանսիա, Մեծ Բրիտանիա, Իտալիա, Ուկրաինա, Եգիպտոս, Լիբիա և Ալժիր [35, p. 167]:

Իսկ Մին Գուանչենը նշում է, որ Չինաստանը մեծ նշանակություն է տալիս աշխարհաքաղաքական և տնտեսական հարաբերությունների զարգացմանը Եվրասիայում, քանի որ Չինաստանը Եվրասիայի կարևոր մասն է, և, բնականաբար, այս հանգամանքը թելադրում է, որ այն պետք է կենտրոնանա տարածաշրջանի զարգացման միտումների վրա: Երկրորդ պատճառն այն է, որ Եվրասիան կամրջում է Աֆրիկան, Հյուսիսային Ամերիկան, Խաղաղ, Սառուցյալ, Ատլանտյան և Հնդկական օվկիանոսները [2, p. 155]:

2017թ. մայիսի 14-ին, ՄԳՄՃ համաժողովի ժամանակ Չինաստանի նախագահ Սի Շինփինը կարևորեց տնտեսական միջանցքների գործարկումը՝ որպես բազմաֆունկցիոնալ ցանցեր, որոնք բաղկացած են ցամաքային, ծովային, օդային բեռնափոխադրման ճանապարհներից: Նա նշեց, որ այս մի-

ջանքների արդյունավետությունը բարձրացնելու համար անհրաժեշտ է դրանք ապահովել երկաթուղիներով, նավահանգիստներով, գազամուղերով և նավթամուղերով⁴⁰:

Ինչպես նշում է Սի Ծինփինը. «Մետաքսի ճանապարհը» սկսվում է ճանապարհներով, եթե դրանք պատրաստ լինեն, ապա մարդիկ և ապրանքները կկարողանան տեղափոխվել» [3, p. 544]:

Չինաստանի մի շարք նահանգներ Եվրասիայի այլ տարածաշրջանների հետ առևտուրը զարգացնելու համար սկսեցին կառուցել երկաթուղիներ, որոնցից են Չոնչին-Սինծիան-Եվրոպա, Ջընչոու-Սինծիան-Եվրոպա, Վուհան-Սինծիան-Եվրոպա և Սուջոու-Մանչոուլի-Եվրոպա ուղիները [2, p. 150]: Որոշ մասնագետների կարծիքով՝ ՄՃՏԳ գործնական մեկնարկը համարվում է 2014թ. նոյեմբերի 18-ը, երբ գնացքը չինական Յիվույից ուղղություն վերցրեց դեպի Մադրիդ և նշանակետին հասավ 2014թ. դեկտեմբերի 9-ին՝ տեղափոխելով 82 բեռնարկղ [36, p. 95]: Չինաստանը ՄՃՏԳ-ում նպատակ ունի կառուցել երկաթուղիներ, ավտոճանապարհներ, որոնց միջոցով կմեծացնի առևտրի ծավալները գործընկերների հետ, ինչպես նաև Հարավչինական ծովով անցնող ճանապարհների ցամաքային այլընտրանքը կունենա: Երկաթուղիների շնորհիվ ներկայումս բեռնափոխադրումներ կարող են կատարվել Չինաստանի և Եվրոպայի քաղաքների միջև՝ ծախսելով այն ժամանակի մոտավորպես մեկ քառորդը, որը

⁴⁰ Full Text of President Xi's Speech at Opening of Belt and Road Forum, Xinhua, 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/14/c_136282982.htm

ծախսվում է ծովային բեռնափոխադրումների ընթացքում: Երկաթուղային փոխադրումները 65%-ով էժան են նաև օդայինից: Ինչպես նշում է Չինաստանի պաշտոնական լրատվամիջոցը՝ «Սինխուան», եթե 30-60 օրվա ընթացքում ծովային բեռնափոխադրման ժամանակը գոհացուցիչ է արդյունաբերողների մեծամասնության համար, ապա բարձր տեխնոլոգիաների ոլորտում գործող կազմակերպությունները, որոնք իրենց առօրյա արտադրության համար հավելյալ սարքավորումների կարիք ունեն, որը նրանց հարկավոր է ստանալ հնարավորինս արագ և էժան, օգտվում են երկաթուղիներից⁴¹:

Այս գլխում ներկայացվում են Չինաստանն աշխարհի հետ կապող ՄՃՏԳ հիմնական միջանցքների երկաթուղիները և ՄԾՃ ուղիները: Վերլուծվում է, թե ինչու է Պեկինը շահագրգռված այդ միջանցքներով անցնող ենթակառուցվածքների զարգացմամբ, որ միջանցքներն են բնականոն զարգանում, որոնցում են առկա քաղաքական և տնտեսական խնդիրները խոչընդոտում, ինչ ներքին և արտաքին քաղաքական խնդիրներ է լուծում Չինաստանը՝ զարգացնելով ցամաքային և ծովային ճանապարհները, ինչու և ինչպես պետք է Հայաստանը փորձի սեփական ենթակառուցվածքներն ընդգրկել ու զարգացնել չինական նախաձեռնության շրջանակներում:

⁴¹ Forbes Praises China's Belt and Road for Reviving Trans-Continental Rail Transport, Xinhua, 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2016-01/29/c_135058406.htm

Նոր Եվրասիական մայրցամաքային կամուրջ (ՆԵԱՄԿ)

ՆԵԱՄԿ-ն (քարտեզ 1) Խաղաղ օվկիանոսն Ատլանտյան օվկիանոսին կապող միջազգային անցուղի է, որի երկաթուղիների երկարությունը մոտ 10.800 կմ է: Այստեղ գործում են երկու հիմնական երթուղիներ, որոնք Չինաստանը կապում են Եվրոպային: Առաջինը Չինաստանի հյուսիսում միանում է Ռուսաստանի Տրանսսիբիրյան երկաթուղուն և շարունակում ճանապարհը դեպի Եվրոպա⁴²: Ներկայումս կառուցվում է Նիժնելենինսկոյե-Թոնճիան երկաթուղային կամուրջը, որը հնարավորություն կընձեռի Չինաստանից եկող բեռները տեղափոխել նաև Հրեական Ինքնավար Մարզով և Տրանսսիբիրյան երկաթուղու միջոցով ուղարկել դեպի Եվրոպա [37, c. 14]:

Երկրորդ երկաթուղային ցանցը, անցնելով արևմտյան Չինաստանով և Ղազախստանով, Եկատերինբուրգում միանում է Տրանսսիբիրյանին և շարունակում ճանապարհը մինչև Լոնդոն⁴³:

2016թ. Չինաստանի կողմից Ղազախստանում կատարված ներդրումների ծավալները կազմել են \$20 մլրդ, որի մեծ մասը ծախսվել է տրանսպորտային ենթակառուցվածքների զարգացման վրա [38, c. 277]: Ղազախստանը ջանքեր է գործադրում, որ Ասիա-Եվրոպա մայրցամաքային բեռնափո-

⁴² Backgrounder: Economic Corridors Under Belt and Road Initiative, Xinhua, 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/09/c_136268314.htm

⁴³ Kevin Smith, China-Europe Rail Freight Continues to Soar, International Railway Journal, 2017, <https://www.forbes.com/sites/salvatorebabones/2017/12/28/the-new-urasian-land-bridge-linking-china-and-europe-makes-no-economic-sense-so-why-build-it/#7d51524a5c9c>

խաղրումների մեծ մասն անցնի սեփական տարածքով: Աստանան նպատակ ունի բեռնափոխադրումներից ստացվող եկամուտները \$800 մլն-ից հասցնել \$2 մլրդ-ի 2020թ., իսկ 2050թ.՝ \$10 մլրդ-ի [38, c. 277]:

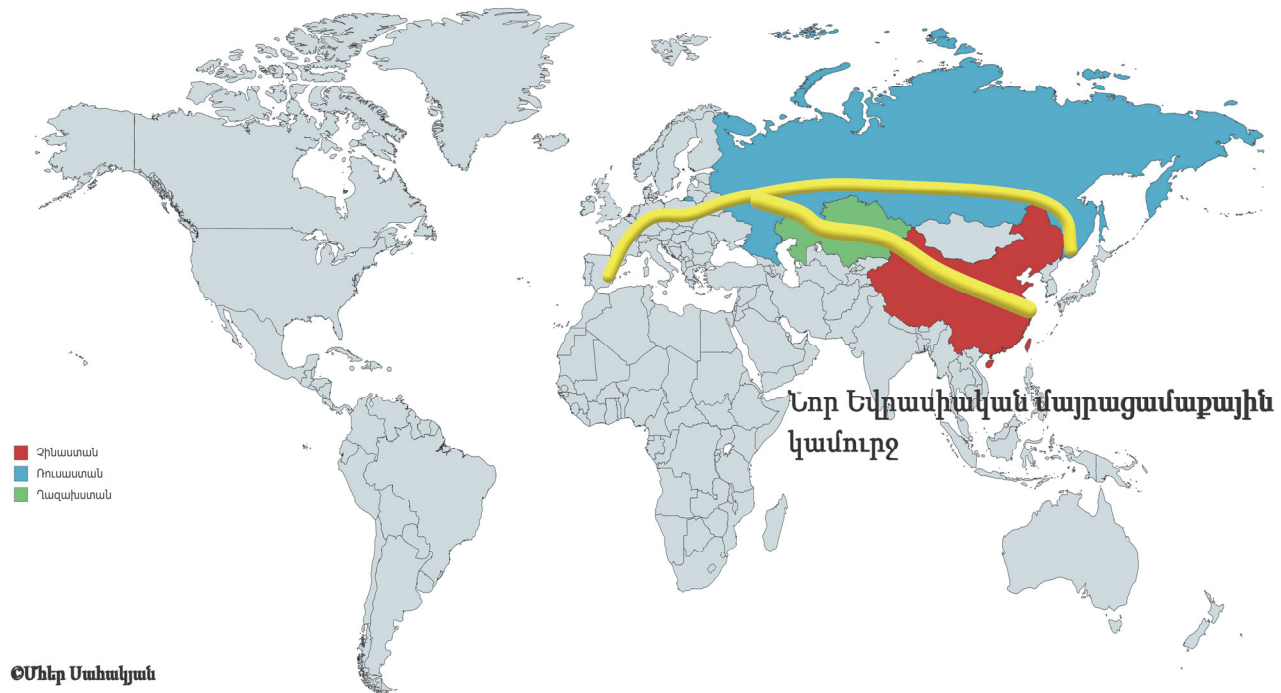
Ղազախստանի տարածքով առաջին չինական գնացքը Մեծ Բրիտանիայի մայրաքաղաք ժամանեց 2017թ. հունվարի 18-ին, որի համար պահանջվեց 18 օր⁴⁴:

2017թ. Տաշեն ավանի (Մինծիան) և Ղազախստանի կառավարության միջև համաձայնություն ձեռք բերվեց Տաշենի և Այագոզի (Ղազախստան) միջև նոր երկաթգծի կառուցման վերաբերյալ, որը կդառնա Ասիան Եվրոպային կապող ևս մեկ երկաթուղի [38, c. 278]:

Ռուս հետազոտող Իվան Զուենկոն նշում է, որ, ճիշտ է, Ղազախստանի երկաթուղիները և ավտոճանապարհներն ի վերջո միանում են ռուսականին, բայց չինական ապրանքների բեռնափոխադրումը Ղազախստանի տարածքով խաղից դուրս վիճակում է թողնում Հեռավոր Արևելքի և Սիբիրի ռուսական տրանսպորտային համակարգերը [39]: Նա փաստում է, որ ներկայումս Ղազախստանը տրանսմայրցամաքային բեռնափոխադրումների հիմնական տարանցիկ երկիրն է: Ի տարբերություն Ռուսաստանի, Ղազախստանը սեփական տարածքով բեռնափոխադրումների քանակը մեծացնելու քայլեր ձեռնարկեց, որին հասնելու համար զարգացրեց սեփական տրանսպորտային ենթակառուցվածքները: 2012-2014թթ. մաքսային վիճակագրության տվյալ-

⁴⁴Նույն տեղում:

ՆԵԱՄԿ

¹ Քարտեզների հեղինակ՝ Միքայիլ Մախակյան, պատրաստվել է <https://mapchart.net> ի միջոցով:

ների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ Ղազախստանով Ասիայից Եվրոպա փոխադրվող բեռների ծավալները գերազանցում են Արևելյան Սիբիրով և Հեռավոր Արևելքով բեռնափոխադրումների քանակները: Այնպես որ, «Նոր մետաքսի ճանապարհի» ցամաքային հիմնական ուղին, որը միմյանց է կապում Արևմուտքի և Արևելքի զարգացած տնտեսությունները, արդեն գործում է: Այն անցնում է Չինաստանի արևմտյան նահանգներով, Ղազախստանով և Ռուսաստանի եվրոպական հատվածով, չի շրջանցում Ռուսաստանն ամբողջությամբ, բայց շրջանցում է Ռուսաստանի արևելյան շրջանները [39]: Շարունակելով այս միտքը՝ ռուս հետազոտող Սերգեյ Սազանովը նշում է. «Մեծ է հավանականությունը, որ պատժամիջոցների պատճառով «Ռուսաստանի երկաթուղիներ» ԲԲԸ և Հեռավորարևելյան նավահանգիստների ենթակառուցվածքների զարգացման նպատակով հատկացվող ֆինանսների անընդհատ կրճատման պայմաններում բեռնափոխադրումների ծավալը Չինաստանից կգնա այլընտրանքային տրանսպորտային երթուղիներով՝ շրջանցելով Ռուսաստանը» [38, c. 284]:

Այսպիսով՝ ՆԵԱՄԿ-ն Ասիան Եվրոպային կապող կարևոր կամուրջ է, որի երկաթուղիներով գնացքները Չինաստանից ուղևորվում են Եվրոպայում բեռների հիմնական հավաքատեղիներ համարվող Վարշավա, Մադրիդ, Համբուրգ, Դույսբուրգ [21, p. 74], Ռոտերդամ, Անտվերպեն⁴⁵ և

⁴⁵ Backgrounder: Economic Corridors under Belt and Road Initiative, Xinhua, 2017, http://news.xinhuanet.com/english/2017-05/09/c_136268314.htm

Լոնդոն: 2017թ. նոյեմբերի տվյալներով՝ Չինաստանից Եվրոպա էին ուղևորվել 3,271 բեռնափոխադրող գնացքներ⁴⁶:

Ամփոփելով՝ կարելի է փաստել, որ Չինաստանը Եվրոպային կապող ցամաքային հիմնական ճանապարհներն անցնում են ԵԱՏՄ տարածքով: ԵԱՏՄ ստեղծումն ու Ռուսաստանի և Չինաստանի միջև ԵԱՏՄ-ն չինական ՄԳՄՃ-ին համակցելու որոշումը նպաստում են նաև այս ցամաքային ճանապարհների զարգացմանը, քանի որ չինական գնացքները բավական արագ են սպասարկվում ԵԱՏՄ մաքսակետերում, նրանք մեկ անգամ անցնելով այդ ստուգումը Ղազախստանում կամ Ռուսաստանում՝ անցնում են նաև ԵԱՏՄ անդամ մյուս երկրների տարածքով՝ առանց հավելյալ դադարների և ֆինանսական լրացուցիչ ծախսերի: ԵԱՏՄ և ՄԳՄՃ համակցման մասին որոշումը հնարավորություն է տալիս Ռուսաստանին և Չինաստանին համագործակցել Կենտրոնական Ասիայում և խույս տալ տարածաշրջանում գերիշխող դիրք զբաղեցնելու համար միմյանց դեմ պայքարելուց: ՆԵԱՄԿ ենթակառուցվածքների զարգացման և Կենտրոնական Ասիայում անվտանգության ամրապնդման գործում կարևոր դեր է խաղում նաև ՇՀԿ-ն, որի շրջանակներում Ռուսաստանը, Չինաստանը և մյուս մասնակից երկրները փորձում են հարթել խնդիրները և խորացնել համագործակցությունը:

⁴⁶ 3,271 Cargo Train Trips between China, Europe Made in First 11 Months of 2017, People's Daily Online English Edition, <http://en.people.cn/n3/2017/1227/c90000-9309156.html>

Չինաստան-Կենտրոնական Ասիա-Արևմտյան Ասիա տնտեսական միջանցք (ՉԿԱԱԱՍՄ)

ՉԿԱԱԱՍՄ-ը (քարտեզ 2) սկիզբ է առնում չինական Սինծիանից, անցնում է Կենտրոնական Ասիայի հինգ երկրներով՝ Ղազախստանով, Ղրղզստանով, Տաջիկստանով, Ուզբեկստանով, Թուրքմենստանով, ապա Արևմտյան Ասիայով հասնում է մինչև Պարսից ծոց, Միջերկրական ծով և Արաբական ծով⁴⁷:

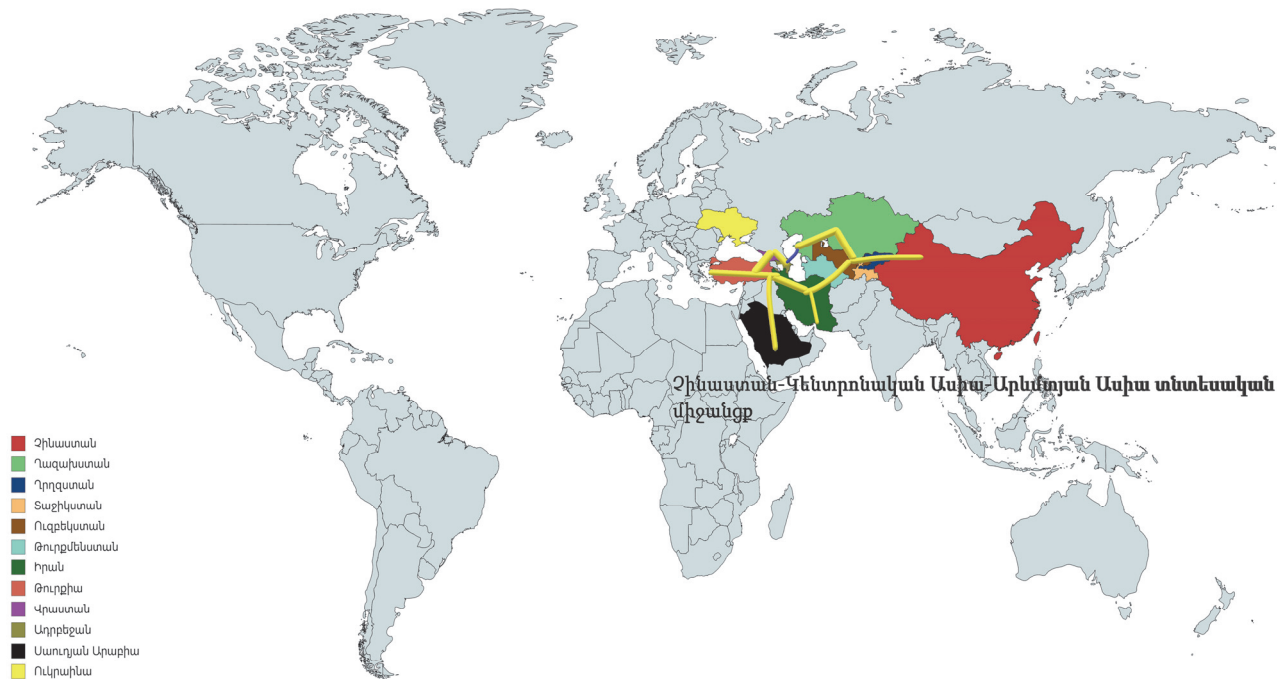
Չին հետազոտողներ Հու Անգանը, Մա Վեյն ու Յան Յինլոնը նշում են, որ Կենտրոնական Ասիայի, Կասպից ծովի հարակից շրջանների զարգացումը և դրանց կապակցումը Մերձավոր Արևելքին հնարավորություն է ընձեռում այլընտրանքային ճանապարհ ստանալ Մերձավոր Արևելքից ներմուծվող նավթի համար, որը կփոքրացնի Չինաստանի կախումը Մալակայով անցնող ծովային ճանապարհներից [35, p. 172]: Այս նպատակն իրագործելու համար կարևոր դեր է խաղում Սինծիանը, որի կենտրոնին՝ Ուրումչիին, Չինաստանի Ազգային զարգացման և բարեփոխումների հանձնաժողովի կողմից հատկացվել է Չինաստանը Եվրոպային կապող երկաթուղային հանգույցի դերը⁴⁸: Այս նպատակով 2016թ. Չինաստանի կառավարությունը Սինծիանի ենթակառուցվածքները զարգացնելու համար հատկացրել է \$24,6 մլրդ [29, p. 57]:

Պետք է նշել, որ Թուրքիան, Ադրբեջանը և Վրաստանը, 2017թ. հոկտեմբերին շահագործման հանձնելով Բաքու-

⁴⁷ Backgrounder: Economic corridors under Belt and Road Initiative, Xinhua, 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/09/c_136268314.htm

⁴⁸ Xinjiang Launches Daily Cargo Train Service to Central Asia, Xinhua, 2016, http://www.xinhuanet.com/english/2016-11/30/c_135870993.htm

ԶԿԱԱՍՏՄ

ՕՍԽԵՐ ՄԱԽԱԿՅԱՆ

Թբիլիսի-Կարս երկաթգիծը, ամրապնդեցին սեփական դիրքերը ՄՃՏԳ ՉԿԱԱՍՏՄ-ում, քանի որ այս միջանցքի ուղիներից մեկն անցնում է չինական Սինծիանով, Ղրդգստանով, Տաջիկստանով, Ղազախստանով, Ուզբեկստանով, Թուրքմենստանով, հասնում է ղազախական Ակտաու նավահանգիստ, որտեղից Կասպից ծովով միանում է Բաքվին, որից հետո՝ Բաքու-Թբիլիսի-Կարս երկաթգծին և Թուրքիայի միջոցով կապվում է Եվրոպայի հետ [40, p. 7]: Կասպից ծովում գործում է նաև Թուրքմենստանի Թուրքմենբաշի նավահանգիստը, որն Ադրբեջան կատարվող բեռնափոխադրումների համար մրցակցում է Ակտաուի հետ, ինչն էլ Բաքվին մեծ հնարավորություն է տալիս մանևրել այս երկու նավահանգիստների միջև և ամրապնդել Բաքվի նավահանգստի դիրքերը՝ որպես տարածաշրջանային կարևոր բեռնափոխադրումների հանգույց [41]: Բաքու-Թբիլիսի-Կարս երկաթգծի շնորհիվ ՉԿԱԱՍՏՄ-ով Չինաստանից Եվրոպա բեռնափոխադրումը տևում է մոտ 15 օր: Այս երկաթգիծը հնարավորություն է ընձեռում տարեկան տեղափոխել 1 մլն մարդ և 6.5 մլն տոննա բեռ⁴⁹: Չինաստանը ևս շահագրգռված է այս ուղու զարգացմամբ, քանի որ սա ևս մեկ այլընտրանք է դառնում առկա մյուս ճանապարհներին [40, p. 7]:

Հետաքրքրական է, որ Չինաստանից Ուկրաինա բեռնափոխադրումները կատարվում են Չինաստան-Ղազախստան-Կասպից ծով-Ադրբեջան-Վրաստան-Սև ծով ուղղությամբ:

⁴⁹ Key link in Modern Silk Road, China Daily, 2017, http://www.chinadaily.com.cn/cndy/2017-11/01/content_33965043.htm

Այսինքն՝ Ուկրաինան շրջանցում է Ռուսաստանի կողմից վերահսկվող ՆԵԱՄԿ-ը՝ նախապատվությունը տալով ՉԿԱԱՍՏՄ ընձեռած հնարավորություններին: ՉԿԱԱՍՏՄ ենթակառուցվածքների շնորհիվ Ուկրաինան Չինաստանից ստացվող և դեպի Չինաստան փոխադրվող բեռների համար ծախսում է 14 օր: Համեմատության համար նշենք, որ ծովային ճանապարհով տևողությունը 40 օր է [5, pp. 7-8]: Ադրբեջանը, Վրաստանը, Ղազախստանը և Ուկրաինան համաձայնագիր են ստորագրել, ըստ որի՝ ՉԿԱԱՍՏՄ Տրանսկասպյան տրանսպորտային ուղիով բեռնափոխադրումների սակագների վճարման արտոնյալ պայմաններ են սահմանվել [39]:

Վրաստանը կառուցում է նաև Անակլիա խոր ծովային նավահանգիստը, որն ըստ վրացական կողմի՝ դառնալու է ՄԳՄՃ կարևոր տրանսպորտային ենթակառուցվածքներից մեկը⁵⁰: Չինաստանի Պետական էներգետիկայի ներդրումների կորպորացիան հետաքրքրված է Անակլիայում ներդրումներ կատարելու, ինչպես նաև դրան հարող տարածքում արդյունաբերական պարկ կառուցելու գործում [21, p. 84]:

Բաքուն, իր հերթին, կառուցել է Ադրբեջանն Իրանին կապող առաջին երկաթգիծը, որով 2017թ. առաջին զնացքն ադրբեջանական Աստարայից ուղևորվեց իրանական հատվածում գտնվող, միննույն անունը կրող վայրը: Սակայն ադրբեջանական երկաթգիծը իրանականին միացնելու համար անհրաժեշտ է ավարտին հասցնել Աստարա-Ռաշթ-Ղազվին հատվածը: Ինչպես նշել է Իրանի տրանսպորտի փոխնախա-

⁵⁰ Anaklia Development Consortium, <http://www.anakliadevelopment.com/>

րար Քաշանը, Ադրբեջանի հետ համաձայնություն է ձեռք բերվել, որ Բաքուն Աստարա-Ռաշք 164 կմ երկաթգիծը կառուցելու համար ներդնի \$500 մլն⁵¹, իսկ Թեհրանը՝ \$500 մլն: Այս ծրագիրն իրագործելու հաստատակամության մասին խոսել էր նաև Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևն Իրանի կապի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նախարար Մահմուդ Վաեզիի հետ հանդիպման ընթացքում⁵²: Աստարա-Ռաշք-Ղազվին երկաթգծի կառուցման դեպքում ադրբեջանական երկաթգիծը կկապվի իրանականի հետ, ինչի արդյունքում Պարսից ծոցը իրանական և ադրբեջանական երկաթուղիների միջոցով կհամակցվի ռուսական երկաթուղիների հետ, այսինքն՝ իրականություն կդառնա նաև Հյուսիս-Հարավ տրանսպորտային միջանցքի ստեղծման հիմնական նպատակը՝ հնդկական Մումբայը կապել Մոսկվայի հետ: Իրան-Ադրբեջան երկաթգիծը ՉԿԱԱԱՏՄ շրջանակներում կօգտագործի նաև չինական կողմը:

ՉԿԱԱԱՏՄ շրջանակներում որպես դեպի Եվրոպա տարանցիկ երկիր ակտիվանում է նաև Իրանը: 2016թ. փետրվարին 32 բեռնարկղ պարունակող գնացքը չինական Ջրծիան նահանգից հասավ իրանական Սարախս քաղաք՝ անցնելով Ղազախստանի և Թուրքմենստանի տարածքով⁵³: 2017թ.

⁵¹ Иран и Азербайджан выделяют кредит на строительство ж/д Решт-Астара по 500 млн. долларов. Информационное агентство Исламской Республики (ИРНА), 2016, <http://www.irna.ir/ru/News/3574156>

⁵² <http://www.irna.ir/fa/News/82467581>

⁵³ First Train from China to Iran stimulates Silk Road Revival, Xinhua, 2016, http://news.xinhuanet.com/english/2016-02/16/c_135101037.htm

փետրվարից Ուրումչիից Ալմաթա են ուղևորվում բեռնատար ճեպընթացներ, որոնք առաջին անգամ Ալաշանքուուի հսկիչ անցագրային կետի (ՀԱԿ) փոխարեն սահմանը հատեցին Խորգոսի ՀԱԿ-ով: Հետագայում այս երթուղին ընդլայնվեց մինչև Թուրքիա և Իրան [38, c. 280-281]: Համեմատության համար նշենք, որ գնացքները Չինաստանից Իրան են հասնում 12 օրում, իսկ Շանհայի նավահանգստից ծովային ճանապարհով՝ 30 օրում⁵⁴:

Ամփոփելով՝ կարող ենք փաստել, որ Կենտրոնական Ասիայի երկրները, Իրանը, Ադրբեջանը, Թուրքիան և Վրաստանը գործնական քայլեր են կատարում չինական ՄՃՏԳ ՉԿԱԱՍՏՄ-ում սեփական դիրքերը որպես տարանցիկ երկիր ամրապնդելու ուղղությամբ՝ զգալի ներդրումներ կատարելով տրանսպորտային ենթակառուցվածքների զարգացման գործում: Չինաստանը նպաստելով ՉԿԱԱՍՏՄ տրանսպորտային ենթակառուցվածքների զարգացմանը՝ փորձում է այլընտրանքային ցամաքային ուղիներ ստեղծել, որոնք կարող են մրցակցել միմյանց հետ, ինչից կշահի առաջին հերթին չինական կողմը:

ՉԿԱԱՍՏՄ հետագա զարգացումը բախվում է Ռուսաստանի պետական շահին, քանի որ այս տնտեսական միջանցքի պատճառով Չինաստանը Եվրոպային կապող ռուսական երկաթգծերին այլընտրանք է դարձել, ինչպես նաև այս եր-

⁵⁴ For China's Global Ambitions, Iran Is at the Center of Everything, The New York Times, 2017,

<https://www.nytimes.com/2017/07/25/world/middleeast/iran-china-business-ties.html>

կիրը մեծացնում է իր ազդեցությունը Կենտրոնական Ասիայում գտնվող ԵԱՏՄ երկրներում: Վերոշարադրյալի վերաբերյալ Միջազգային գործերի ռուսաստանյան խորհրդի գլխավոր տնօրեն Անդրեյ Կորտունովը հետևյալ կարծիքն է հայտնել. «Զինացիները հավաստիացնում են, որ ՄՃՏԳ ծրագիրն ինտեգրացիոն չէ, ուստի այն չի կարող հակադրվել, բայց կարող է փոխլրացնել ԵԱՏՄ-ին, որի շնորհիվ նախաձեռնությունը կարող է դառնալ տնտեսությունների զարգացման կարևոր գոտի»: Այնուամենայնիվ, Կորտունովն ավելացրել է. «Իրականում ԵԱՏՄ-ից է կախված, թե ինչպես հետագայում կզարգանան իրադարձությունները, եթե ԵԱՏՄ-ն դանդաղ զարգանա, ապա ՄՃՏԳ-ն ավելի կարևոր կդառնա, և վտանգ կա, որ չինական տնտեսությունը կույ կտա այս գոտում ընկած տնտեսությունները» [59]:

Զինաստան-Մոնղոլիա-Ռուսաստան տնտեսական միջանցք (ՉՄՌՏՄ)

ՉՄՌՏՄ (քարտեզ 3) գաղափարը 2014թ. Տաջիկստանի մայրաքաղաք Դուշանբեում առաջարկել է չինական կողմը Զինաստանի, Ռուսաստանի և Մոնղոլիայի ղեկավարների եռակողմ հանդիպման ընթացքում: ՉՄՌՏՄ-ն ունի երեք պետություններն իրար կապող հիմնական երկու ճանապարհային զարկերակ.

1. Առաջինն անցնում է Զինաստանի Թիանժին-Պեկին-Խըպեյ երթուղով դեպի Հոհհոթ և այնտեղից շարունակվում դեպի Մոնղոլիա ու Ռուսաստան:

ՉՄՈՏՄ

Քարտեզ 3

2. Երկրորդ ուղին հետևյալն է. Դալիան-Շենյան-Չանչուն-Խարբին-Մանջուլի (Չինաստան)-Չիտա (Ռուսաստան):

ՉՄՌՏՄ շրջանակներում Պեկինի, Ուլան Բատորի և Մոսկվայի համագործակցության հիմնական ուղղություններին են՝ բեռնափոխադրման համար նախատեսված ենթակառուցվածքների զարգացումը, նավահանգիստների շինարարությունը, մաքսային և սահմանային համատեղ ստուգումները, արդյունաբերության ոլորտում ներդրումները, առևտուրը, մշակութային և երեք երկրների քաղաքացիների փոխադարձ շփումների ակտիվացումը, շրջակա միջավայրի պաշտպանությունը⁵⁵:

2015թ. մայիսին շահագործման հանձնվեց Զամին-Ուուդ-Ուլան Բատոր արագընթաց ճանապարհը, իսկ 2016թ. օգոստոսին տեղի ունեցավ Ուլան Ուդե (Ռուսաստան)-Ուլան Բատոր (Մոնղոլիա)-Թիանծին (Չինաստան) բեռնափոխադրումների համար նախատեսված ճանապարհի բացումը, որի երկարությունը հասնում է 2152 կմ-ի [21, p. 78-89]:

ՉՄՌՏՄ հիմնական բարդություններից է ռելսուղիների լայնության տարբերությունը: Եթե Չինաստանում այն 1435 մմ է, ապա Ռուսաստանում՝ 1520 մմ, իսկ Մոնղոլիայում՝ 1524: Անհրաժեշտություն է առաջանում փոխել վագոնները կամ տեղադրել այլ անիվներ, որոնք համապատասխանում են տվյալ երկաթգծի ռելսուղու չափերին [38, c. 279]: Ըստ իս,

⁵⁵ Backgrounder: Economic corridors under Belt and Road Initiative, Xinhua, 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/09/c_136268314.htm

Չինաստանը ՉՄՌՏՄ զարգացման միջոցով փորձում է իր ազդեցության գոտում ընդգրկել նաև Մոնղոլիան, որի հետ հարաբերությունների սերտացման հետաքրքրություն են ցուցաբերում նաև Ճապոնիան և ԱՄՆ-ը: Մոնղոլիան ընդգրկելով ՄՃՏԳ շրջանակներում՝ Ռուսաստանի հետ համատեղ իրականացվող ծրագրում, ներդրումներ կատարելով՝ Պեկինը հնարավորություն է ստանում ապահովագրել իր հյուսիսային սահմանները, զարգացնել հյուսիսում գտնվող՝ մոնղոլներով բնակեցված, Չինաստանի նահանգը հանդիսացող Ներքին Մոնղոլիան, ինչպես նաև Ռուսաստանի հետ հաղորդակցության հաստատման ևս մի ուղի զարգացնել, որն անցնում է Մոնղոլիայի տարածքով:

Չինաստան-Պակիստան տնտեսական միջանցք (ՉՊՏՄ)

Չինաստանը ՄԳՄՃ շրջանակներում խորացնում է քաղաքատնտեսական հարաբերությունները Պակիստանի հետ, որը Չինաստանի համար կարևոր նշանակություն ունի, քանի որ Իսլամաբադի հարաբերությունները լարված են Պեկինի տարածաշրջանային մրցակցի՝ Հնդկաստանի հետ:

Չինաստանի ղեկավարությունը 2015թ. ապրիլին հայտարարեց, որ Չինաստան-Պակիստան տնտեսական միջանցքում (քարտեզ 4) \$46 մլրդ-ի ներդրումներ է իրականացնելու: Այս գումարի 76%-ը պետք է ներդրվի Պակիստանի էներգետիկ համակարգում, իսկ 24%-ը՝ ճանապարհների և հաղորդակցությունների ոլորտում [42, p. 31]: Ինչպես նշվել է ՄՃՀ ղեկավարության կողմից՝ Չինաստան-Պակիստան

ՀՊՏՄ

տնտեսական միջանցքը ՄԳՄՃ կարևոր ուղղություններից է, և ՄՃՀ-ն հետաքրքրված է Պակիստանի էներգետիկ համակարգում ներդրումներ կատարելով⁵⁶: Իսլամաբադը ՉՊՏՄ շրջանակներում չինական ներդրումներն ու չին աշխատակիցներին պաշտպանելու համար կենտրոնացրել է 12 հազ.-ի հասնող Հատուկ նշանակության զորամիավորում, որի թիվը նախատեսված է հասցնել 30 հազ.-ի [21, p. 77-78]:

Ըստ Մին Գուանչենի՝ Չինաստան-Պակիստան տնտեսական միջանցքի նպատակներից է ՄՃՏԳ-ն կապել ՄԾՃ-ին [2, p. 146]:

Չինաստան-Պակիստան տնտեսական միջանցքը համարվում է ՄԳՄՃ պիլոտային ծրագիրը, այսինքն՝ Չինաստանը պատրաստվում է ՉՊՏՄ-ում ձեռք բերված փորձն օգտագործել ՄԳՄՃ մասնակից այլ երկրներում [46, p. 6]: ՉՊՏՄ շրջանակներում Մինծիանի և Պակիստանի միջև հզոր տնտեսական կապեր են ստեղծվում [46, p. 4]:

Պակիստանի հետ խորացնելով քաղաքատնտեսական համագործակցությունը, զարգացնելով վերջինիս ենթակառուցվածքները՝ Չինաստանը լուծում է երեք հիմնական խնդիր.

1. Չին-պակիստանյան հարաբերությունների զարգացման արդյունքում աշխատատեղեր են ստեղծվում և ներդրումներ են կատարվում Մինծիանում, որտեղ աղքատությունն ու գործազրկությունը մեծ ծավալների են հասնում: Մինծիանի սոցիալական ծանր իրավիճակն

⁵⁶ Q & A about the Silk Road Fund's First Project Investment, 2015, <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23809/23812/23942/index.html>

օգտագործում են ահաբեկչական կազմակերպությունները, որոնք կարողանում են տեղի իսլամադավան ուղուրներին ներգրավել ահաբեկչական գործողություններում: Վերոհիշյալ հանգամանքը շահարկում են նաև ուլուր ազգայնականները, որոնք փորձում են անջատողական շարժումներ հրահրել՝ պատճառաբանելով, որ եթե Սինծիանն անկախանա Չինաստանից, ապա բնականոն զարգանալու հնարավորություն կստանա: Սինծիանի և ուլուրների հիմնահարցը երկար ժամանակ խաղաքարտ է եղել նաև ԽՍՀՄ-ի և Թուրքիայի ձեռքին՝ ընդդեմ Չինաստանի: Այսպիսով, ՄՃՏԳ շրջանակներում, զարգացնելով Սինծիանի տնտեսությունը՝ Պեկինը նպատակ ունի նաև լավ պայմաններ ստեղծել այս շրջանում՝ նվազեցնելով տեղի բնակչության դժգոհությունն ու անջատողական տրամադրությունները:

Ինչպես նշում է Սին Գուանչենը. «Չինաստան-Պակիստան տնտեսական միջանցքի զարգացումը պետք է միախառնվի Չինաստանի հյուսիս-արևմուտքում և հատկապես Սինծիանում տարվող աշխատանքների հետ» [2, p. 158]:

2. Զարգացնելով և հզորացնելով Պակիստանը՝ Պեկինն իր ազդեցության գոտում է պահում Իսլամաբադը, առավելություն է ստանում տարածաշրջանային հիմնական հակառակորդի՝ Հնդկաստանի նկատմամբ, հնարավորություն է ստանում օգտագործել Պակիստանի տա-

րաժքն ու զինված ուժերը Հնդկաստանի դեմ հնարավոր ռազմական բախման դեպքում:

3. Պեկինը ներկայումս կառուցում է Չինաստանի Կաշգարը Պակիստանի Գվադար նավահանգստին կապող, ինչպես նաև այդտեղից դեպի Կարաչի նավահանգիստ ձգվող երկաթուղիները [46, p. 14], որոնք Չինաստանին հնարավորություն կընձեռեն ցամաքային ճանապարհներով սեփական բեռները տեղափոխել Արաբական ծով:

Այս երկաթուղիները հնարավորություն կընձեռեն Չինաստանին՝ ցամաքային ճանապարհներով սեփական բեռները տեղափոխել Արաբական ծովում գտնվող, Պակիստանին պատկանող Գվադար և Կարաչի նավահանգիստներ:

Արդյունքում՝ Չինաստանը կկարողանա կրճատել Մերձավոր Արևելքից ստացվող և այնտեղ առաքվող բեռների փոխադրման ժամանակը և այլընտրանք ստեղծել Մալակայի նեղուցին, որով անցնում են Չինաստանի տնտեսության զարգացման համար առանցքային նշանակություն ունեցող, Մերձավոր Արևելքից ներմուծվող էներգակիրները [42, p. 7]: Այս նոր ճանապարհի ռազմավարական նշանակությունն այն է, որ եթե ԱՄՆ ռազմածովային ուժերի կողմից վերահսկվող Մալակայի նեղուցը [42, p. 7] փակեն ԱՄՆ-ը և դաշնակիցները՝ հնարավոր հակամարտության պատճառով, սա Չինաստանը կօգտագործի որպես այլընտրանք:

Չինաստան-Հնդկաստան թերակղզի տնտեսական միջանցք (ՉՀԹՏՄ)

ՉՀԹՏՄ-ն (քարտեզ 5) սկիզբ է առնում Մարգարտի գետի դելտայից, ձգվում է դեպի Նանչոն-Գուանգան արագընթաց ճանապարհը և Նանին-Գուանչոու ճեպընթաց երկաթուղի, իսկ Նանինով և Փինսիանով հասնում է դեպի Հանոյ և Սինգապուր: Այս կամուրջն անցնում է Վիետնամով, Լաոսով, Կամբոջայով, Թաիլանդով, Մյանմարով և Մալայզիայով: Այն նպատակ ունի խթանել Չինաստանի և ՀԱԵԱ անդամների հարաբերությունների զարգացումը⁵⁷:

2014թ. դեկտեմբերի 20-ին Չինաստանի վարչապետ Լի Քչիանը Մեծ Մեկոնգի ենթատարածաշրջանի (ՄՄԵ) տնտեսական հինգերորդ գազաթաժողովում հայտարարեց, որ Չինաստանը պատրաստվում է ներդնել \$1 մլրդ ՄՄԵ-ում: Նա հավելեց, որ Չինաստանի առաջ քաշած ՄՃՏԳ և ՄԾՃ գաղափարները ենթատարածաշրջանում հարաբերությունների խորացման նոր հնարավորություններ են ընձեռում: Երկօրյա գազաթաժողովի ընթացքում Չինաստանն ու Թաիլանդը երկաթուղային համագործակցության վերաբերյալ Փոխադարձ ըմբռնման հուշագիր ստորագրեցին, ըստ որի՝ Չինաստանը հնարավորություն է ստանում ներդրումներ կատարել Թաիլանդի երկաթուղիներում⁵⁸:

⁵⁷ Backgrounder: Economic corridors under Belt and Road Initiative, Xinhua, 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/09/c_136268314.htm

⁵⁸ China Commits \$1bn to Greater Mekong Subregion, Chinadaily, 2014, http://www.chinadaily.com.cn/world/2014livisitkst/2014-12/20/content_19133622.htm

ՉՀԹՏՄ

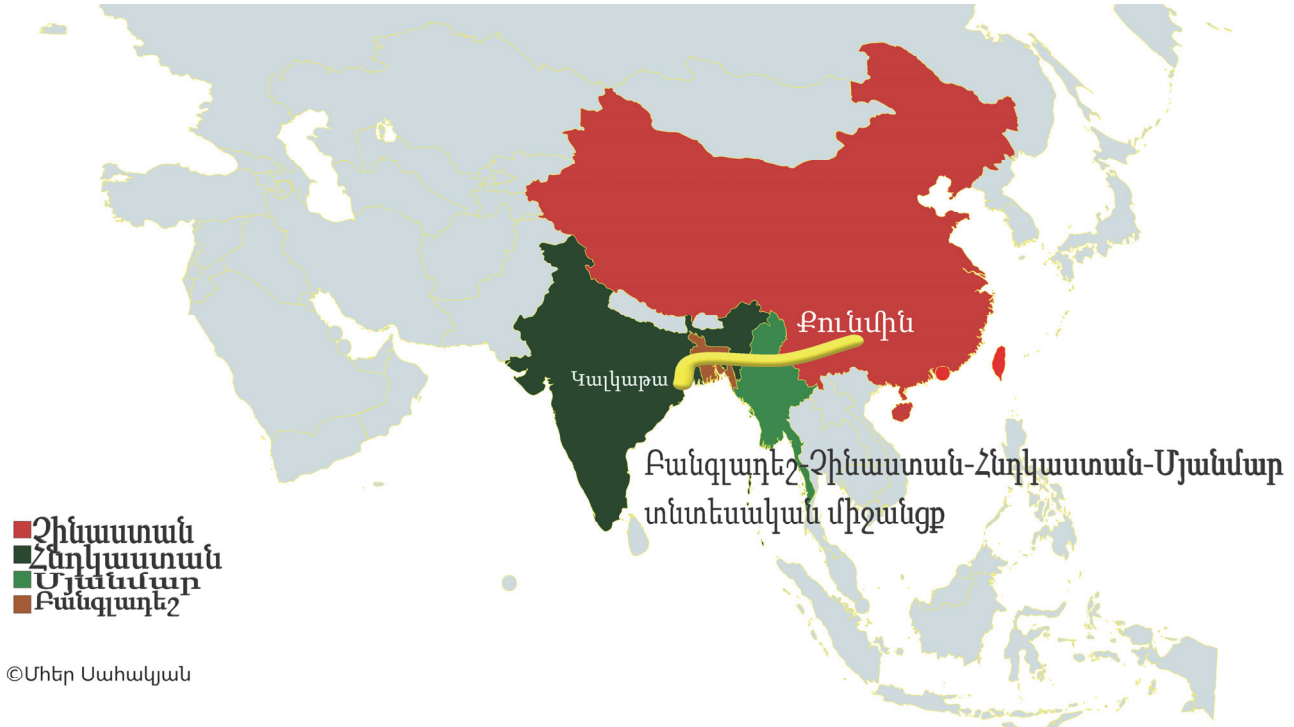
2015թ. հունվարի 9-ին չինամետ Մահինդա Ռաջապակ-սան, որի օրոք չինական ռազմածովային ուժերի սուզանավե-րը կայանում էին Շրի Լանկայում, ընտրությունների ժամա-նակ պարտություն կրեց Մայֆրիպալա Սիրիսենայից, որը հայտարարեց, որ պատրաստվում է ավելի հավասարա-կշռված քաղաքականություն վարել Պակիստանի, Հնդկաս-տանի, Ճապոնիայի հետ: Սիրիսենայի իշխանության գալուց հետո չինական շինարարական ընկերության՝ Կոլումբոյի մոտ կառուցվող քաղաքի ապագան դարձել է մշուշոտ [36, p. 100]:

Այսպիսով, Չինաստանը փորձում է դիրքերն ամրա-պնդել նաև Հնդկաչին թերակղզում: Կարելի է նշել, որ այս տարածաշրջանում Պեկինը բախվում է որոշակի խնդիրների, որոնցից կարելի է նշել Շրի Լանկայում տեղի ունեցող զար-գացումները: Վերջինիս հետ Չինաստանը հույսեր էր կապում առ այն, որ Շրի Ջայավարդենեպուրա Կոտեն հնարավորու-թյուն կտա Պեկինին սեփական ռազմածովային ուժերը տե-ղակայել Հնդկական օվկիանոսի իրեն պատկանող ջրային տարածքներում, բայց Շրի Լանկայում տեղի ունեցած քաղա-քական փոփոխությունները խոչընդոտեցին Չինաստանի նպատակների իրագործմանը: Այս գործընթացում առկա էր նաև Հնդկաստանի դերակատարությունը, որին ձեռնադրել է Չինաստանի դիրքերի ամրապնդումը տարածաշրջանում:

Բանգլադեշ-Չինաստան-Հնդկաստան-Մյանմար տնտեսական միջանցք (ԲՉՀՄՏՄ)

ԲՉՀՄՏՄ (քարտեզ 6) ստեղծման գաղափարը սկիզբ է առնում

F2ZUSU

1999 թվականից, երբ հիմնադրվեց ԲՀՀՄ համաժողովը: ԲՀՀՄՏՄ-ն ՄՃՏԳ շրջանակներում ակտիվացնելու համար 2013թ. դեկտեմբերին Չինաստանը Քունմին քաղաքում Բանգլադեշի, Հնդկաստանի և Մյանմարի հետ համաժողով կազմակերպեց, որի հիմնական նպատակն էր համատեղ ծրագրեր իրագործել բեռնափոխադրման, էներգետիկայի, հեռահաղորդակցության ոլորտներում [21, p. 76]:

Հետագայում Չինաստան-Մյանմար \$20 մլրդ արժողությամբ երկաթգծի կառուցման ծրագիրը ձախողվեց ցույցերի պատճառով, որոնց միջոցով ցուցարարները Մյանմարի կառավարությանը ստիպեցին հետ կանգնել Պեկինի հետ ձեռք բերված պայմանավորվածությունից [17]:

2016թ. հոկտեմբերին Սի Ծինփինը ժամանեց Բանգլադեշի մայրաքաղաք Դաքա, որտեղ կնքեց 27 պայմանագիր և Փոխըմբռնման համաձայնագիր՝ \$13.6 մլրդ ընդհանուր արժողությամբ: Համագործակցության պայմանավորվածությունները մեծ մասամբ վերաբերում էին ՄԳՄՃ շրջանակներում ֆինանսական, ենթակառուցվածքային, էներգակիրների, տեղեկատվական ծրագրերի իրագործմանը: Կարևոր է նաև նշել, որ վերջին տարիների ընթացքում Բանգլադեշը Պակիստանից հետո Չինաստանում արտադրված զենքի երկրորդ խոշոր գնորդն է⁵⁹: ՄՃՏԳ ԲՀՀՄՏՄ հատվածում Չինաստանը հանդիպում է Հնդկաստանի դիմակայությանը, որն

⁵⁹ *Arafat Kabir*, Chinese President Xi Jinping's Visit To Bangladesh Gives Boost To Bilateral Relations, Forbes, 2016, <https://www.forbes.com/sites/arafatkabir/2016/10/14/chinese-president-xi-jinpings-visit-to-bangladesh-gives-boost-to-bilateral-relations/#5b5b55f56ccb>

ազդեցություն ունի նաև տարածաշրջանի երկրների վրա և կարողանում է խոչընդոտել ՄԳՄՃ հետագա զարգացմանը: Հնդկաստանը դեմ է հանդես գալիս ՄԳՄՃ-ին՝ պատճառաբանելով, որ այն անցնում է Պակիստանի և Հնդկաստանի միջև վիճելի տարածք հանդիսացող Քաշմիրով:

3.2 «21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհի» ուղիները

Ինչպես նշում է Սի Ծինփինը. «Հարուստ դառնալու համար անհրաժեշտ է ճանապարհներ կառուցել, իսկ ծովափնյա շրջաններում՝ նավահանգիստներ»⁶⁰:

Սկզբնական շրջանում ՄԾՃ հիմնական թիրախը ՀԱԵԱ-ի հետ տնտեսական համագործակցության խորացումն էր: Սրա մասին խոսելով 2013թ. Չինաստան-ՀԱԵԱ ցուցահանդեսի ժամանակ՝ Չինաստանի վարչապետ Լի Քչիանը նշեց, որ դեպի ՀԱԵԱ ուղղված ՄԾՃ ստեղծումը կնպաստի տարածաշրջանի երկրների զարգացմանը [6]: Սակայն ընդամենը մի քանի տարվա ընթացքում ՄԾՃ-ն դուրս եկավ տարածաշրջանային մակարդակից, և ներկայումս ՄԾՃ մեկ ուղին, սկսվելով Հարավչինական ծովից և անցնելով Հնդկական օվկիանոսը, հասնում է Եվրոպա, իսկ մյուսը, անցնելով Հարավչինական ծովով, դուրս է գալիս Խաղաղ օվկիանոս [6]: Չին հետազոտող Ջան Յունլինը նշում է, որ Ասիա-խաղաղ-օվկիանոսյան տարածաշրջանը Չինաստանին մեծ հնարավորություններ է տալիս՝ վերջինիս վարած «արտաքին աշ-

⁶⁰ China Exclusive: Xi urges promoting 21st Century Maritime Silk Road, Xinhua, 2017, http://www.xinhuanet.com/english/2017-04/20/c_136223415.htm

խարհին բացվելու քաղաքականության» ժամանակաշրջանում: Այս տարածաշրջանն է Չինաստանի արտաքին առևտրի հիմնական շուկան: Անվտանգային տեսանկյունից այն կարևոր նշանակություն ունի Չինաստանի համար, և վերջինս, սեփական ռազմավարությունը ճշգրտելու նպատակով, հետևում է Ասիա-խաղաղօվկիանոսյան տարածաշրջանում տեղի ունեցող զարգացումներին [11, p. 21]: Չինաստանի Ազգային ժողովրդական կոնգրեսի Արտաքին հարաբերությունների հանձնաժողովի ղեկավար, նախկին փոխարտգործնախարար Ֆու Յինը նշում է, որ ԱՄՆ-ը թերահավատ է Հարավչինական ծովում Չինաստանի մտադրությունների նկատմամբ: Ըստ նրա, ի դեմս ԱՄՆ-ի՝ չինացիները տեսնում են «ճարպիկ արծվի», որը ներխուժում է «չինական շուկա» և խափանում է մինչ այդ Չինաստանի և նրա հարևանների միջև ընթացող բանակցությունները, որոնց նպատակն առկա տարաձայնությունների և խնդիրների համար լուծումներ գտնելն է [47, p. 87]:

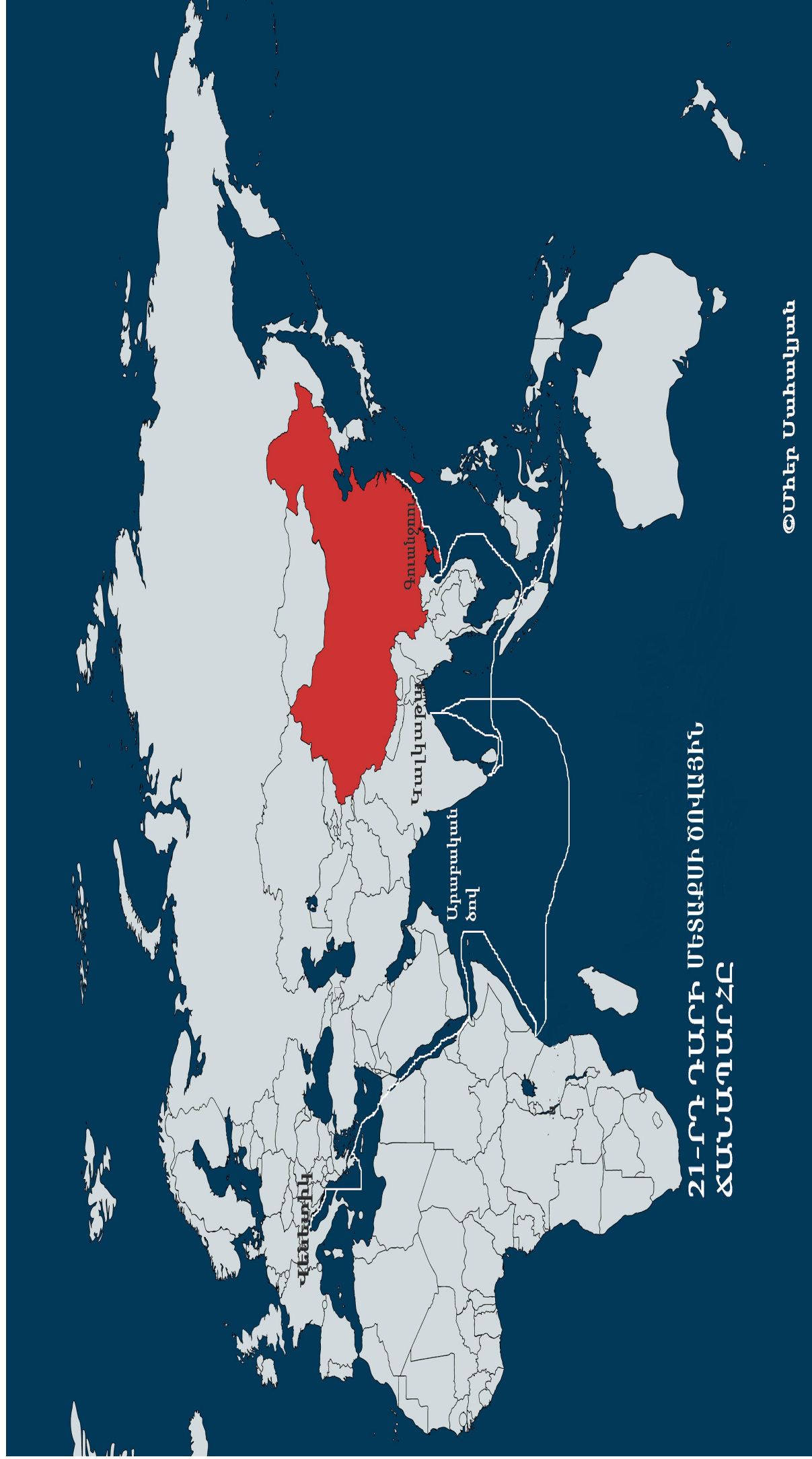
«Մետաքսի ճանապարհի տնտեսական գոտու» և «21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհի» համատեղ կառուցման տեսլականն ու գործողությունները» փաստաթղթում ՄԾՃ զարգացման վերաբերյալ նշված է, որ Չինաստանը պետք է խթանի Շանհայի պիլոտային ազատ առևտրի գոտու զարգացումը, օժանդակի, որ Ֆուծիան նահանգը վերածվի ՄԾՃ կենտրոնի, նպաստի Չիանհայի (Շենժեն), Նանշայի (Գուանջոու), Հընչինի (Ջուհայ), Փինթանի (Ֆուծիան) արտաքին աշխարհի հանդեպ բացվելուն, և որ խորացվի համագոր-

ծակցությունը Հոնկոնգի, Մակաոյի և Թայվանի հետ: Պեկինը նպատակ ունի նաև ՄԾՃ շրջանակներում զարգացնել Ջր-ծիանի ծովային տնտեսական զարգացման ցուցադրական գոտին, Ֆուծիանի ծովային տնտեսական պիլոտային գոտին և Ջոուշան կղզեխմբի նոր շրջանը, իսկ հետագայում Հայնան նահանգը վերածել միջազգային տուրիզմի կարևոր հանգույցի [6]:

Ինչպես նշում է Սին Գուանչենը, «Չինաստանը պետք է ծովային ուժ դառնալու սեփական ռազմավարությունը կապի «21-րդ դարի մետաքսի ծովային ճանապարհի» իրագործման հետ» [2, p. 158]:

Արտաքին աշխարհի հետ առևտրի հիմնական կենտրոնները տեղակայված են մեծ մասամբ Չինաստանի արևելքում և հարավային ծովափնյա շրջաններում, հատկապես հարավ-արևելքում: Այս պատճառով երկիրը կախում ունի ծովային սահմանափակ ուղիներից: Չինաստանի ապրանքների ներկրման և արտահանման 87.4%-ը, արտահանման 86.4%-ը և ներկրման 88%-ը տեղի է ունենում ծովափնյա շրջանների միջոցով՝ Լիանոնիից մինչև Գուանդուն նահանգ [35, p. 171]:

Իհարկե, մինչև 2013 թվականն էլ, երբ պաշտոնապես հայտարարվեց ՄԾՃ մեկնարկը, ծովային ուղիները գործում էին: Այս նոր ձևաչափը հնարավորություն է տալիս Չինաստանին, վերաբեռնելով հարաբերությունները ծովափնյա երկրների հետ, ներդրումներ կատարել նրանց նավահանգիստներում և ստեղծելով ընդհանուր տնտեսական հետա-

Վերին

Գուանտ

Կալկաթ

Արարական
ծով

21-22 ԴԱՐԻ ՄԵՏՐՈՒԹՅԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒՄ

© ՄԻԷԲ Մանակյան

Չինաստանի և Արևելյան Ասիայի քարտեզը¹

¹ Map of China and East Asia, Current History, Volume 115, Issue 782

քրքրություններ՝ այս երկրներին պահել Պեկինի ազդեցության գոտում և ապահովել ծովային ճանապարհների անխափան աշխատանքը: Ակտիվացնելով ՄԾՃ-ն՝ Չինաստանը մեծացնում է սեփական նավահանգիստների նշանակությունը, արդիականացնելով դրանք՝ Պեկինը զարգացնում է թե՛ ծովափնյա նահանգները, թե՛ կարողանում է իրագործել ծովային ուժ դառնալու սեփական ռազմավարությունը:

3.3 «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհում» Հայաստանի ենթակառուցվածքների ընդգրկման հեռանկարները

Առաջ քաշելով ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը՝ Չինաստանը նպատակ ունի այս նախաձեռնությանն ակտիվորեն մասնակցող երկրների հետ ստեղծել մի ընդհանուր տնտեսական դաշտ, որի արդյունքում էլ բացվում է նաև չինական անծայրածիր շուկան: Այս առիթից պետք է փորձի օգտվել նաև Հայաստանը, բայց, համենայնդեպս, ըստ Չինաստանի առևտրի նախարարության տվյալների՝ վերջին շրջանում տնտեսական հարաբերություններում նկատվում է անկում: 2016թ. Հայաստանը Չինաստան է արտահանել \$96 մլն-ի ապրանք, ինչը 40%-ով քիչ է նախորդ տարվանից, իսկ Չինաստանից Հայաստան է արտահանվել \$358 մլն-ի ապրանք: Չինաստանը Հայաստանում վերջին անգամ տնտեսական բնույթի նշանակալի ներդրում է կատարել 2015թ., երբ մետալուրգիայի մեջ ներդրել էր \$7.51 մլն, բայց համաշխարհային շուկայում մետաղի գնի անկման պատճառով հոնկոնգյան ընկերությունը դադարեցրել է աշխատանքները [32]:

Հայաստանը ՄԳՄՃ տրանսպորտային ենթակառուցվածքներին միանալու համար պետք է գործնական քայլեր իրականացնի սեփական ճանապարհները, երկաթուղիները զարգացնելու միջոցով: Ուստի, կարևոր է Հյուսիս-Հարավ ճանապարհային միջանցքի ներդրումային ծրագրի վերջնական և հնարավորինս արագ իրագործումը, որը խոշոր ենթակառուցվածքային ծրագիր է և նպատակ ունի միջազգային չափանիշները բավարարող 556 կմ ընդհանուր երկարությամբ Մեղրի-Երևան-Բավրա ավտոճանապարհի միջոցով երկրի հարավը կապել հյուսիսի հետ⁶¹: Պետք է նշել, որ այս ծրագիրը դանդաղ է շարժվում և կառուցվել է ընդամենը 31 կմ, քննադատություններ են հնչում նաև անորակ ճանապարհաշինության մասին⁶²: Այս խնդիրները շուտափույթ լուծման կարիք ունեն, այլապես կխոչընդոտեն Հայաստանը տարանցիկ երկիր դարձնելու նպատակին:

Անհրաժեշտ է քայլեր ձեռնարկել նաև հայ-իրանական երկաթուղու շինարարությունը սկսելու գործում, որի մեկնարկի համար կարելի է Հայաստանում և սփյուռքում կազմակերպել դրամահավաքներ, որին բյուջեից գումարներ ավելացնելով՝ սկսել Հայաստան-Իրան երկաթգծի շինարարությունը: Այնուհետև, երբ ի հայտ կգան առաջին արդյունքները, փորձել վարկեր ստանալ վերը՝ երկրորդ գլխում

⁶¹ «Հյուսիս-Հարավ ճանապարհային միջանցքի ներդրումային ծրագրի» մասին, <http://www.northsouth.am/>

⁶² Հյուսիս-Հարավ ճանապարհի Երևան-Արտաշատ հատվածի վերին շերտն արդեն քայքայվում է, «Ազատություն» ռադիոկայան, 2018, <https://www.azatutyun.am/a/28980953.html>

թվարկված չինական այն ֆինանսական կառույցներից, որոնք կարող են ՄԳՄՃ շրջանակներում ներդրումներ կատարել ենթակառուցվածքների զարգացման գործում:

Հաշվի առնելով Վրաստանի՝ Աբխազիայի և Հարավային Օսիայի նկատմամբ քաղաքականության փոփոխությունը, ըստ որի՝ վրացական կողմը ջանում է փափուկ քաղաքականության⁶³ միջոցով հաշտության հասնել նրանց հետ, հարկ է փորձել ռուս-վրացական հարաբերություններում միջնորդի դեր խաղալով՝ կարգավորման տանել երկու երկրների միջև առկա խնդիրները, որի արդյունքում կրացվի նաև ռուս-վրացական երկաթգիծն ու կմեծանա հայ-իրանական երկաթգծի կառուցման շահավետությունը, քանի որ հայկական երկաթգծերը միմյանց հետ կկապեն իրանական, վրացական ու ռուսական երկաթուղիները:

Հայաստանն, իր հերթին, հնարավորություն կստանա մասնակցել ՄԳՄՃ-ին որպես տարանցիկ երկիր, որի շնորհիվ կմեծանա Հայաստանի քաղաքական նշանակությունը, վերջինիս համար հնարավորություն կստեղծվի զարգացնել սեփական տրանսպորտային ենթակառուցվածքները, Հայաստանի տարածքով փոխադրվող բեռների շնորհիվ հավելյալ գումարներ կմուտքագրվեն Հայաստանի բյուջե:

Հետագայում Հայաստանը պետք է փորձի բանակցել և սկզբնական շրջանում բեռնափոխադրումների սակագների վճարման համար ընդհանուր պայմաններ սահմանել ՄԳՄՃ

⁶³ *Government of Georgia*, New Peace Initiative “Step Toward a Better Future,” 2018, http://gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=497&info_id=64442

մյուս մասնակից երկրների հետ: Վերոհիշյալ երկրները պետք է փորձեն պայմանավորվածություն ձեռք բերել, որ մաքսակետերում բեռների ստուգման ընդհանուր համակարգ ներդրվի, որպեսզի, օրինակ՝ բեռները, ստուգում անցնելով Զինաստանում կամ Հայաստանում, անարգել անցնեն նաև մյուս մասնակից երկրների տարածքով՝ առանց հավելյալ դադարների և ֆինանսական լրացուցիչ ծախսերի: Անհրաժեշտ է ստեղծել ենթակառուցվածքներ, որոնց միջոցով կլուծվի ՄԳՄՃ մասնակից երկրների ռելսուդինների չափսերի տարբերությունների հարցը: Հայ-չինական համագործակցության խորացումը ճանապարհների և երկաթգծերի համատեղ զարգացման գործում համապատասխանում է նաև Սի Ծինփինի՝ ՄԳՄՃ-ի վերաբերյալ հայտարարած փիլիսոփայության տրամաբանությանը, ըստ որի՝ պետք է զարգացնել և ստեղծել նոր տրանսպորտային ուղիներ, որոնք աշխարհի տարբեր տարածաշրջաններն իրար կապող կարևոր օղակներ կդառնան և կխթանեն տնտեսության զարգացումը [4, pp. 315-319]:

ՄԳՄՃ շրջանակներում զարգանում է նաև «Տեղեկատվական մետաքսի ճանապարհը», որը հնարավորություն է ընձեռում օպտիկամանրաթելային մալուխով զարգացնել եվրասիական տարածաշրջանի հեռահաղորդակցային ենթակառուցվածքները [21, p. 85]:

Նպատակահարմար է Զինաստանի կիբեռտարածքի վարչությանն առաջարկել, որ Հայաստանը ևս միանա «Մետաքսի թվային ճանապարհ» և «Մետաքսի ճանապարհը կի-

բեռտարածքում» նախաձեռնության իրագործմանը, ինչպես նաև համագործակցության եզրեր գտնվեն Չինաստանի «Համացանց պլյուսի» և Հայաստանի Թվային փոխակերպման ռազմավարության միջև:

Նպատակահարմար է, որ Հայաստանն ու Չինաստանը 5G բջջային ցանցի զարգացման մասին համատեղ հոչակագիր ընդունեն, ըստ որի՝ երկու կողմերը կխթանեն այս ոլորտում համատեղ հետազոտությունները:

Վերոշարադրյալի վերաբերյալ կիրեռանվտագության և թվային ռազմավարությունների մշակման փորձագետ Անահիտ Պարզյանը նշել է. «Արդի աշխարհում զարգանում է էլեկտրոնային առևտուրն ու մեծանում է թվային տեխնոլոգիաների միջոցով դրամային փոխանցումների քանակը, որոնք սպասարկելու գործում ՄԳՄՃ-ում առաջատարներից են չինական կազմակերպությունները: Օրինակ՝ կարելի է նշել «Ալիբաբա» կազմակերպությունն իր «Ալիփեյ», և «Թենսեթին»՝ իր «Վիչաթփեյ» առցանց վճարումների համակարգերով: Հարկ է նշել, որ ՄԳՄՃ նախաձեռնությունը հնարավորություն է ընձեռում Չինաստանին՝ էլեկտրոնային շուկայի միջոցով չինական ապրանքներն արտահանել և առաքել ամբողջ աշխարհով: Հայաստանում էլեկտրոնային առևտուրն ու վերոհիշյալ տեխնոլոգիաները նոր են ձևավորվում, ուստի հայ-չինական համագործակցությունն այս ոլորտում կնպաստի Հայաստանում էլեկտրոնային առևտրի և թվային տեխնոլոգիաների զարգացմանը, որոնց միջոցով հայկական ընկերությունները նույնպես հնարավորություն կստանան

մասնակցել «Մետաքսի թվային ճանապարհում» տեղի ունեցող զարգացումներին [63].

Չինաստանի Պետական խորհրդի խորհրդական, պրոֆեսոր Շի Ինխոնը նշում է, որ Չինաստանը չպետք է միջոցները կենտրոնացնի միայն ենթակառուցվածքների և առևտրի վրա և ՄԳՄՃ երկրների հետ հարաբերությունները խորացնելու գործում կարևորում է նաև համագործակցությունը գյուղատնտեսության ոլորտում [8, p. 208]:

Հայաստանը պետք է փորձի Չինաստանից ներդրումներ ստանալ գյուղատնտեսության համար՝ պայմանով, որ ստացված տեխնիկայի և նորարարական տեխնոլոգիաների փոխարեն Չինաստանին կմատակարարվեն էկոլոգիապես մաքուր միրգ և բանջարեղեն: Այսպիսի բնամթերքը կարող է հաջողություն ունենալ Չինաստանում, որտեղ հողի և օդի աղտոտվածության մակարդակը բարձր է: Նույն տրամաբանությամբ կարելի է նաև ներդրումներ ստանալ մսամթերք արտադրելու համար (Չինաստանում հատկապես մեծ է տավարի մսի պահանջարկը): Այս դեպքում ևս մսամթերքը լինելու է առանց քիմիական հավելանյութերի⁶⁴: Օրինակ՝ Տաջիկստանի նախագահ Էմոմալի Ռահմոնի Պեկին այցելության ժամանակ Չինաստանի Հենան նահանգի կառավարիչը պայմանագիր ստորագրեց Տաջիկստանի հետ, որով Հենանը պետք է \$800 մլն-ի ներդրում կատարեր Տաջիկստանի գյուղատնտեսության մեջ [29, p. 57]: Չինացիներին կարող է հե-

⁶⁴ Միկա Մահակյան, «Մետաքսի ճանապարհի ոլորաններում», 2017, http://noravank.am/arm/articles/detail.php?ELEMENT_ID=15894&sphrase_id=67541

տաքրքրել նաև հայկական մեղրը, այս ճյուղը Հայաստանում ևս զարգանում է, իսկ մեղրի գինը համեմատաբար (մոտ 3-4 անգամ) թանկ է Չինաստանում: Ի՞նչ պետք է անել, որ հայկական մեղրն արտահանվի Չինաստան. պետք է ստեղծել հզոր լաբորատորիա, որի պատասխաններն արժանահավատ կլինեն չինական կողմի համար: Նմանատիպ լաբորատորիա ստեղծելու համար կարելի է փորձել ներդրումներ ստանալ չինական կողմից [10]:

ԳԼՈՒԽ 4.
«ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ»
ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐՈՒՄ ՀԱՅ-ՉԻՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԽՈՐԱՅՄԱՆ
ՆԱԽԱԴՐՅԱԼՆԵՐԸ ՌԱԶՄԱՔԱՂԱՔԱԿԱՆ,
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՈԼՈՐՏՆԵՐՈՒՄ

4.1 Հայ-չինական ռազմատեխնիկական, ռազմաքաղաքական համագործակցության խորացման նախադրյալները «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհի» շրջանակներում

ՄԱԿ խաղաղապահ առաքելությունները (ԽԱ) կարող են նպաստել չինական ՄՃՏԳ բնականոն զարգացմանը, քանի որ այս նախաձեռնությունը հնարավոր է իրագործել այն տարածաշրջաններում, որոնք կայուն են և անվտանգ չինական ներդրումների համար: Եթե ՄՃՏԳ-ն իրագործվի, ապա սա մեծ ներդրում կլինի Հեռավոր Արևելքից մինչև Մերձավոր Արևելք, Եվրոպա և Աֆրիկա ձգվող երկրների տնտեսություններում: Կատեղծվեն նոր աշխատատեղեր, տնտեսական առաջընթացն աշխարհը կդարձնի ավելի անվտանգ և կայուն: Կարևոր է նաև նշել, որ ՄԱԿ ԽԱ-ն մեծացնում է Չինաստանի հեղինակությունը որպես պատասխանատու ուժ [34, pp. 57-58]:

Եթե հետևենք Չինաստանի կողմից ՄԱԿ ԽԱ-ին մասնակցելու քարտեզին, ապա կնկատենք, որ դրանք տեղակայվում են այն տարածաշրջաններում, որտեղ առկա են չինական ներդրումներ: ՄԳՄՃ նախաձեռնությունն ապահովագրելու համար Չինաստանն էլ ավելի է մեծացնում ներգրավվածությունը խաղաղապահ առաքելություններում:

Ինչպես նշել է Շանհայի Ֆուդան համալսարանի Միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի փոխդեկան Շեն Դինլին, «Չինաստանը մեծացնում է իր դերը խաղաղապահ գործողություններում, որպեսզի դրանց միջոցով ևս ապահովի իր կատարած ներդրումների, բեռնափոխադրումների անվտանգությունը» [61]:

ՄԱԿ ԽԱ-ին մասնակցելու հարցում շահագրգռված է նաև Հայաստանը, հնարավոր է Չինաստանի հետ բանակցել և ստեղծել մի առանձին խաղաղապահ գորամիավորում, որը ՄԱԿ ԽԱ շրջանակներում կգործի չին գործընկերների հետ համատեղ: Արդյունքում՝ կխորացվեն հայ-չինական ռազմաքաղաքական կապերը, ՀՀ-ում կստեղծվեն բարձր վարձատրվող աշխատատեղեր, հետագայում՝ հայ-չինական համատեղ ՄԱԿ ԽԱ ընթացքում, արդեն գործնական մակարդակով տեղի կունենա ռազմավարության փորձի փոխանակում հայկական և չինական գորամիավորումների միջև:

Հարց է առաջանում. ի՞նչ շահ կարող է հետապնդել Չինաստանը Հայաստանի հետ ռազմական համագործակցությունը խորացնելու դեպքում: Պետք է հաշվի առնել, որ երկար ժամանակ Չինաստանը պատերազմական գործողու-

թյուններ չի վարել, իսկ Հայաստանն ունի որոշակի ռազմական փորձ: Ուստի, 2016թ. ապրիլյան պատերազմում հայկական զինվորականության ձեռք բերած փորձը կարող է հետաքրքրել չինական կողմին: Չինական կողմին մասնավորապես կհետաքրքրի, թե ինչպես էր հայկական կողմը պայքարում իսրայելական անօդաչու թռչող սարքերի և Ադրբեջանի կողմից օգտագործված ռուսական ժամանակակից զինատեսակների դեմ:

Պետք է փաստել, որ ներկայումս որոշակի համագործակցություն կա Հայաստանի և Չինաստանի միջև ռազմական ոլորտում: Վեջինս ժամանակ առ ժամանակ Հայաստանին տրամադրում կամ վաճառում է որոշ զինատեսակներ⁶⁵: Բայց իրականում Չինաստանում արտադրվող սովորական սպառազինությունները՝ թնդանոթներ, տանկեր և այլն, կարող են և չհետաքրքրել Հայաստանին, քանի որ դրանք որակով զիջում են ռուսական արտադրանքին, որոնք առկա են նաև Հայաստանի զինանոցում:

Պետք է փաստել նաև, որ վերջին տասնհինգ տարում Չինաստանը զգալիորեն զարգացրել է ռազմարդյունաբերությունը, արտադրում է մի շարք մրցունակ զինատեսակներ, որոնցից հատկապես աչքի են ընկնում ոչ «ավանդական» զինատեսակները, օրինակ՝ անօդաչու թռչող սարքերը, ռոբոտացված զինատեսակները, գերձայնային հրթիռներն ու թռչող սարքերը:

⁶⁵ *Мигр Саакян*, «Один пояс, один путь» и перспективы Армении, 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=3ecZt83hjlQ>

Այսինքն՝ Հայաստանում Չինաստանի հետ համագործակցությունը կարող են զարգացնել «ոչ սովորական» զինատեսակների բնագավառում: Կարելի է համատեղ կառուցել ռոբոտացված զինատեսակների և անօդաչու թռչող սարքերի ռազմարդյունաբերական կենտրոն Հայաստանում, որի արտադրանքը կարելի է սպառել Մերձավոր Արևելքում և ԵԱՀԿ-ում⁶⁶:

Կայուն «Մետաքսի ճանապարհ» հնարավոր համագործակցությունն Արցախյան հիմնահարցում

Չինաստանը միլիարդների ներդրում է կատարում ՄԳՄՃ ցամաքային հատվածում՝ ՄՃՏԳ-ում, ուստի Պեկինին ձեռնտու է ամրապնդել այս ճանապարհի և դրան հարող տարածաշրջանների անվտանգությունը: Ղարաբաղյան հակամարտությունն անկայունություն է ստեղծում Հարավային Կովկասում և հարցականի տակ է դնում չինական ներդրումներն այս տարածաշրջանում, որտեղ գտնվում են էներգակիրների զգալի ռեսուրսներ և որը գտնվում է ռազմավարական նշանակություն ունեցող խաչմերուկում: Հարց է առաջանում. իսկ ինչպե՞ս կարելի է համագործակցել Չինաստանի հետ վերոհիշյալ բնագավառում: ՄԱԿ Անվտանգության խորհրդի (ԱԽ) անդամներ Մեծ Բրիտանիան, Ֆրանսիան, ԱՄՆ-ը զենք չեն վաճառում ԼՂ հակամարտության կողմերին: Այստեղ մնում են միայն Ռուսաստանն ու Չինաստանը, որոնք նման

⁶⁶ Հեռանկար/Herankar - Մհեր Սահակյան, 2017, https://www.youtube.com/watch?v=a6Ps_u98PUo

սահմանափակում չունեն։ Եթե նրանցից մեկը, տվյալ դեպքում՝ Չինաստանը, Հայաստանի դիվանագիտական ջանքերի շնորհիվ ՄԱԿ ԱԽ-ին առաջարկի մի բանաձև, որով արգելվի Ղարաբաղյան հակամարտության կողմերին զենք վաճառելը, բանաձևը կընդունվի, քանի որ ԱՄՆ-ը, Մեծ Բրիտանիան և Ֆրանսիան այսպես, թե այնպես զենք չեն վաճառում հակամարտող կողմերին, իսկ ՄԱԿ ԱԽ-ում Չինաստանն ու Ռուսաստանը սովորաբար պաշտպանում են միմյանց առաջ քաշած բանաձևերը։ Իհարկե, մինչև քվեարկությունը հայկական կողմը պետք է բանակցի նաև ռուսական կողմի հետ⁶⁷, որ ռազմավարական դաշնակիցը ևս օժանդակություն ցուցաբերի այս հարցում։ Արդյունքում՝ Ադրբեյջանը կգրկվի զենք գնելու հնարավորությունից, իսկ Հայաստանը ստիպված չի լինի Ադրբեյջանի հետ ռազմական հավասարակշռությունն ապահովելու համար տնտեսությունից կտրել միջոցները և նոր զինատեսակներ գնել։ Եվ հիմնախնդիրը կլուծվի ոչ թե զենքի ուժով, այլ դիվանագիտական, խաղաղ ճանապարհով, իսկ Չինաստանը Հարավային Կովկասում լայնամասշտաբ ներդրումներ սկսելու հնարավորություն կստանա։

Չինաստանի և Հայաստանի քաղաքականություններն Արցախյան հակամարտության շուրջ կարելի է համակցել նաև ՀԽԳՀՄ հիման վրա։ Տեսականորեն թե՛ Հայաստանը, թե՛ Չինաստանն ընդունում են ինքնիշխանության և տարածքա-

⁶⁷ Մհեր Մահակյան, «Ինչպե՞ս կասեցնել սպառազինությունների մրցավազքը Հայաստանի և Ադրբեյջանի միջև», 2015, http://www.diplomat.am/publ/authors/mher_sahakyan/1/112-1-0-1483

յին ամբողջականության սկզբունքը, նրանք դեմ են Ադրբեջանի առաջ քաշած՝ հարցը ռազմական գործողություններով լուծելուն և կողմ են Հայաստանի առաջարկած խաղաղ լուծումներ գտնելուն: Հայաստանի նկատմամբ Թուրքիայի և Ադրբեջանի վարած քաղաքականությունը, ըստ որի՝ նրանք փորձում են մեկուսացնել Հայաստանը տարածաշրջանային նախագծերից, հակասում է ՀԽԳՀՄ միջպետական հարաբերություններում հավասարության և փոխադարձ օգուտի սկզբունքին: Այս կետերի շուրջ բանակցելով Պեկինի հետ՝ կարելի է Չինաստանի միջոցով ճնշում գործադրել Թուրքիայի և Ադրբեջանի վրա, որպեսզի վերջիններս ՄԳՄՃ տարածաշրջանային հնարավորությունները չօգտագործեն Հայաստանը մեկուսացնելու գործում:

Եթե հետևենք ՉԿԱԱԱՏՄ-ով անցնող ուղիներին, ապա պետք է փաստենք, որ դրանց մեծ մասն անցնում է թյուրքական պետություններով, որտեղ առանցքային դերակատարում ունեն Թուրքիան, Ղազախստանը և Ադրբեջանը:

Հաշվի առնելով Սինձիանի պայթյունավտանգ իրավիճակը⁶⁸ և չին-ույղուրական բախումների [30] պատճառով երբեմն-երբեմն սրվող չին-թուրքական հարաբերությունները՝ պետք է փաստել, որ եթե ՉԿԱԱԱՏՄ կարևոր առանցքն է Թուրքիան, որն իր հերթին մեծ ազդեցություն ունի թե՛ Ադրբեջանի, թե՛ Կենտրոնական Ասիայի մյուս թյուրքախոս երկր-

⁶⁸ *Rian Thum*, What Really Happens in China's 'Re-education' Camps, The New York Times, 2018,

<https://mobile.nytimes.com/2018/05/15/opinion/china-re-education-camps.html>

ների վրա, ապա Չինաստանը ՉԿԱԱՍՏՄ շրջանակներում որոշակիորեն փոխկախված իրավիճակում է հայտնվում ուլդուրների հովանավոր հորջորջվող Թուրքիայից:

Կարևոր է նաև նշել, որ Թուրքիայում, ճիշտ է՝ ոչ պաշտոնական մակարդակով, բայց շարունակում է մեծ ժողովրդականություն վայելել համաթուրքականության գաղափարախոսությունը, այն է՝ ստեղծել թուրքախոս ժողովուրդների միություն, որի կազմի մեջ կմտնեն Թուրքիան, Ադրբեջանը, միջինասիական երկրները, Ռուսաստանի արևելքը, Իրանական Ադրբեջանն (Ատրպատական) ու Չինաստանի Սինծիանը: Ուստի, հայկական կողմը չինական կողմի հետ բանակցելիս պետք է ներկայացնի այն իրավիճակը, որ վերոհիշյալ պետության ստեղծումն անմիջականորեն կվտանգի Չինաստանի և Իրանի տարածքային ամբողջականությունն ու ազգային անվտանգությունը⁶⁹, հետևաբար Հայաստանի բնականոն զարգացումն ու հզորացումը կնպաստեն Չինաստանի անվտանգության ամրապնդմանը, քանի որ հենց Հայաստանն է խոչընդոտում թուրքական այս ծրագրի իրագործմանը:

⁶⁹ Մհեր Մահակյան, «Ինչպե՞ս և ինչո՞ւ ներկայացնել Հայոց ցեղասպանությունը չինացիներին», Չինաստանում հայ հետազոտողների և ուսանողների 1-ին առցանց գիտաժողովի ծրագիր, 2014, <http://online.fliphtml5.com/yrpd/zvek/>, 2014թ. նոյեմբերի 30, Չինաստան, http://www.diplomat.am/publ/an/divanagitakan_dproc/102-1-0-963

ՄԳՄՃ շրջանակներում ՀԽԳՀՄ ու Արցախյան հիմնախնդիրը

	Համապատասխանում է	Հակասում է
ՀԽԳՀՄ- Հայաստան	1. Արցախյան հիմնա- խնդրի խաղաղ հանգու- ցալուծմանը 2. Հայ-թուրքական հարա- բերությունների խաղաղ կարգավորմանը	
ՀԽԳՀՄ- Ադրբեջան (Թուրքիա)		1. Հայաստանին տարածաշրջանային նախագծերից դուրս թողնելու քաղաքա- կանությանը 2. Արցախյան հիմ- նախնդիրը զենքի ուժով լուծելուն

4.2 ՀՀ քաղաքացիների համար Չինաստանի Հոնկոնգի հատուկ վարչական շրջան այցելելու մուտքի արտոնագիրը հանելու գնահատականը ՄԳՄՃ-ում ՀՀ մասնակցության տեսանկյունից

Հոնկոնգի հատուկ վարչական շրջանը (Հոնկոնգ) Չինաստա-
նի ֆինանսատնտեսական, գիտական նորարարությունների
հիմնական կենտրոններից մեկն է, որին Պեկինը կարևոր
դերակատարում է վերապահել չինական ՄԳՄՃ նախաձեռ-
նության շրջանակներում [48, p. 1]:

Ցայժմ, նույնիսկ Չինաստանի մուտքի արտոնագիր
ստանալու դեպքում՝ ՀՀ քաղաքացին պարտավոր է հավելյալ

Չինաստանի հայկական համայնքը Նանդինի կոտորածների թանգարան-ինստիտուտում անցկացնում է Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին նվիրված միջոցառումներ. 2015թ.:

Չինաստանի հայկական համայնքը Նանդինում մշակութային միջոցառումներ է անցկացնում:

Զինաստանի հայկական համայնքը Գուանջոու քաղաքում հայկական պատարագ է կազմակերպել. 2014թ.:

Զինաստանի հայկական համայնքի հավաքույթ Գուանջոու քաղաքում: Ներկա են Շանհայում, Հոնկոնգում, Նանժինում, Գուանջոուում, Ֆոշանում և այլ քաղաքներում բնակվող հայեր:

Չինաստանում հայ հետազոտողների և
ուսանողների III-րդ առցանց գիտաժողով

2016թ. Նոյեմբերի 27, Չինաստան

第三次在华亚美尼亚研究者和学生在线会议

2016 年 11 月 27 日

The Third Online Conference of Armenian
Researchers and Students in China

China, 27 November 2016

ChinaHAY

ՉԻՆԱՀ ԱՅ Լ ՐԱԳԻՐ #5

ՉԻՆԱՀ ԱՅ Լ ՐԱԳԻՐ #5, 2016թ. նոյեմբեր-2017թ. Մարտ

- խոսք խմբագրից
- Չինաստանի Հայկական համայնքի նախագահի հարցազրույցը
- Չինաստանում Հայ հետազոտողների և ուսանողների 3-րդ ամցանց գիտաժողով
- Չինաստանի Հայկական համայնքի շախմատի առաջին ամցանց առաջնություն
- Չինահայի միասնականության օր
- Չինաստանում ՀՀ դեսպանի հանդիպումը համայնքի հետ
- Երիտասարդ Չինահայերի նախաձեռնություն /բարեգործություն/

խմբագիր՝ Անահիտ Պարզյան

2016թ. տպագրված «Չինահայ լրագրի» շապիկը:

գումար և ժամանակ վատնել Հոնկոնգի առանձին մուտքի արտոնագիր ձեռք բերելու համար: Մինչդեռ աշխարհի բազմաթիվ զարգացող երկրների քաղաքացիները հնարավորություն ունեն ճանապարհորդել Հոնկոնգում առանց մուտքի արտոնագրի (տե՛ս Աղյուսակ 3):

Աղյուսակ 3

Հոնկոնգ առանց մուտքի արտոնագրի այցելության իրավունք ունեցող մի շարք զարգացող երկրների ցուցակ

90 օր	30 օր	14 օր
Զիմբաբվե	Բահրեյն	Մադագասկար
Զամբիա	Թունիս	Մոզամբիկ
Նամիբիա	Գվատեմալա	Ղազախստան
Բոտսվանա	Կոստա Ռիկա	Մալի

Իսկ Աֆղանստանի, Հայաստանի, Սոմալիի, Ադրբեջանի, Բանգլադեշի և այլ երկրների քաղաքացիներն, օրինակ, Հոնկոնգ այցելելու համար պարտավոր են ունենալ Հոնկոնգի մուտքի արտոնագիր:

Հոնկոնգի և Չինաստանի հայկական համայնքի (Չինա-Հայ) կողմից Հոնկոնգում 2013թ. հիմնվեց Հոնկոնգի հայկական կենտրոնը: Հոնկոնգ մտնելու համար անհրաժեշտ մուտքի արտոնագիրը դժվարություններ է ստեղծում նաև Հայաստանի այն քաղաքացիների համար, որոնք բնակվում են մայրցամաքային Չինաստանում և ցանկություն ունեն մասնակցել ՉինաՀայի կողմից ժամանակ առ ժամանակ այդ

կենտրոնում կազմակերպվող միջոցառումներին: Սրա պատճառով համայնքային հավաքությունները, որոնց նպատակն է ամրապնդել կապը Չինաստանում ապրող և աշխատող հայերի միջև, Հայկական կենտրոնից տեղափոխվում է մայրցամաքային Չինաստանի մի այլ վայր:

Հաշվի առնելով Հայաստանի ղեկավարության՝ ՄԳՄՃ նախաձեռնությանը միանալու պատրաստակամությունը՝ կարևոր է դառնում, որ Հայաստանի քաղաքացիներն առանց մուտքի արտոնագրի հնարավորություն ստանան այցելել ՄԳՄՃ ֆինանսատնտեսական, գիտական կենտրոններից մեկը՝ Հոնկոնգ, որը նրանց հնարավորություն կտա, ինչպես Չինաստանի ղեկավարությունն է նշում, կապեր հաստատել «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհի առաջնակարգ համակցող Հոնկոնգի» ֆինանսական, տնտեսական կազմակերպությունների հետ:

Հանելով մուտքի արտոնագրերը՝ կիեշտանան նաև շփումն ու համագործակցությունը մայրցամաքային Չինաստանում և Հոնկոնգում բնակվող հայերի միջև, որոնք համախափված են Հոնկոնգի և Չինաստանի հայկական համայնքի շուրջ: Այս կազմակերպությունը նույնպես պաշտոնապես գրանցված է Հոնկոնգի ռեգիստրում:

Կարևոր է նշել նաև, որ Հոնկոնգում գործում է ՄԳՄՃ գրասենյակը, Հոնկոնգի կառավարիչն այս գրասենյակը ղեկավարելու համար նշանակել է հատուկ համակարգող հանձնակատար: Անհրաժեշտ է կապեր հաստատել նաև

ՄԳՄՃ հոնկոնգյան գրասենյակի հետ և մասնակցել վերջինիս կողմից կազմակերպվող՝ Չինաստանն ու ՄԳՄՃ երկրներն իրար միացնող ծրագրերին:

Ինչպես ցույց է տալիս հետազոտությունը, Հոնկոնգի մուտքի արտոնագիր անհրաժեշտ չէ այնպիսի երկրների համար, ինչպիսիք են Զիմբաբվեն, Զամբիան, Ալբանիան և Մադագասկարը, ինչի հիման վրա կարելի է եզրակացնել, որ բանակցելու դեպքում Հայաստանի քաղաքացիները ևս կարող են առանց մուտքի արտոնագրի Հոնկոնգ այցելելու իրավունք ստանալ:

1. Հաշվի առնելով Հոնկոնգի կառավարության «2017թ. քաղաքական ուղերձի» «Հեշտացնել մուտքի արտոնագրեր ստանալը՝ շարժը մեծացնելու նպատակով» 3-րդ ենթագլխի 49-րդ կետը, ըստ որի՝ Հոնկոնգի ղեկավարությունը ՄԳՄՃ երկրների հետ համագործակցությունը բարելավելու նպատակով պատրաստակամ է վերանայել և հեշտացնել Հոնկոնգի մուտքի արտոնագիր ստանալը տվյալ երկրների քաղաքացիների համար, բանակցություններ սկսել և ապահովել Հայաստանի քաղաքացիների՝ առանց մուտքի արտոնագրի այցելությունների իրավունքը Հոնկոնգի տարածք:
2. Նկատի ունենալով Հոնկոնգի կառավարության «2017թ. քաղաքական ուղերձի» 48-րդ կետը՝ բանակցություններ սկսել Հոնկոնգի մետրոպոլիտենի ակադեմիայի կողմից կազմակերպվող քննարկումներին մասնակցելու

համար, որոնք միտված են ՄԳՄՃ մասնակից երկրների երկաթուղիների փոխկապվածության արդյունավետությունը բարձրացնելուն: Ներկայացնել Հայաստան-Իրան երկաթգծի նախագիծը, փորձել գտնել շահագրգիռ կողմեր, որոնք պատրաստակամ կլինեն մասնակցել կառուցման աշխատանքներին:

3. Ըստ 48-րդ կետի մեկ այլ դրույթի՝ Հոնկոնգի միջազգային ավիացիայի ակադեմիան պայմանագիր է կնքել ֆրանսիական ավիաուղիների հետ, ըստ որի՝ համատեղ վերապատրաստման դասընթացներ են անցկացվելու ՄԳՄՃ երկրների օդաչուների համար: Հաշվի առնելով այս հանգամանքը՝ հայ օդաչուներին ևս գործուղել՝ մասնակցելու այդ դասընթացներին:
4. Ըստ «2017թ. քաղաքական ուղերձի» 48-րդ կետի՝ Հոնկոնգի կառավարությունը պատրաստակամություն է հայտնել վերապատրաստման դասընթացներ անցկացնել ՄԳՄՃ երկրների պաշտոնյաների համար: Ուստի, նպատակահարմար է, որ ՀՀ կառավարությունը պայմանավորվածություն ձեռք բերի, որ հայ պաշտոնյաները գործուղվեն ֆինանսական և կառավարման նորարարությունների կենտրոն համարվող Հոնկոնգ:

4.3 Չինաստանի հայկական համայնքը որպես հայկական «փափուկ ուժի» գործոն օգտագործելու հնարավորությունները «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհ» նախաձեռնությունում

Հայերը տարբեր ժամանակներում այցելել են Չինաստան, բայց չեն հաստատվել այստեղ: Այսինքն՝ ի տարբերություն շատ այլ երկրների, որտեղ հայկական համայնքներն անընդ-հատ գոյություն են ունեցել կամ մի քանի դարի պատմություն ունեն, այստեղ որոշակի պատճառներով երկար չեն մնացել, որոշ ժամանակ Չինաստանում բնակվելուց հետո տեղա-փոխվել են այլ երկրներ:

Չինացիները քիչ են տեղեկացված Հայաստանի մասին: Կարծում եմ՝ պատճառն այն է, որ մի քանի տասնամյակ Չինաստանում հայկական համայնք չի գործել:

Հայաստանն ընդամենը երկու տասնամյակից ավելի է, ինչ դիվանագիտական հարաբերություններ է հաստատել Չինաստանի հետ: Պետք է հաշվի առնել նաև այն հանգա-մանքը, որ չինացիները մեծ մասամբ հետաքրքրված են արևմտյան երկրներով և նրանց մշակույթով:

Չինաստանի հայկական համայնքի գործադիր մարմինը. կառուցվածքը և գործունեությունը

2013թ. նոյեմբերին ստեղծվեց համայնքի գործադիր մարմինը, որի անդամները ներկայացնում են Չինաստանի հայաշատ քաղաքների՝ Հոնկոնգի, Գուանջոուի, Նանծինի (կամ Նան-կին), Շանհայի, Պեկինի, Շենժենի և այլ քաղաքների հայերի

շահերը: Գործադիր մարմինն ամեն ամիս հեռաձայնային ժողով է անցկացնում, որի ընթացքում որոշում և կազմում է տվյալ ամսվա գործունեության պլանները: Համայնքի գործունեության կշիռն ու կազմակերպվածությունը բարձրացնելու համար Հոնկոնգում գրանցվեց Հոնկոնգի և Չինաստանի հայկական համայնք կազմակերպությունը [49], որի տնօրենների խորհրդում ընդգրկվեցին գործադիր մարմնի անդամները: Համայնքն ունի Խորհրդականների խորհուրդ, որտեղ ընդգրկված են հայտնի մարդիկ ԱՄՆ, Մեծ Բրիտանիայի, Արգենտինայի հայկական համայնքների կազմից: Գործադիր մարմնի համար կարևոր ձեռքբերում են նաև համայնքի ժողովրդավարական սկզբունքներով անցկացվող ընտրությունները, որոնց հավասարապես մասնակցում են թե՛ տղամարդիկ, թե՛ կանայք: Նրանք Չինաստան են ժամանել Արևմուտքից, Արևելքից, Ռուսաստանից և Հայաստանից: Չինաստանի հայկական համայնքի նախագահ կարելի է ընտրվել միայն երկու տարով, որից հետո նախկին նախագահը նորից անմիջապես առաջադրվելու իրավունք չունի:

Ի դեպ, կարևոր է նշել, որ համայնքը կառավարվում է տեղեկատվական հասարակության հայեցակարգի սկզբունքներով: Կառավարումն ամբողջովին իրագործվում է համացանցի միջոցով, որի շնորհիվ թղթաբանություն գրեթե գոյություն չունի. ամեն ինչ կատարվում է էլեկտրոնային շրջանառությամբ:

Հոնկոնգի Հայկական կենտրոնը

2013թ. համայնքի կայացմանը մեծ լիցք հաղորդեց բարերարներ Ջեք և Ջուլի Մաքսյանների նվիրատվությամբ ստեղծված Հոնկոնգի Հայկական կենտրոնը: Հայկական կենտրոնի բացմանը մասնակցեց և իր օրհնությունը բերեց Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ կաթողիկոսը: Բացման հանդիսավոր արարողությանը մասնակցեցին նաև Չինաստանում ՀՀ դեսպան Արմեն Սարգսյանը, տարբեր երկրների հայկական համայնքների ղեկավարներ⁷⁰:

Ուսանողական միություն

2014թ. ստեղծվեց ՉինաՀայի ուսանողական միությունը, որի նպատակն է համախմբել Չինաստանում գտնվող հայ ուսանողներին, օգնել միմյանց, փոխանակել գիտաժողովների, կրթաթոշակների վերաբերյալ տեղեկատվություն, նպաստել հայ-չինական բարեկամությանը: Ուսանողական միության անդամները Չինաստան են եկել թե՛ ՀՀ-ից, թե՛ Սփյուռքից: Տարբեր քաղաքներում գտնվող հայ ուսանողները մշտական կապի մեջ են wechat սոցիալական ցանցի միջոցով:

Ուսանողական միությունը հատկապես ակտիվ է Հայաստանն ու հայկական մշակույթը Չինաստանում ճանաչելի դարձնելու գործում, որի անդամները ժամանակ առ ժամանակ տարբեր քաղաքներում հայկական մշակութային երեկոներ են կազմակերպում, ներկայացնում Հայաստանը:

⁷⁰ Մհեր Սահակյան, «Չինաստանի Հայկական համայնքը մեր օրերում», 2014, http://noravank.am/arm/issues/detail.php?ELEMENT_ID=12749

Չինաստանում հայերեն է դասավանդվում

2014թ. սեպտեմբերից Չինաստանի ԿԳՆ աջակցությամբ Պեկինի օտար լեզուների համալսարանում (ՊՕԼՀ) Չինաստանի հայկական համայնքի Գործադիր մարմնի անդամ Մերի Կնյազյանը դասավանդում է հայերեն, որի շնորհիվ մի քանի չին ուսանողներ ցանկություն են հայտնել ուսումը շարունակել Հայաստանում⁷¹:

Պատարագ

Անցյալ տարիների ընթացքում Չինաստանում հայ համայնքը կազմակերպել է մի շարք միջոցառումներ, որոնք ուղղված են եղել Հայաստանի ճանաչելիության բարձրացմանը:

2014թ. դեկտեմբերի 14-ին Չինաստանի հայկական համայնքը պատարագ էր կազմակերպել, որը մատուցելու համար հրավիրվել էր Ավստրալիայի և Նոր Զելանդիայի Հայոց թեմի առաջնորդ, գերաշնորհ տ. Հայկազուն եպիսկոպոս Նաջարյանը⁷²: Պատարագին մասնակցելու համար ՉինաՀայի անդամները Գուանչոու էին ժամանել Չինաստանի տարբեր քաղաքներից:

⁷¹ «Չինաստանում հայերեն է դասավանդվում», Արմեդիա, 2015, <http://armedia.am/arm/news/23715/chinastanum-hayeren-e-dasavandvum.html>

⁷² «Չինաստանում առաջին անգամ սուրբ պատարագ է մատուցվել հայերի համար», 2014, Արմենպրես, <https://armenpress.am/arm/news/788037/chinastanum-arajin-angam-surb-patarag-e-matucvel-hayeri.html>

Հայոց ցեղասպանությունը Չինաստանում ներկայացնելու ջանքերը

2015թ. ապրիլին Չինաստանի Նանձին քաղաքում ՉինաՀայի կողմից կազմակերպվեցին Հայոց ցեղասպանության հարյուրամյակը ոգեկոչող միջոցառումներ: Ներկաներն այցելեցին Նանձինի կոտորածների թանգարան, հարգանքի տուրք մատուցեցին հայ, չին և մյուս ազգերի անմեղ զոհերի հիշատակին: Նշվեց, որ ցեղասպանությունների և կոտորածների շարունակական լինելու հանգամանքը պայմանավորված է անպատժելիության մթնոլորտով: Եթե միջազգային հանրությունը ժամանակին կասեցներ և դատապարտեր Հայոց ցեղասպանությունը, հետագայում ճապոնացիները կզգուշանային և չէին կոտորի չինացիներին, իսկ Հիտլերը՝ հրեաներին, պատճառաբանելով, որ հայերի ցեղասպանությունը ոչ ոք չի հիշում:

Որպեսզի Հայաստանը ներկայացվեր նաև որպես զարգացող երկիր և համակրանք առաջացներ չին և արասահմանցի հարյուրավոր մասնակիցների մեջ, որոշվեց կազմակերպել «Վերածնունդ» մշակութային միջոցառումը: Տեղի ունեցան տաղանդավոր նկարիչ Սևադա Գրիգորյանի ցուցահանդեսը և Թիենծինում բնակվող հայտնի դաշնակահար Միքայել Հայրապետյանի համերգը⁷³:

ՉինաՀայը շարունակում է ամեն տարի ապրիլի 24-ին Հայոց ցեղասպանության մասին տեղեկատվություն սփռել

⁷³ «Նանձինում հայկական համայնքն անցկացրեց Հայոց ցեղասպանության հիշատակմանը նվիրված մշակութային միջոցառումներ», 2015, <http://www.chinahay.com/genocide/>

չինական հայտնի սոցցանցերում, միջոցառումներ կազմակերպել չինական քաղաքներում: Կարևոր է նշել, որ համայնքի ջանքերով չինարեն է թարգմանվել նաև Միքայել Հակոբյանի «Գետը վազում է կարմիր» ֆիլմը, որը նույնպես օգտագործվում է ՉինաՀայի կողմից չինացիներին 1915թ. դեպքերի մասին պատմելու համար:

Արցախ, տեղեկատվական պատերազմ, դրամահավաք

Համայնքի հատկապես երիտասարդ անդամներն ակտիվ էին նաև ապրիլյան պատերազմի (2016թ.) օրերին: Պատրաստվեցին չինարեն հաղորդագրություններ, ինչպես նաև ստեղծվեցին հակամարտության ճշմարտացի պատմության վերաբերյալ չինարեն տեքստեր, որոնք բացահայտում էին ադրբեջանական ագրեսիան: Համեմատություն էր տարվում Ադրբեջանի և «Իսլամական պետություն» ահաբեկչական կազմակերպության գործունեության միջև, նշվում էր, որ բազմաթիվ ադրբեջանցիներ և ույղուրներ անդամակցում են «Իսլամական պետությանը», այսինքն՝ վտանգում են թե՛ Հայաստանի, թե՛ Չինաստանի անվտանգությունը:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ Չինաստանի հայկական համայնքի անդամներից շատերը գերազանց տիրապետում էին չինարենին և գործում էին կոորդինացված, նրանց հաջողվեց չինական սոցցանցերում՝ Վիչաթ, ԲյուԲյու և այլն, տեղեկատվական պատերազմում հաղթանակ տանել մեծ մասամբ անգլերեն գրող ադրբեջանցիների նկատմամբ:

Կազմակերպվեց նաև դրամահավաք, որի արդյունքում հավաքված գումարը Չինաստանի հայկական համայնքի անունից փոխանցվեց Արցախի կառավարության տրամադրած հաշվեհամարին⁷⁴:

Հայ հետազոտողների և ուսանողների առցանց գիտաժողով

Հայկական համայնքը կազմակերպում է Հայ հետազոտողների և ուսանողների⁷⁵ ամենամյա առցանց գիտաժողով, որի նպատակն է աշխարհին ներկայացնել Չինաստանում սովորող և աշխատող հայ հետազոտողների և ուսանողների գիտական աշխատանքները: Գիտական կապ է ստեղծվում Չինաստանում գտնվող փորձառու հետազոտողների և ուսանողների միջև, որի արդյունքում ավագներն օժանդակում են կրտսեր գործընկերներին: Կայացել է նմանատիպ չորս գիտաժողով:

Սփյուռքում երիտասարդ հայ հետազոտողների առաջին առցանց գիտաժողովը⁷⁶

2017թ. հուլիսի 22-ին Չինաստանի հայկական համայնքը Սփյուռքի նախարարության, «Նորավանք» հիմնադրամի, «Չի-

⁷⁴ «Չինաստանի հայկական համայնքը Արցախին օժանդակելու համար կազմակերպեց դրամահավաք», Ասբարեզ, 2016, <http://asbarez.com/arm/>

⁷⁵ «Չինաստանում մեկնարկել է հայ հետազոտողների և ուսանողների երրորդ առցանց գիտաժողովը», Առավոտ, <http://www.aravot.am/2016/11/29/831674/>

⁷⁶ Գիտաժողովի ծրագիր - Սփյուռքում երիտասարդ հայ հետազոտողների առաջին առցանց գիտաժողով, Հումանիտար և հասարակական գիտություններ, 22 հուլիսի 2017թ., Արմավադ, https://armacad.info/gitazhoghovi-tsragir-spyurhkumeritasard-hay-hetazotoghneri-arhajin-arhants-gitazhoghov-humanitar-ew-hasarakakan-gitutyunner-22-hulisi-2017-t#=_

նաստան-Եվրասիա» քաղաքական և ռազմավարական հետազոտությունների խորհուրդ» հիմնադրամի, ԱՐՄԱԿԱԴ-ի և Diplomat.am-ի աջակցությամբ կազմակերպեց Սփյուռքում երիտասարդ հայ հետազոտողների առաջին առցանց գիտաժողովը, որի նպատակն էր միավորել և կապեր հաստատել աշխարհի տարբեր բուհերում աշխատող և սովորող երիտասարդ գիտնականների միջև, ներկայացնել Հայկական աշխարհի զարգացման նրանց տեսլականը:

Առցանց գիտաժողովում զեկույցներով հանդես եկան երիտասարդ հայ գիտնականներ Նիդերլանդներից, Լեհաստանից, Էստոնիայից, Չինաստանից, ԱՄՆ-ից, Ռուսաստանից, Գերմանիայից և այլ երկրներից⁷⁷:

ՉինաՀայ-ՀԱՀ կրթաթոշակ չին ուսանողների համար

Խոսելով հայ-չինական հարաբերությունների մասին՝ պետք է կարևորել երկու երկրների մարդկանց շփումները միմյանց հետ: Այս նպատակով 2016թ. ՉինաՀայի և Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի (ՀԱՀ) համատեղ ջանքերով կրթաթոշակ տրամադրվեց մեկ չին ուսանողի՝ ուսումը Հայաստանում շարունակելու նպատակով⁷⁸:

⁷⁷ Տեղի ունեցավ «Սփյուռքում երիտասարդ հայ հետազոտողների առաջին առցանց գիտաժողովը», 2017, <http://hayernaysor.am/archives/255256>

⁷⁸ «Չինաստանի հայկական համայնքը կրթաթոշակ կը տրամադրի չինացի ուսանողներին Հայաստանում սովորելու համար», Ասբարեզ, 2015, <http://asbarez.com/arm/>

ՉինաՀայ-«Գյուլբենկյան» հիմնադրամի համատեղ կրթաթոշակ

ՉինաՀայի և «Գյուլբենկյան» հիմնադրամի մեկ այլ կարևոր նախաձեռնությամբ հայ և չին հետազոտողները գիտական աշխատություններ են գրում Չինաստանում հայկական ներկայության պատմության վերաբերյալ: «Գյուլբենկյան» հիմնադրամը Չինաստանում հայկական համայնքի պատմությունն ուսումնասիրելու համար կրթաթոշակ հատկացրեց, որի նպատակն է ուսումնասիրել Չինաստանում հայերի ներկայությունը 20-րդ դարում⁷⁹:

«ՉինաՀայ լրագիր»

Համայնքի կյանքում կարևոր նշանակություն ունի երկլեզու լրագիրը, որը հասանելի է առցանց: «ՉինաՀայ լրագիրը» յուրահատուկ աղբյուր է դարձել, որտեղ ամրագրվում են ՉինաՀայի առօրյան և պատմությունը [50]:

Ամփոփելով՝ նշենք, որ հզորացող Չինաստանում կարևոր է ունենալ միավորված և կարող հայկական համայնք, որը կնպաստի Հայկական աշխարհ-Չինաստան կապերի ամրապնդմանը: Փորձը ցույց է տվել, որ այն երկրներում, որտեղ հայկական համայնքները կազմակերպված են, հայության շահերն ավելի լավ են ներկայացված: Թեև Չինաստանում հայկական համայնքը մեծ չէ, բայց ունի կիրթ և լավ կազմակերպված մարդկային ռեսուրս: Համայնքը համալրում են

⁷⁹ «ՉինաՀայ լրագիր» # 2, 2014, էջ 1,
[http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/Chinahay/2014/2014\(2\).pdf](http://tert.nla.am/archive/NLA%20AMSAGIR/Chinahay/2014/2014(2).pdf)

կամ բարձր որակավորում ունեցող սփյուռքահայ մասնագետներն ու ներդրողները, կամ հայաստանցի ուսանողները, ովքեր սովորել են Չինաստանում: Նրանց մեծամասնությունը տիրապետում է չինարենին, անգլերենին կամ ռուսերենին, նրանք ունեն չինական դիպլոմներ և հեշտությամբ աշխատանք են գտնում, հարմարվում տեղի կյանքին:

Այսպիսով, Չինաստանի հայկական համայնքը, համեմատաբար երիտասարդ և կրթված լինելով, արագ կազմակերպվում է, ինչպես նաև փորձում է միավորել և առաջնորդել թե՛ Չինաստանի, թե՛ Հեռավոր Արևելքի հայկական մյուս համայնքները: Օրինակ՝ հայկական տարբեր չափերի համայնքներ կան Թաիլանդում, Վիետնամում, Մինգապուրում, Մալայզիայում, Հարավային Կորեայում, Հնդկաստանում, Բանգլադեշում և Սյանմարում: Տվյալ հայկական համայնքների ղեկավարներն ամեն եռամսյակ քննարկումներ էին անցկացնում, որոնց ընթացքում միմյանց տեղեկացնում էին նախաձեռնությունների, կատարած աշխատանքի մասին [58]:

Հայկական համայնքը Խորհրդականների խորհրդի միջոցով կապված է ԱՄՆ, Կանադայի, Լիբանանի, Ավստրալիայի և այլ հայկական համայնքների հետ: Համայնքի տարբեր երկրներից եկած անդամները ևս օգնում են Արևելքից Արևմուտք ցրված հայկական համայնքների միջև հարաբերություններ ստեղծելուն: Չինաստանի հայկական համայնքը հայկական «փափուկ ուժի» լավագույն դրսևորումն է Չինաստանում, երբ մարդկային ռեսուրսի միջոցով ներկայացվում են հայկական մշակույթը, կրոնն ու պատմությունը, իսկ գոր-

ծաղիք մարմնի նպատակասլաց աշխատանքի շնորհիվ Չինաստանում Հայաստանն ավելի ճանաչելի և գրավիչ է դառնում:

4.4 Հանրային դիվանագիտության նշանակությունը «Մեկ գոտի, մեկ ճանապարհում»

Պետք է կարևորել նաև այն փաստը, որ ՄԳՄՃ-ում կարևոր դեր է խաղալու մարդկային գործոնը, ուստի պետք է հեշտացնել և հաճախակիացնել հայ և չին գործարարների, գիտնականների, ուսանողների, տուրիստների փոխադարձ այցելություններն ու անմիջական շփումները, կազմակերպել հատուկ ծրագիր, որի ընթացքում Հայաստան կհրավիրվեն չին գործարարներ, որոնց հարկ է ներկայացնել, որ Հայաստանում աշխատուժն ավելի էժան է, քան Չինաստանում և հարավասիական մի շարք երկրներում: Հայաստանում արտադրելու դեպքում նրանք հնարավորություն կունենան արդյունքը վաճառել նաև ԵԱՏՄ շուկայում:

Պետք է փորձել ուղիղ չվերթներ կազմակերպել՝ Երևան-Պեկին-Երևան, Երևան-Շանհայ-Երևան, Երևան-Գուանջոու-Երևան: Այս քայլի միջոցով կհեշտանա հայ գործարարների մուտքը Չինաստան, կմեծանա չին զբոսաշրջիկների թիվը: Ի դեպ, քանի որ Չինաստանում մեծ հետաքրքրություն կա քրիստոնեության նկատմամբ, ճիշտ ներկայացման դեպքում, կարծում եմ, շատերը կցանկանան այցելել ՀՀ, որն աշխարհում առաջինն է քրիստոնեությունն ընդունել որպես պետական կրոն: Հնարավոր տարբերակ է, որ հետաքրքրություն

առաջացնեն նաև էկոտուրիզմն ու «մաքուր օդ» շնչելու գաղափարը: Մա հնարավոր կլինի, եթե կրճատվեն չվերթների ժամանակն ու տոմսերի գինը, Հայաստանը հավուր պատշաճի գովազդվի և դառնա ՄԳՄՃ հետաքրքրություն առաջացնող տուրիստական հանգրվաններից մեկը⁸⁰:

Պետք է փորձել կապեր հաստատել նաև Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի⁸¹ և Նանժինի կոտորածների թանգարան-ինստիտուտի միջև: Երկու գիտական կենտրոնները կարող են համատեղ հետազոտություններ կատարել և արդյունքները տպագրել թե՛ հայերեն, թե՛ չինարեն, թե՛ տարբեր լեզուներով, որի արդյունքում առաջին հերթին Չինաստանում և Հայաստանում կտեղեկանան Հայոց ցեղասպանության և Նանժինի կոտորածների մասին: Երկու ազգերը նմանատիպ խնդիր ունեն և կարող են միասնական ջանքերով պայքարել ընդդեմ ցեղասպանությունների:

⁸⁰ Նույն տեղում:

⁸¹ 侵华日军南京大屠杀遇难同胞纪念馆, <http://www.nj1937.org/index.html>

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Սույն ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ դեռևս 2013թ. մեկնարկած նախաձեռնությունը կարճ ժամանակում դուրս եկավ ասիական տարածաշրջանից և համաշխարհային նշանակություն ստացավ:

Կարող է հարց առաջանալ. ի վերջո, ի՞նչ է ՄԳՄՃ-ն: Իմ կարծիքով՝ սա գործիք է, որի միջոցով Չինաստանը սկզբնական շրջանում փորձելու է նպաստել սեփական տնտեսական աճի ապահովմանը, ամրապնդել իր անվտանգությունը, և եթե այս նախաձեռնությունը հաջողությամբ պսակվի, հետագայում այս երկիրը կփորձի նաև տարածել իր քաղաքական ազդեցությունը:

Չինաստանը ՄԳՄՃ-ի միջոցով իր զարգացումը հաջողությամբ իրականացնելու համար փորձում է փաստել, որ իր տնտեսական և քաղաքական հզորացումը հնարավորություն է, այլ ոչ թե մարտահրավեր աշխարհին: Փորձ է արվում մյուս երկրներին հավաստիացնել, որ երկիրը հակված է սեփական խաղաղ առաջընթացի միջոցով նպաստել նաև այլ երկրների զարգացմանը: Ինչպես նշել է Սի Ծինփինը. «Առանց խաղաղության մենք ի վիճակի չենք լինի կենտրոնացնել մտքերը մեր նպատակների վրա և կարգավորել սեփական խնդիրներ»:

րը»: Ասվածն ավելի ամրապնդելու համար Սին մեջբերել է չինական հետևյալ ասացվածքը. «Եթե դու ցանկանում ես գնալ արագ, ապա գնա մենակ, իսկ հեռուն հասնելու համար անհրաժեշտ է միասին գնալ» [51]:

Չինական տնտեսության զարգացման տեմպերի դանդաղումը զգալով՝ չինացիները փորձում են առաջնորդվել չինական հետևյալ ասացվածքով. «Ամբարտակի ներքին կորուստները պետք է լրացնել դրանից դուրս գտնվող միջոցների հաշվին» [22, p. 216]: Այսինքն՝ չինական տնտեսությունը դիտարկվում է որպես «ամբարտակ», որը կորուստներ է կրում, իսկ դրսի «միջոցներն» այն բոլոր հնարավոր արտաքին շուկաներն են, որոնց պոտենցիալը դեռևս ամբողջովին օգտագործված չէ, և ՄԳՄՃ-ն օգտագործելով որպես յուրահատուկ «թունելային համակարգ»՝ կարելի է այդ ջրային պաշարներն ուղղել դեպի «ամբարտակ»՝ Չինաստան:

ՄԳՄՃ-ի միջոցով վարվող ակտիվ քաղաքականությունը ցույց է տալիս, որ Պեկինում որոշել են, որ Դըն Սիաոփինի առաջ քաշած տեսությունում (քողարկել կարողությունները և սպասել սեփական պահին - 能力超强但是善于隐藏能力的星座! / Nénglì chāo qiáng dànsì shànyú yǐncáng nénglì de xīngzuò!) հիշատակվող ժամանակը եկել է, և Չինաստանն արդեն կարող է դուրս գալ ստվերից և կուտակած ներուժն օգտագործել համաշխարհային գործերում:

Ըստ էության՝ հայ-չինական հարաբերությունները նոր են ձևավորվել: Դա նշանակում է, որ անհրաժեշտ է զարգաց-

ման նոր ուղիներ գտնել և վերիմաստավորել հարաբերությունները:

Հարկ է երկկողմ հարաբերություններում հրաժարվել «մշտնջենական» ու «վաղնջական» բառերը որպես հիմնաքար կամ առավելություն օգտագործելու հնացած փորձից. այս բառերն ընդհանրական են և իրականում ոչինչ չեն տալիս: Հիշենք, որ ներկայիս աշխարհաքաղաքական իրադրությունում ժամանակագրության հիշատակումները չեն աշխատում և ոչ մի նշանակություն չունեն, իսկ արդի ժամանակաշրջանում հին կամ նոր քաղաքակրթություն լինելը, նախկինում եղած կամ իրականում մի մասն էլ հորինված հարաբերությունների մասին պատմությունները ոչ մի դեր չեն խաղում: Առավելություն կարող է տալ միայն հետևյալ հարցի դրական պատասխանը՝ արդյոք քո երկրում արդար և կայուն տնտեսական իրավիճակ ստեղծել էս⁸²: Միայն այս հանգամանքը կարող է արտասահմանցի կամ տեղացի գործարարների համար երկիրը գրավիչ դարձնել: Այսինքն՝ հայ-չինական հարաբերություններում զգալի փոփոխություններ ի հայտ կգան, երբ Հայաստանին հաջողվի չինական, իսկ Չինաստանում էլ հայկական կապիտալի որոշակի ներկայություն ապահովել: Հենց սա էլ կօգնի Երևանին՝ չին և հայ գործարարների, գիտնականների, երիտասարդների միջոցով իր խոսքը լսելի դարձնել ներկայիս միջազգային հարաբերություններում կարևոր խաղացող դարձած Պեկինում: Հայ-չին-

⁸² «Անհրաժեշտ է վերիմաստավորել Չինաստանի հետ հարաբերությունները», *Միեր Մահալյան*, Հայերն այսօր, 2016, <http://hayernaysor.am/archives/220917>

նական հարաբերությունների պոտենցիալը չի օգտագործվում ո՛չ քաղաքական, ո՛չ տնտեսական ոլորտներում: Սրավառ ապացույցը չնչին չափերի հասնող չինական ներդրումներն են, երբ Հայաստանի հարևան երկրներում Չինաստանը կատարում է միլիարդների ներդրումներ: Հայկական կողմը պետք է փորձի օգտագործել նաև Չինաստանի հայկական համայնքի պոտենցիալը, ինչպես նաև ճիշտ օգտագործի այդ երկրի կողմից տրամադրվող կրթաթոշակները: Չինաստանում սովորող հայ ուսանողների զգալի մասը սովորում է ոչ բարձրակարգ բուհերում⁸³, նրանց զգալի մասն ուսանում է լեզվաբանություն կամ չինարենի ուսուցման հետ կապված մասնագիտություններ: Ավարտելով ուսումը՝ նրանք չեն կարողանում աշխատանք գտնել Հայաստանում, ստիպված վերադառնում են Չինաստան՝ անգլերեն դասավանդելու հույսով: Կարծում եմ, որ հաշվի առնելով Չինաստանի զգալի հաջողությունները նանոտեխնոլոգիաների, տնտեսության և կառավարման բնագավառներում՝ հենց այս ուղղություններով խորանալու համար պետք է գործուղվեն հայ ուսանողները: Հարկ է նաև գործարարներից և պետական հիմնարկություններից ճշտել, թե Չինաստանի կամ չինական կազմակերպությունների հետ կապերը խորացնելու համար ինչ ոլորտի մասնագետներ պետք է պատրաստել, որպեսզի ուսանողները Չինաստանից վերադառնալով աշխատանք գտնեն:

⁸³ Մայրցամաքային Չինաստանի առաջնակարգ բուհերն են համարվում Պեկինի, Ցինխուա, Ճիաթոն, Ռենմին, Նանծինի, Ֆուդանի, Ջըծիան համալսարանները:

Չինաստանը և Ռուսաստանը հայտարարել են, որ ԵԱՏՄ և ՄԳՄՃ համակցման միջոցով փորձելու են խորացնել համագործակցությունը և նվազեցնել տարաձայնությունները: Ինչպես նշել է քաղաքագետ Անդրեյ Բակլիցկին. «Չինական ՄԳՄՃ-ն չի հակադրվում ԵԱՏՄ-ին: Վերջինս արդեն գոյություն ունի համաշխարհային քաղաքականության քարտեզի վրա, մեծ շուկա է, որը կարող է լավ հնարավորություններ տրամադրել չինական նախաձեռնության իրականացման համար: Մի խոսքով՝ ԵԱՏՄ-ն և ՄԳՄՃ-ն կփոխլրացնեն միմյանց» [64]:

ԵԱՏՄ-ն և Չինաստանն ստորագրել են նաև Առևտրատնտեսական համագործակցության մասին համաձայնագիրը: Անդրադառնալով այս համաձայնագրին՝ նշենք, որ մինչև 2019թ. դրա իրավական կիրարկումը դեռ ժամանակ կա, ուստի հայկական կողմը պետք է լավագույնս հետազոտի այս պայմանագիրը և գտնի այն կետերը, որոնք կարելի է օգտագործել Հայաստան-Չինաստան հարաբերությունների զարգացման համար⁸⁴:

ԵԱՏՄ-ին անդամակցությունը Հայաստանին հնարավորություն է տալիս ավելի լավ պաշտպանել իր շահերը Չինաստանի հետ հարաբերություններում, ինչպես նաև Հայաստանին հետաքրքրող բազմակողմ ծրագրերն ընդգրկել ԵԱՏՄ օրակարգ և թիմային, ամրապնդված դիրքերից ներկայացնել

⁸⁴ «Որպեսզի համաձայնագրերը չմնան լուկ թղթի վրա, հարկ է լինել պահանջկոտ, ագրեսիվ և նախաձեռնող. Միեր Սահակյանը՝ ԵԱՏՄ-Իրան, ԵԱՏՄ-Չինաստան համաձայնագրերի մասին», Թերթ.am, 2018,

<http://www.tert.am/am/news/2018/05/17/Mher-sahakyan/2687967>

չինական կողմին: Օրինակ՝ Հայաստանը կարող է համապատասխան քայլեր ձեռնարկել, որ ԵԱՏՄ-ն հետևողականություն ցուցաբերի հայ-իրանական երկաթգծի նախագծում Չինաստանից ներդրումներ ստանալու համար, որի իրականացումն էականորեն կմեծացնի Հայաստանի հնարավորությունները ՄՃՏԳ-ում:

Ճիշտ է՝ ԵՄ հանձնաժողովը կասկածանքով է վերաբերում չինական ՄԳՄՃ-ին և մտավախություն ունի, որ այն կփոքրացնի ԵՄ ազդեցությունը Կենտրոնական և Արևելյան Եվրոպայում, բայց պետք է հաշվի առնել նաև այն փաստը, որ երկու կողմերը 2015թ. համաձայնեցին ներդաշնակություն ապահովել ՄԳՄՃ-ի և ԵՄ Ներդրումային ծրագրերի միջև, ուստի, եթե Հայաստանին հաջողվի նաև բանակցությունների միջոցով ցույց տալ, որ ԵՄ-Հայաստան-Չինաստան համագործակցությունը համապատասխանում է, մի կողմից, ԵՄ-Չինաստան վերոհիշյալ համաձայնությանը, մյուս կողմից՝ ՀՀ-ԵՄ համապարփակ և ընդլայնված գործընկերության համաձայնագրի տրամաբանությանը, ապա հնարավոր է, որ այս ոլորտում նույնպես համատեղ ծրագրեր իրականացվեն:

Այսպիսով, սույն ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ ՄԳՄՃ-ն հայ-չինական հարաբերությունների վերաբեռնման լայն հնարավորություններ է ընձեռում, որոնց նպատակային կիրառումը հնարավորություն կտա լավագույնս օգտագործել Հայաստանի ներուժը ՄԳՄՃ-ում:

Օգտագործված գրականության ցանկ և հարցազրույցներ

1. *Zhong Feiteng*, Beyond Geopolitical Myth: China's New Asia Strategy, in Shao Binhong (ed.), Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future, BRILL, Leiden/Boston, 2016.
2. *Xing Guangcheng*, Understanding China's One-Belt-One-Road Initiative—A New Link Pattern for Deepened Interaction between China and the World, in Shao Binhong (ed.), Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future, BRILL, Leiden/Boston, 2016.
3. *Xi Jinping*, The Governance of China II, Foreign Languages Press Co., Beijing, 2017.
4. *Xi Jinping*, The Governance of China, Foreign Languages Press Co., Beijing, 2014.
5. *Ian Bond*, The EU, the Eurasian Economic Union and One Belt, One Road: Can they work together? Center for European Reform, 2017.
6. National Development and Reform Commission People's Republic of China, Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road, 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html
7. *Joel Wuthnow*, Chinese Perspectives on the Belt and Road Initiative: Strategic Rationales, Risks, and Implications, China Strategic Perspectives 12, Institute for National Strategic Studies, National Defense University Press, Washington, 2017.
8. *Shi Yinhong*, Prudence Crucial for the One-Belt-One-Road Initiative, in Shao Binhong (ed.), Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future., BRILL, Leiden/Boston, 2016.

9. *Xue Li*, Diplomatic Risks Facing China's One-Belt-One-Road Initiative, in Shao Binhong (ed.), Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future. BRILL, Leiden/Boston, 2016.
10. *Мреп Саакян*, Перспективы вовлечения Армении в Китайскую инициативу «Один пояс, один путь», 21-й Век, № 4 (45), 2017г.
11. *Zhang Yunling*, Return of China's Regional Concept and Construction of a New Order, in Shao Binhong (ed.), Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future, BRILL, Leiden/Boston, 2016.
12. *Hillary Clinton*, America's Pacific Century, Foreign Policy, October 11, 2011, <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>
13. *Douglas A. Irwin*, The False Promise of Protectionism, Foreign Affairs, Volume 96, No. 3, May/June 2017.
14. *Bonnie S. Glaser*, Armed Clash in the South China Sea, Contingency Planning Memorandum, Council on Foreign Relations, 2012, <https://www.cfr.org/report/armed-clash-south-china-sea>
15. U.S. Energy Information Administration China, International Data and Analysis, May 14, 2015.
16. *Mher Sahakyan*, Comparative Analyses of Iran's and the DPRK's Nuclear Issues in the UNSC (2006-2013), Iran and the Caucasus, Volume 21, Issue 2, BRILL, 2017.
17. *James McBride*, Building the New Silk Road, Council on Foreign Relations, 2015, <https://www.cfr.org/background/bldg-building-new-silk-road>
18. *Mher Sahakyan*, China's Policy on the DPRK'S Nuclear Issue: Cooperation and Disagreements with Russia and the US, Moscow University Bulletin. Series 13. Oriental Studies (Вестн. Моск. ун-та. Сер. 13. Востоковедение), No. 1, 2017.
19. The White House, Washington, National Security Strategy of the United States of America, December 2017.
20. *Lu Feng, Li Xin, Li Shuangshuang, Jiang Zhixiao, Zhang Jieping, and Yang Yewei*, Why China? The Economic Logic behind China's One-

- Belt-One-Road Initiative, in Shao Binhong (ed.), *Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future*, BRILL, Leiden/Boston, 2016.
21. *Nadege Rolland*, *China's Eurasian Century? Political and Strategic Implications of the Belt and Road Initiative*, National Bureau of Asian Research, Washington, 2017.
 22. *Zhang Ming*, *Integration of China Renminbi Internationalization with Asian Monetary Cooperation*, in Shao Binhong (ed.), *Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future*, BRILL, Leiden/Boston, 2016.
 23. *Saori N. Katada*, *Can China Internationalize the RMB? Foreign Affairs*, 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-01-01/can-china-internationalize-rmb>
 24. *Илья Чубаров, Денис Калашников*, *Один Пояс – Один Путь: Глобализация по-китайски, Мировая экономика и международные отношения*. Том 62, № 1, 2018.
 25. *Qu Hongbin*, *Financing China's Belt & Road Initiative*, HSBC, 2017, <http://www.gbm.hsbc.com/insights/rmb/financing-china-belt-and-road-initiative>
 26. *Станислав Ноздрев*, *Китай в системе мировых финансов, Мировая экономика и международные отношения*. Том 60, № 10, 2016.
 27. *Henry CHAN Hing Lee*, *The One Belt One Road Initiative — Who's Going to Pay for It?* in *China's One Belt One Road Initiative*, Imperial College Press, 2016.
 28. *Георгий Толорая*, *Зачем России БРИКС?. Россия в глобальной политике*, № 2. 2015, <http://www.globalaffairs.ru/number/Zachem-Rossii-BRIKS-17309>
 29. *Raffaello Pantucci*, *Sarah Lain*, *China's Eurasian Pivot*, Royal United Services Institute, London, 2016.
 30. *Yitzhak Shichor*, *Ethno-Diplomacy: The Uyghur hitch in Sino-Turkish relations*, East-West Center, Honolulu, 2009.
 31. Full Text of Xi Jinping Keynote Speech at the United Nations Office

- in Geneva, China Global Television Network, 2017, <https://america.cgtn.com/2017/01/18/full-text-of-xi-jinping-keynote-speech-at-the-united-nations-office-in-geneva>
32. William C. Wohlforth, "Realism." In *The Oxford Handbook of International Relations*, edited by Christian Reus-Smit and Duncan Snidal, In Christian Reus-Smit and Duncan Snidal, 131-149. Oxford University Press. 2009.
 33. 中华人民共和国外交部。中国倡导和平共处五项原则 (Չինաստանը պաշտպանում է խաղաղ գոյակցության հինգ սկզբունքները), <http://www.mfa.gov.cn/chn//gxh/xsb/wjzs/t8987.htm>
 34. *Mher Sahakyan*, China's Reforms to Improve its Peacekeeping Capabilities: Chinas Growing Role in UNPKO (2000-2013), Moscow University Bulletin. Series 13. Oriental Studies (Вестн. Моск. ун-та. Сер. 13. Востоковедение), No. 1, 2016.
 35. *Hu An-gang, Ma Wei, and Yan Yilong*, Connotation, Orientation and Path of the One-Belt-One-Road Initiative, in Shao Binhong (ed.), *Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future*, BRILL, Leiden/Boston, 2016.
 36. *LIM Tai Wei*, The One Belt One Road Narratives, in *China's One Belt One Road Initiative*, Imperial College Press, 2016.
 37. Содружество Независимых Государств, Исполнительный комитет. Проект «Экономический пояс Шелкового пути». Перспективы для СНГ (информационно-аналитическая записка), Москва, 2016.
 38. *Сергей Сазонов*, Центральнoазиатское направление транспортной стратегии Китая. В кн.: Елена Сафронова (отв. редактор). *Китай в мировой и региональной политике. История и современность*, ИДВ РАН, 2017.
 39. *Иван Зуенко*, Как пройдет китайский Шелковый путь, и кто на нем заработает, Московский Совет Карнеги, 2016, <http://carnegie.ru/commentary/63395>

40. Central Asia's Silk Road Rivalries, Europe and Central Asia Report N°245, International Crisis Group, 27 July 2017.
41. *Bai Lianlei*, Azerbaijan in the Silk Road Economic Belt: A Chinese Perspective, China Institute of International Studies, 2016, http://www.ciiis.org.cn/english/2016-08/30/content_8999522.htm
42. *Richard Ghiasy and Jiayi Zhou*, The Silk Road Economic Belt Considering Security Implications and EU–China Cooperation Prospects, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) and Fridrich Ebert Stiftung, 2017.
43. *Mathieu Duchatel and Phillip Schell*, China's Policy on North Korea, Economic Engagement and Nuclear Disarmament, SIPRI, 2013.
44. *Yuan Li*, Belt and Road: A Logic Behind the Myth, in Allesia Amighini (ed.), A China's Belt and Road: A Game Changer?" The Italian Institute for International Political Studies, 2017.
45. Ministry of Foreign Affairs of the PRC, "Foreign Minister Wang Yi Meets the Press," March 8, 2015. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1243662.shtml
46. *Government of Pakistan Ministry of Planning, Development and Reform and People's Republic of China National Development & Reform Commission*, Long Term Plan for China-Pakistan Economic Corridor, (2017-2030).
47. *Fu Ying*, China and the United States: It's Complicated! In Shao Bin-hong (ed.), Looking for A Road. China Debates Its and the World's Future, BRILL, Leiden/Boston, 2016.
48. One Belt One Road, for Meeting on 3 July 2015, Paper Ref: CSD/2/2015. https://www.pico.gov.hk/en/CSD_2015_2017/csd_2_2015e.pdf
49. *The Government of the Hong Kong Special Administration Region*, The Armenian Community of Hong Kong and China Limited, Companies Registry, http://www.cr.gov.hk/docs/wrpt/wk_new&changednamecoys_20140324.pdf
50. "ChinaHay" Newsletter/ «Հիւսշայ» լրագիր, <http://fliphtml5.com/bookcase/rzwp>

51. Speech by Xi Jinping President of the People's Republic of China at the State Great Khural of Mongolia. Open up New Horizons for China-Mongolia Relations Through Mutual Assistance, 22 August 2014, http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/t1185681.shtml
52. *Jack Donnelly*, The Ethics of Realism, in Christian Reus-Smit and Duncan Snidal (ed.), The Oxford Handbook of International Relations, Oxford University Press, 2009.
53. *William C. Wohlforth*, Realsim, in Christian Reus-Smit and Duncan Snidal (ed.), The Oxford Handbook of International Relations, Oxford University Press, 2009.
54. *Сергей Ланцов, Валерий Ачкасов* (ред.), Мировая политика и международные отношения, Питер Пресс, 2007.
55. *Benno Teschenke*, Marxism, in Christian Reus-Smit and Duncan Snidal (ed.), The Oxford Handbook of International Relations, Oxford University Press 2009.
56. Полный текст доклада, с которым выступил Си Цзиньпин на 19-м съезде КПК. 19-й Всекитайский Съезд КПК, 2017, СИНЬХУА, <http://russian.news.cn/19cpcnc/index.htm>
57. *Arthur A. Stein*, Neoliberal Institutionalism, in Christian Reus-Smit and Duncan Snidal (ed.), The Oxford Handbook of International Relations, Oxford University Press 2009.
58. Չինաստանի Հայկական համայնքի նախագահ Հենրի Արսլանյանի հարցազրույցը, 2015, http://www.noravank.am/arm/articles/detail.php?ELEMENT_ID=13827
59. Հեղինակի հարցազրույցը Միջազգային գործերի ռուսաստանյան խորհրդի գլխավոր տնօրեն Անդրեյ Կորսունովի հետ, Մոսկվա, 2015թ. ապրիլի 16:
60. Հեղինակի հարցազրույցը Մոսկվայի պետական համալսարանի Ասիայի և Աֆրիկայի երկրների ինստիտուտի հետազոտող Ռաիսա Եպիխինայի հետ, Մոսկվա, 2015թ. ապրիլի 18:
61. Հեղինակի հարցազրույցը Շանհայի Ֆուդան համալսարանի Միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետի փոխդեկան Շեն Դինլիի հետ, Չինաստան, 2016թ. հունվարի 6:

62. Հեղինակի հարցազրույցը գործարար, Չինաստանի հայկական համայնքի Խորհրդականների խորհրդի անդամ Ջոն Փրիդջ-յանի հետ, 2018թ. մարտի 23:
63. Հեղինակի հարցազրույցը կիբեռանվտանգության և թվային ռազմավարությունների մշակման փորձագետ Անահիտ Պարզյանի հետ, 2018, Երևան, փետրվարի 25:
64. Հեղինակի հարցազրույցը ՊԻՌ կենտրոնի «Ռուսաստան և միջուկային զենքերի չտարածման ծրագրի» տնօրեն Անդրեյ Բակլիցկու հետ, Աբրամցևո, Ռուսաստան, 2015, սեպտեմբերի 5:

2018թ. Նանծին-Երևան-Մոսկվա-Վիեննա

Նշումների համար

Մհեր Մահակյան
ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ
«ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ»
ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Mher Sahakyan
THE ONE BELT, ONE ROAD
INITIATIVE AND ARMENIA
(Monograph in Armenian Language)

Мгер Саакян
ОДИН ПОЯС, ОДИН ПУТЬ И АРМЕНИЯ
(Монография на армянском языке)

Twitter: @mhereast

Researchgate: https://www.researchgate.net/profile/Mher_Sahakyan

Կայք <https://chinastan.org/>

Էլ. փոստ sahakyanmher@outlook.com

Մենք Մահակյան

**ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ
«ՄԵԿ ԳՈՏԻ, ՄԵԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀ»
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ**

Գիտական խմբագիր՝
Վալերի ՊՈՂՈՍՅԱՆ

Խմբագիր՝
Անդրանիկ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

Տեխնիկական խմբագիրներ՝
Խոնարհիկ ՔԱՐԱՌԻՂԼԱՆՅԱՆ
Լուսինե ԲԱՂԲԱՄՅԱՆ

«Նորավանք» գիտակրթական հիմնադրամ
ՀՀ, 0026 Երևան, Գարեգին Նժդեհի 23/1
Կայք՝ www.noravank.am
Էլ.-փոստ՝ office@noravank.am
Հեռախոս/ֆաքս՝ + (374 10) 44 04 73

Թուղթը՝ օֆսեթ, ծավալը՝ 10 տպ.մամուլ:
Տպաքանակը՝ 300: Տառատեսակը՝ Sylfaen:
Տպագրվել է «Ոսկան Երևանցի» ԲԲԸ տպարանում: